

Pavle
Zidar

Romeo in Julija

Nekateri naši bravci so se že nekajkrat pritožili, da jim marsikateri resnično dober in zanimiv tekst ponudimo res samo »za pokušino«, v kratkem odlomku, komajda v dveh. Pa smo tudi zato v uredništvu razmišljali, da bi kdaj pa kdaj, po možnosti kar v vsakem letniku, objavili v nadaljevanjih vsaj po en kratek roman, daljšo novelo ali povest. In če je bila objava kratkega romana Petra Božiča Jaz sem ubil Anito pred

dvema letoma izjema, nameravamo letos predstaviti našim bravcem kar dva krajša teksta dveh pisateljev, ki sodita prav gotovo v vrh sodobne slovenske proze, Pavleta Zidarja in Lojzeta Kovačiča.

Pavle Zidar je že nekaj let pisatelj, ki nas domala s sleherno svojo knjigo — in je med vsemi najplodovitejši — tako ali drugače preseneti: zdaj s sodobno tematiko, zdaj s satirično ostrino ali s silovitostjo osebne izpovedi, pa tudi s temami, ki prinašajo »pohujšanje v dolino šentflorjansko«. Nedvomno je Zidar pisatelj, ki se z neko posebno prizadetostjo ukvarja z erotiko v najširšem pomenu besede. Vendar erotika ni pri Zidarju nikoli tema, ki bi bila zunaj njega, ki bi bila samo »predmet pisateljevega interesa«, največkrat je erotična zgodba samo življenjska primera za zapleteno stisko človekove eksistence. Takšen je tudi pričujoči tekst, Romeo in Julija, ki ga nameravamo objaviti v štirih številkah, vendar je zanj značilno še nekaj: skrita polemičnost do vseh tistih bravcev in kritikov, ki so v Zidarjevih ljubezenskih zgodbah videli karkoli »nespodobnega« in jih zato, kot bravci in kot kritiki, ostreje sodili. V tem tekstu laže razberemo, zakaj ta tema pisatelja tako privlači, ljubezen sama zase in kot simbol človekove usodnosti. Ta kratek roman je himna o vzponu ljubezni in zgodba o njenem banalnem padcu, v obeh skrajnostih pa resnica življenja.

Prepričani smo, da bomo z objavo tega teksta ustregli številnim našim bravcem.

Dr. Ernest Šling ostro premišlja: stika se s čustvom, ki ga posiljuje, da bi še enkrat zahrepenel (ali začel), in z izkustvom, ki ga pred novo izbiro svari. Ponudba in umik pa sta enaka v svoji polastitvi; da, četudi bi rad

popustil, recimo čustvu, ki je nekaj neuničljivega in večnega v človeškem svetu, tega ne zmore prav zaradi svarila, ki ga govori sleherna oblika življenja. On pa se je prav to naučil slišati v teh zagatnih letih, to svarilo. Zakaj živeti je spopad z nečim zelo grdim, a stvarnim in preračunljivo mrzlim.

V tem boju med poloma čustva in izkustva vselej onemi. Misel se mu zgubi v gledanje brez zaznave. Preprosto bulji. Sam je imenoval to svojo zgubljenost kravo, ki jo molzejo, medtem ko ta debelo gleda.

Zadnje čase kar prevečkrat tako obnemore in tedaj dočuti, da z njim nekaj jè. Ob tem prepoznanju svoje nove, še neznane lastnosti, pa se mu ostrina misli spet povrne kakor nenaden dar.

Spet premišlja: drugi — v mislih ima poklic — odlože to samoutrujanje na jutri, on pa je dan na dan po dolžnosti sredi najtežje lekcije, ki se je ne da naučiti niti za minuto naprej ne nazaj.

Dokler mu je šlo, ni razmišljal o čustvu, ki je obnavljavec vsega, kar človek v odnosu do človeka uniči, ko pa se ga je življenje dotaknilo kakor vseh tistih, ki so šli skozi njegove misli naproti novim obupom in z njegovo pomočjo in prepričanjem, da življenje ne more streti človeka, če je drzen in še enkrat poskusi, tedaj je obnemel, bil je nenadoma ves slaboten, telesno in v duhu, in vse, kar je zmogel, je bilo, da se ni upal premakniti stran od sebe niti za meter, kaj šele, da bi bil svojo motečo soprogo zamenjal, kakor je bil svetoval klientom: predmet, ki te ovira, je treba le odstraniti in pozabiti, pa gre smer spet v svojo smer.

Ne morem se premakniti, ne upam se, je ugotovil.

Kdo, kdo me drži ujetega v položaju, v katerem sem? Ti? je šel po spominu k nji. Me hočeš ti? Videl je, da si ga sploh več ne želi. Da ga sovraži in da ga ne prenese niti v spominski obnovi niti . . . Kdo me potem drži, kdo?

Sam.

Sam?

Zakaj?

Ne ve, je pa res v njem, v njegovem človeškem obodu teža, ki ga zadržuje na istem mestu.

Saj je tudi jaz ne prenesem več. Prav sovraštvo do te ženske ga je spravilo v nerazrešljiv odnos do sebe.

Ne, ne, ni on, ki hoče, da je, kjer je. Ne, ne. On to že ni.

Zakaj ne?

Hočete zvedeti? se je začel vikati.

Hočem.

Ta ženska — vsaka, da boste vedeli — bi morala reči, preden bi koga vzela za soproga, da ga jemlje zato, da ga bo onesrečila.

Prisluhnil si je. Ali je to res odgovor na vprašanje, zakaj se ne premakne s svojega mesta? Ni. Demagogija je. Z isto strupeno sapo zine lahko isto tudi ona.

Treba pa je z mesta. A ne more. In sovraži jo. V nji vidi svoj vzrok za zakoličenost, strah in usihanje v nemoč.

To je življenje, si je priznal, prav to: zakoličenost na istem mestu in strahovi vseh vrst, da te kaj pobere, miselna refleksivnost pa se umirja kot mišica na starcu. In to je tisto, kar ti ne dovoli stran od sebe in osovražene soproge. Svareče izkustvo. Čustvo pa je nora sončnost, ki bi poraslo vsak previs in usrano brezno.

Prodor misli mu je spet orosel, zrl je brez zaznavanja skozi šipe na ljudi. Videl jih je, kako gredo vanj in ne mimo. Zbira jih nekje v sebi kakor mrlič muhe. Dosti, dosti jih bo nekega dne v njem, šel bo tedaj in se utopil v jezeru in ljudi ne bo več. Nikjer več nobenega; to bi bilo najlepše in najpravičnejše: svet brez ljudi.

Zre, zre. Nenadoma pa se mu spet vrne ostri val, s katerim se dotika človeškega sveta; topo je to, kar ima spet in se imenuje misel; sveti okoli sebe z njo in laja sovraštvo, da bi se pregnal iz svojega strahu. A bolj ko laja na soprogo, bolj ko se je spominja tja k začetku, kjer je bilo vse čisto in preprosto, vse več in več je v tistem plahem poskušanju iz prijemov senc, ki s hladnim računom zbližajo stvari sveta za uničenje.

Kako pretkano in res!

Vi pa mislite, gospod, da samo na skali *živeti* nekaj premakneš in že se začne obdobje, ki te razniči; pustiš lase ali se preprosto okoplješ v kakšni svetovni cipi in že ni več ne strahu ne tesnobe.

Silite še k začetku?

Moram.

Vsi tako. Ampak tam je še manj, kakor je tu, gospod.

Tam je svoboda. Tam sem jaz, ki ne vem, kam s seboj, toliko me je. Iz sredice sonca sem. Žarek, ki mu mišice obliva rdeči tok.

Vse to in še kaj je res. Kam pa si šel, ko si bil žarek? Poglej in povej!

Vanjo.

In tvoja skrbna mati, kajne, je bila tiho?

Ne. Rekla mi je, da je življenje največja krutost, kar jih je in kar jih še bo. Pa če morem, me je prosila, naj počakam, ker bom tako ali tako na istem, kot je ona: v kesanju in poskusih, da se vrne na sam začetek. Življenje, da je ena sama želja, ki je ne potešita ne voda ne kruh.

Ni ga, ki bi to verjel, in v tem je hlad tistega računa, ki zbliža, da uniči.

Šel si s svojim soncem v puščo vsem navkljub.

Res je. Ni veka z vsemi tragedijami vred, ki bi ukanile čustvo. Tisti žarek sonca, kar je človek na svojem začetku, ko ne verjame nikakršni očitosti — sam, sam je to skusil — ima, kaj ve, ukaz hrepenenja, vse drugo zastre čas za pozneje. Ampak . . . Dotaknil se ga je molk, po občutku prostor, ki blaži človeško utrujenost in raztelesuje človekovo telo. Prepustil se mu je, kakor se je prepuščal doslej vsemu drugemu. Zdaj pač zaznava te igre z njim, ko se ga pollaščajo interesi sveta: misli, čustva, molk. Nič ne more, kadar pridejo misli. Nič, kakor ga na svojo norost zvabijo čustva, sploh pa ne začuti potrebe do odpora, kadar ga prezračuje milost molčanja.

Ko misli, ve, da misli in to mora; nikoli poprej teh prehodov ni zaznal, zdaj jih, zdaj ve, da misli hočejo, da jih misli kar najostreje, s silo, ki ji je sicer ime človek, ampak to poimenovanje nič ne pove. Svet je končno moral

ustvariti objekt, kjer se križajo ali izmenjujejo njegovi interesi. Izmenoma napolnjujejo in ga vlečejo za nos. Tako misli, tako čustva, tako molk.

A če se že odloča za kaj, če pred kom zatrepeta, je to čustvo s silo hrepenenja. Nič ga ni ubilo, čeprav ga družno ubijata misel in molk. In le-to ga nenehno prepričuje, da je treba začeti, začeti spet vse od začetka. Kljub najgnusnejšemu, ki je in ki bo. Čustvo ne pozna dokaza proti sebi, če pa že dokaz je, ga spremeni v gozd. Morda sta celo misel in molk spremenjeni dokaz.

Morda. Resnica pa je, da mu je molk med najbližjimi in najdražjimi.

Kadar ostra misel otopi v zrenje brez zaznav, ne občuti hvaležnosti, ker je ne more, ker je molk molčanje telesa, ker je molk novi prostor misli, čustev. Ko pa se spet otipa z mislimi nazaj v telo, se zave, da je bilo molčanje resnica, h kateri teži. Žal mu je, ker mora spet misliti, žal, ker mora, čeprav nerad, hrepeneti v upanju, da bo le kaj mogoče spremeniti v upanju, čeprav ni mogoče prav ničesar. Vse to mora, mora, občuti vse določeneje, ko se vrne iz blaženega molka. Molk ga vse bolj zanima. Resnični človekov poklic bo resnica molčanja, začuti. Žal . . . Tu so že spet misli. Ostre.

Misli: ko sem ji pripovedoval, zakaj vse gredo ljudje narazen, kakšni ničevi motivi oddaljujejo dvoje bitij enega od drugega, je poslušala, poslušala. Kadar koli je poslušala, tedaj sem ji pripovedoval, pripovedoval. To je na videz pomenilo, da se mi posveča, da dopolnjuje spoznanje o svetu in da nikoli ne bova doživela motivov najinih klientov, ki so nama rezali čas. V resnici pa je bila moja pripoved, to vem šele zdaj, bojazen pred tistim divjim srečanjem, ko dva poskušata biti eno, in to tudi nekaj časa sta, preden se vse tako nesrečno konča.

Ne vem, sem ji govoril, kako se ljudje jemljejo: ko stojita pred mano, se mi človek začne obračati v zavesti.

Dobro, jima rečem, ali mu rečem, kaj pa je bilo na začetku? Takrat vsega tega ni bilo, sicer se ne bi bila vzela.

Ko vprašam to klienta, vidim, da sem njegovo zavzetost, da razbije eno bitje v dveh, nevarno nagnil. Zakaj? Spomin na začetek nikoli ne zaide. Ni na svetu stvari, ki bi svetlobo človeških poskušanj preprečila. Ta svetloba ostane v človeku tudi po razvezi. Človek je preveč sam, da tega ne bi poskusil še v tretje ali celo v četrto, čeprav ne v resničnem razmerju, ampak le v upanju, da je to mogoče.

Jaz pa jim, tem revežem, dovolim, da pridejo iz sovraštva do bivanja v enem in se razgovore o začetku, ki je vsem isti: meni, tebi, zamorcu in zamorki, Japoncu in Japonki. Naj me spominja, si rečem, morda, kaj vem . . . Morda bom kdaj stal pred istim kakor danes ta. Njegov začetek je tudi moj. Lepo ga je slišati kadar koli.

A tako! se je pošalila soproga.

Ali mar tebi ni do začetka, ki naju je zlil v eno?

Je. Ni mi pa, da bi stala pred kom in se tega spominjala na glas.

Morala bi se, če bi prišla k meni po uradni poti.

Ni potrebno. Za narazen se ne spominjamo začetkov.

Imela je prav. Toda jaz poskušam, poskušam, da bi tudi s tako možnostjo ne šel razbijat eno, ji odgovorim. Morda ga pa le zmore klienta, da s spominom na prve stvari ostane človek.

To moje upanje se vselej izkaže za popolno iluzijo. Za mojo iluzijo. Dejansko: za moje zamudništvo v življenju.

Klient, kakor smo že rekli, ve za svoj začetek, pozna ga od prve črke do zadnje; nekateri se mu celo posmehujejo, in tisti ga tudi izpovedo, predvsem tisti; drugi, ali upajoči, ki vidijo v začetku vse prav, pa so tišji, ker še ne poznajo razmerij, ki so osnovala to naše bivanje.

Z začetkom so navadno kratki: priznajo ga in to se mi zdi — zdaj zdi — značilno za človeka vseh časov.

Začetek je zanje neoporečljiv, ker zbuja iluzijo. Vse na začetku je lepo: lep je obraz, ki ga gledamo, poslušamo in nas je predvsem pripravil do zмотe biti eden. Lepota telesa, tistega telesa, ki ga nikoli ne osvojimo, utruja, najprej od slasti, potem od grenkobe. Vendar nam ostane v spominu samo slast. K nji se vračajo vsi primeri človeka. Kjer koli že so.

Nehal je ostro misliti na soprogo in začel zase: *Kako, kako čudno se začne!* Čudno. Ne lepo, ampak strašno. Ne veš za kraj, kjer se bo, ne za dan, ne poznaš še lika, ki te bo poslušal, medtem ko se boš ti v pripovedi za vse tiste, ki bodo okoli vaju, razlagal, kakšen nisi, čeprav čutiš ravno narobe: da, takšen si. To ni začetek, takrat se dejansko začne razplet konca.

Ostro je še enkrat pomislil in izmeril drzno premiso: da, bila je točna. Začetki so naši konci. Vendar se vsak konec začne z glasom razlage, torej z nemirom, ki je pričakovanje, z dotikom, ki je odstiranje bistva. In kaj je bistvo?

Pokimal si je, pritrdil, da je bistvo začetek, ker pač prideš do njega skozi konec.

Z njim je bilo isto. Isto, kakor s temi, ki jih, zmlete v začetek, poslušata in jim prikimiže, ne veruje pa jim, da je vse to mogoče.

Ali gre za posluš ali za vero? se je vprašal.

Mislil, si je priznal, da gre za posluš. Vse je predvsem slušna zadeva. Slišimo, da, lahko bi celo ponovili poslednji glas, ki ga narekujejo tragedi, vendar, ko je treba, da nas ta glas premakne stran od tod, ne verjamemo v tisto, od česar bi morali stran. Nihče nikomur ne verjame. Mislil torej, da prav ne slišimo. Ni rečeno, če vemo za poslednji glas tragedije, da smo jo tudi slišali. Zakaj: prav slišati — če je sploh mogoče kaj prav slišati — je ne ponoviti stvari, ki so onemogočile človeka. Mi pa jih ponavljamo, ponavljamo, kar pomeni, da smo gluhi in nemi, več: svet je nemost sama. Stvari sicer imajo govorico, vendar govorico ponavljajo, mi imamo sluh, vendar je to posluš brez možnosti, da bi slišal. Vesoljna gluhost je naša narava, prava narava vsega, kar je. Morda je ta gluhost namerna, le tako si lahko razložimo svoje tragične ponovitve. Kajti če bi slišali to, kar govorimo drug za drugega, ne bi ponovili človeka v nobenem primeru.

Rekel sem: ne veš za dan ne za lik, ko začneš ponavljati svojega očeta. Lahko ti je govorica zoprna, s katero začneš živeti, lahko si jo prepoznal do kraja kot farso, žal jo spregovoriš, ko prideta tvoj dan in tvoj lik.

Kako naj pozabim, kako!

Dr. Ernest je začel misliti na svoj začetek oziroma na konec, prek katerega se bliža začetni resnici o sebi.

Vozil se je kot vojaški desetnik na dopust. V razmajanem avtobusu so drveli po ozki dolini. Pijan je bil šofer, pijan je bil sprevodnik, potniki in pijana je bila karoserija, ki je preskakovala jame, polne luž.

Kako poln je bil sebe! Čutil je, kako se lahko brizgne v ta svet in ga oplodi. Ve: spermatozoidno življenje je to. Takrat je človek gneča belega, rahlega snega. Vse se te dotika in ti vsega. Draži te vse, vse. Ali ti je tedaj tudi v resnici dana tista moč, ki jo čutiš, da jo imaš nad vsemi, je drugotna zadeva, važno je, da prideš iz sebe in brizgneš, to je vsa resnica o tebi. To je konec tebe in začetek drugega tebe, ki pa se ga več ne zavedaš dobro. Imaš pa privid moči, tako silovite moči, da je že kar zločinska.

Prvič: ni ti enakega in bolj spoznavnega; veš za stvari, ki jih drugi ne vedo; imaš obraz, ki ga drugi nimajo; svet te uboga, samo pokličeš ga, plazí se pred teboj; vse, kar je, je v tvoji službi; pokličeš iz sarkofaga svetnika, svetnik ti pride streč; tvoji notarji so papeži in kralji; prehajaš iz narodnosti v narodnost; govoriš stvari, ki jih drugi še niso; reke, gozdovi so po tvoji volji; kar se je včeraj zgodilo v Milanu, je v tesni zvezi s teboj; predsednik vlade je tvoj pankrt; policaj, ki te morda gleda, je podplat, ki ga sploh ne občutiš; starček tu zraven tebe je nepotreben člen človeštva. Vse naštetó je moč spermatozoidnega trenutka vsakega človeka. Ali z drugimi besedami: prevara sveta.

S to spermatozoidno iluzijo se je tedaj vozil v pijanem avtobusu, ki je pred vsako lužo postal in skočil čeznjo kot pajac. Vsi so kimnili, ko so jo prešli.

Smehljaj se je. (Revež.) Niti čutil ni, da ga sploh nihče ne vidi, pa tudi potniki niso občutili njegovega prezira.

Kaj ve, kje so se ustavili. Teh postaj na sto metrov ne prešteješ. Vstopil je znanec z njegovo zdajšnjo soprogo. Razveselila sta se z *znancem* drug drugega. Glasno in v svarilo. (V kakšno, ne ve več, bil je pač silovit in je hkrati grozil in svaril.) Znanec mu je predstavil dekle. Drobnó in temnopolto. Svetlečo se. Njen pogled je bil tako globoko temno in počasno tekoč, da ga je presunilo to njeno čakanje na istem mestu. Saj to je skoraj res pravljica: čakati. Imeti pogled, ki teče, teče, le da ti tega ne vidiš in ne boš nikoli videl, kako se tudi spermatozoidni stolp ženske pomika mimo tebe, ti pa ga vidiš še zmeraj, da je le tu, tu.

Kaj čaka?

Povedala mu je glas, ki je bil njeno ime.

Tedaj je videl, da njen pogled že tisočletja čaka. Nihče se ga še ni dotaknil. Morda ga je preletela samo ptica. Ali pa še ta ne. Ne, ne. Njen pogled je bil najbolj čista voda tega sveta.

Nasmehnil se ji je. Kako? Tako, mu je povedala kasneje, kakor vsak, ki se zagleda: *da mu ni mar.*

Res je.

To bitje, ki je bilo videti tako neznatno, čisto v samem sebi in zadostno, z glasom, ki čaka, s pogledom, ki čaka, je bilo kot on, polno sebe, le da v obratnem sorazmerju: polno njega, ki bo ona, kadar bo dihal v njen pogled.

Čakanje na mestu.

Stala je tam ob znanču in se ni zavedala drugega, kakor da mora, mora po nekakšni energiji: menda domov ali kam že. Sicer pa se pelje, pelje s tem pijanim avtobusom po dolini. Ne gre sama, peljejo jo. Čaka, njo pa vodijo. Kam? Domov, ali ne?

Da, domov, se je je dotikal s svojo zločinsko močjo v mislih, dotikal on, ki so se mu odpirali sarkofagi s papeži in svetniki.

Domov, domov, je ponavljal njen nepremični videz, zazrt v eno samo smer.

Tudi ona ga ni videla. Tako je pač na vsakem začetku. Nihče ne vidi, ko vidi.

Začel se je pogovarjati z njo prek znanca.

Avtobus se je pijano zvijal po ovinkih, on pa je govoril, kako živi: *Živim, razumeš, ti, bomba!* Zjutraj vstanem, razumeš ti, poravnam tiste soldatke, potlej malo poekserciramo jedan, dva, jedan, dva, puške k nogi in tako. Saj poznaš to. Onda dođe najedanput podne, nakar se nažrem, razumeš ti, in se zavalim in spim.

Dekle zraven njega ga je še zmeraj poslušalo na istem mestu: na mestu proti domu. Njen pogled ob njegovi surovi samohvali ni šel s smeri. Ona je vedela, da gre proti domu, on pa nič več. Videla je, da je njegova pot že njena. Vsi so že to videli, celo znanec, potniki, sprevodnik. A kaj so mogli. Tako se začne življenje: s surovimi pripovedmi.

Onda, razumeš ti, je vlekkel dalje, pride polkovnik, neki Franjo; pa da te jebem, desetarju, reče, spiš, jeli. Vstani. Vstanem. In greva s polkovnikom na »krug«, *razumeš, ti*. Pameten je. Tam pa tista muzika, jajca. Vleče se zvok za zvokom z neopaznimi prehodi v višine. Čisti so ti zvoki. Samo škoda, da je en sam. Hodiva s polkovnikom, včasih govoriva o starših, *onda mi reče*: Iči ćeš nedeljom kući.

Znanec ga veselo pogleda.

Voli me ko otac, nadaljuje desetar. Ne, stvarno.

Dekle pa, ki se vozi proti domu, posluša in čaka. Slišala je, da bi bil rad pomemben, slišala je, da je zelo sam, ker v glavnem je in spi.

Znanec mu kima. Pozna polkovnike, ki po očetovsko ljubijo svoje usrane desetnike. Vendar je ostal ljubezniv z njim. Kakor drugi v avtobusu, ki poslušajo ta pogovor z dekletom prek znanca. Prizanesljivo molče, spominjaje se svojih dobrih polkovnikov in *začetkov*, ko so prek bog ve koga nagovarjali svoje sedanje žene.

V zagledano se naravnamo zmeraj prek drugih. O, kako je to čudno!

Sploh ni videl, da ga poslušajo in se mu, revežu, nasmihaajo.

Tako, je povzel znanec, potem greš vsako nedeljo domov, medtem ko drugi lepo ribajo.

Vsako, razumeš ti. Povedal je, kakor je bil slišal reči polkovnika: v enem samem glasovnem valu, ko je pomen čina z glasom povzdignjen v svetlo ostrost.

In čeprav je bil navaden desetnik, z našivki, spominjajočimi na rezine gnilega mesa, vsem viden in dan v občutenje, ga je lasten glas popeljal v polkovniške višine. Tam se je zadržal več časa.

Ona pa, kateri je bil ta novi čin namenjen, se je nevidno zdrznila in občutila: to je zaradi mene. Potem pa se je še bolj zatopila v svojo smer proti domu.

Znanec jo je, poslušaje desetnika, ki je bil polkovnik, previdno opazoval. Tudi njega je prizadel vsiljeni videz nemira ubogega desetnika, ki je vpil: *Razumeš*, mine dan, dva, teden, mesec i još osamdeset dana pa odelo i . . . u gala. Tri mesece bom samo še jedel in spal.

Tedaj pa se je njena trdna smer proti domu zrahljala. Malce se je upočasnila, nič več ni nosila samo nje, njene teže ali samozadostnosti.

Tole govorjenje prek znanca ji je, če drugega ne, zbudilo radovednost, da se je s pogledom, ki je stal, začuden nad tem prekletim svetom (v resnici pa se je v svojem dnu hitro izmikal vsemu), obrnila nanj, resda škileč, toda videl je ta pogled, ki je bil poln, poln čistosti oziroma praznine, ki teče v svojo smer.

Težka oprava polkovnika in zvok, ki ga je imenoval jajca, se je odvalila z njega. Iz zločinske premoči nad svetom, nad pijano karoserijo, nad ozko dolino je prešel v zločinsko ponižnost: ob pogledu, ki se je iz svoje črte dvignil in ga oplazil (udaril), je začel govoriti o domu, kateremu se je približeval. Sedel bom, je govoril, pred hišo in pil berbero, *razumeš*, ti, pil in gledal, ata pa mi bo nosil jest in pit; najraje imam *berbero*, in ti? Raje kakor šampanjec. Ljubim jo. Vice Vukov pa mi bo prepeval. Tak glas! Dene me iz telesa. Tako je z mano, kadar zapoje Vice. Pijem berbero, on pa mi brez bolečin trga noge, roke; glavo mi položi na vrh strehe. Tam gori jo čutim. Gledam s strehe in vidim ata, odzgor in odspod. Res, gospodična.

Prihodnja soproga se mu je tedaj prvič nasmejala.

Nagovoril jo je neposredno: Ali vi tudi poslušate Viceta?

Kako je to zmož! Morda ga je spomin na berbero vrgel iz sebe. Glas je imel opit. Hripav, žareč.

Slišala je ta glas in bil ji je všeč. Zagotavljal ji je dobrega, ponižnega, prožnega človeka. (Ne še moža, ne še!)

Ker so ga slišali tudi potniki, da jo je nagovoril, je morala nekaj storiti; ne more dovoliti, da bi prevračal kozolce: enkrat polkovniške, enkrat Viceve; če ga pusti brez upanja, bo zaradi nje postal še general. Vsi bi to videli in občutili in se ji smejali. Pretkano, pa je tudi začutila, da bi jo obsodili v sebi in jo začeli žreti. Mnogi jo osebno poznajo. In če ta, ta . . . ne ve, da se to preoblačenje v polkovnike razume kot . . . Da jo izpostavlja . . . Ne, morala je iz svoje trdne smeri k njemu. Zaradi ljudi, ki slišijo, v kaj se je ta mirni desetnik spremenil tisti hip, ko sta stopila v to dušljivo tesen onedva: bratranec in ona.

Všeč ji ravno ni. Niti najmanj. Vsi ti vojaki si nalepijo brke in so podobni svojim starim očetom. Z glasom in gibi pa dela vtis, kakor da je zelo čist. Vojaki smrde.

Pozornost, ki jo je nenadoma pokazala, na videz spet ne njemu, ampak Vice Vukovu, pa je bila dejansko prva pokušnja krvi. Križanje: njegove in njene.

Ve za te reči, odkar je ženska: no, kadar se glasovi zblizujejo, se pravzaprav godi poskus križanja. Najprej v duhu ali glasu. Glas pa, ali te odpre ali zapre. So glasovi, ki te odpro na silo in se jim upiraš, kakor se zdaj ona njegovemu. Vendar prav iz tega upora — čuti — se bo, se bo . . . zapletla. O, kako je to čudno! Ne trpi ga, res ne. Če bi jo vprašali, kaj ji je zanj, bi odgovorila, da nič, in to bi bilo res. Nič ji ni. Dalje bi se vozila, trdno namenjena proti domu.

Ženske vendar ne zmotiš, kadar je v svoji smeri. Niti ene. In tudi če jih, potujejo dalje, dalje. Zapomnijo pa si na svoji poti točko, kjer jih je kaj zmotilo. In nekega dne, odvisno od silovitosti upora proti tisti točki, se vrnejo, rekoč: Tu sem zdaj. Nikoli pa ne izstopijo iz smeri kakor moški.

Desetnik je bil več kot iz sebe, ko je slišal in videl svoj uspeli glas. Res je bilo še vse zelo daleč, a je le odgovorila na njegovo silo, ki je v tem pijanem avtobusu obujala mrtve v sarkofagih in igrala poker s papeži in cesarji.

Glas se je končno dotaknil glasu in to je bil stik, kakršnega je želel v tistih vojaških spanjih, ko je videl lesk beder, lesk devetnajstih let. O, kako se svetijo! Človek zgublja razum in mora zablebetati. Ta luč ga vendarle išče.

Zdaj je tu.

Gleda v njene oči, ki so trdno odločene in vedo, kaj hočejo, ki so globine brez dna. (Nekoč ga bodo te oči izglodale do konca.)

Njena kri, končno!

Diši. Dih, ki prihaja iz krvi, je vonj neba. Svežina in hlad.

Gleda jo, kako je nenavadna, kako daleč še, a vendarle tu, tu zraven. Moral pa bo hoditi, hoditi in govoriti. Govorica je hoja krvi.

Rekel pa ji je: A, tudi vi poznate to glasbo?

Začutil je njen odpor, ni pa dognal, s čim ga je izzval. Ona pa mu je tudi prekrivala, da odpor raste z vsako njegovo besedo. Da ga povečuje, čim bolj blebeče o Vice Vukovu in o sebi.

Vse te besede, ki so simbolizirale njegovo voljnost, vso to pripoved, deročo iz ust v mehkobnem nalivu, je občutila kakor dotikanje.

Zoprno je to, se je upirala dotikom pretkane sile, zavite v dihanje, ki je kri. Pa vendarle. Tega dihanja je bilo zdaj že toliko, da se ga je navadila. Po njem ga je spoznavala tam, kjer je bistvo moškega: v sili, ki plodi.

Z govoricu se ji bliža in prekriva silo. Strast zadržuje v mejah blebetov. Govori o nečem desetem in ne ve, da daje podatke o sebi in svojem duhu. O njem ve že tako rekoč vse. V tem norem prekipevanju, ki ga pri vojaki nosijo kakor pladenj z dobrotami, razkazuje svojo simpatično voljo, da bi bil rad tudi sam kaj, ker ga najbrž suvajo pošteno v zadnjo. In nekoč

bo, bo iz tega fanta kaj. Bo nekakšen polkovnik, ker toliko občuje s tem činom.

Potniki so se nemo udeleževali tega zbliževanja. Enim je bilo po volji, drugi pa so jima privoščili, da jo skupita.

Naj, hudiča, že vendar stopita za grm in se slečeta! ju je smešil zase starejši potnik, ki je vso to klobasarijo moral poslušati.

Desetnik pa je nagovoril spet znanca z glasom, v katerem se je trlo vlažno čustvo, tesnoba — v tem glasu pa je bila že ona, ki je prišla vanj po njegovem glasu, da ga opozori, kako naj govori, da ne bo pijana karo-serija poslušala in vsega slišala.

Da, tišji mora biti.

Polkovnik, razumeš, ti, je znižal svoje petje in ga usmeril v znanca, on pa te glasbe ne prenese; ne, samo tista jajca na eni struni bi poslušal v vseh višavah in nižavah. Jajca, ti rečem. Je pa že elcktrika zvok, ki te prešine, a ne?

Znanec je odgovoril, da je, ona pa mu je z neumljivim smehljajem lovila poslednjo skrivnost, ki jo je povedal s tem intimističnim glasom o sebi: bil je slabič.

Zazdel se ji je smešno ubog, ko ves čas, odkar se vozijo, hodita s polkovnikom gor in dol in se pogovarjata in ne. Zdi se ji, da ne. Ampak ves čas trdi, da se pogovarjata. Morda si tega samo želi. In v želji, da bi se, se on kar sam s sabo, in polkovnik verjetno nima niti pojma, da se pogovarja z njim.

Gledata se. Odpor se ji spreminja v strmenje. Vesela je, da ji govori in prihaja vse bliže.

Odpor je provokacija, okuša. Odpor je v bistvu njen konec. Ali začetek. Odpor jo samo zanesljivo vodi k tistemu, čemur se upira. Da.

Smehlja se mu. Vsi v avtobusu to vidijo. Vidi njen bratranec. Vidi desetnik, ki podivja v pripovedi: *Greš, razumeš, ti*, v kantino, sedež in ješ.

Glas si je privzdignil v prezirljivo ostrost, kakor da je vladar in vlada, in kakor da je kantina palača, kjer drhti od dolgega časa.

Žreš, žreš, pripoveduje, samo *žreš* in *spiš*. Vlečeš se kot megla čez »krug«. Poln vamp vode in menaže. Razumeš, ti. Komaj se privlečeš do postelje. Gor nanjo se skobacaš in spiš. Kar spal bi. Ne vem, kako da doma nisem mogel. Tukaj pa, ko je tega manj, po urniku manj, razumeš, ti, pa spiš, spiš, ko ne, in spiš, ko spiš. Ta spanec je človeku iz neznanega razloga potreben. Nikoli ne odkriješ, iz katerega in zakaj, vendar si brez vojaškega spanca navaden kreten v življenju. Smrkova crka. Iz gobca se ti cedi jok. Kakor mama v hlačah si, brez kocine v bradi. Vsi takšni se ne brijejo. Vsi brez vojaškega spanca, potrjenega, razumeš, ti, s knjižico, so zajebana bitja, ki kašljajo pesmice. So pleničarji brez sluznic.

Ne ve več, ali je pletel svojo moč ali nagovor na potnike tako, kakor je zapisan, vsekakor so občutja identična s tistimi, ki so ga ponesla navzgor, ko je videl ta njen strmeči pogled, ki ga je spodbujal, izzivaje ga, da je šel zoper vse okoli sebe.

Zrenje, to je cilj, h kateremu te zvede odpor, je prepoznala.

Zdaj ga je zrla, da, in on ji je govoril, ker bi sicer zmaknila pogled in tedaj bi bilo pri priči vsega konec.

Govoriti mora neumnosti, blebetati. Ne ve, zakaj, ampak na začetku morajo biti besede, ki so žaljive in zanosne in tudi koga ubijejo. Saj ko ubijajo, pripravljajo tudi na svet obenem.

Svet pa se mu pusti, da ga žali. Nihče v avtobusu se ne zgane, ko z mučnimi občutki naznanja, da bi tudi ubijal. Gladko. Vonj krvi, ki se mu je odprl v tej strmeči deklici — njegovi soprogi — ga meče v zanos čiste poetike. S temi strašnimi glasovi sporoča svetu položaje telesa v svojem duhu. Ki se še ne more sprostiti, ker še ni povedal poslednje besede, ki odpre žensko do konca.

Oba, in z njima tudi potniki, čutita, da bo do te besede prišlo kmalu. Po žaljivkah, ki jih je izrekel, vesel, ko je premagal odpor, so ga vsi spregledali, da se bliža *tisti besedi*. Še dalje je ves zanesen govoril nena- vadno, ona pa ga je vdano prenašala. In kot je bila na začetku računar, hoteč odvrniti nevarnost grobega razkazovanja zaradi nje, je bila zdaj od trenutka do trenutka vse manj matematik: odpor do njegove govornice jo je pritegnil v samo sredico tega burkavega penjenja. To je bila igra. Igra telesa in občutij, ki jih je prebudilo njeno čakanje. Njena dejanska odsot- nost, saj se je trdno vozila proti domu in se še, ga je premagala in popol- noma osvojila. Toda tudi to je igra, igra nasprotne strani, ki pa je nikoli ne spregledamo do kraja. Ker ga najbrž ni, prišli bi le spet do sebe.

Svet ni nima zadeva, pomisli, in se odpre glasovom, ki si jih želi; ko pa se zadosti z njimi, lahko žebra ali rjove; ni ga glasu, ki bi prodril do človeka in ga osvojil zase.

Svet ni odprt človeškemu glasu. Svet človeka. Nihče nikogar ne sliši po tisti besedi, ki te osvoji. Po nji je vsega konec. Začne se takoj beg v možnost, da bi se sporazumel, v obupen napor, da bi slišal soprogo in ona tebe. Morda se celo slišita, da, se, vendar se ne razumeta. Narava ali kaj, nekaj zunaj nas poskrbi za to: če se že slišimo, pa ne razumemo tistega, kar prihaja do nas v obliki glasu ali besede. Svet človeka je gluha zadeva, nema in temna. Vidi: bolj ko teži k sporazumevanju, manj je možnosti, čeravno se mu možnost odpira, rekel bi lahko, da je včasih tik nje ali celo v nji sami, toda sliši le sebe in nikogar razen sebe.

Strmi in se zgublja v odsotnost. Ni ga in je. Lahko se zapusti in gre. *Molčanje* je njegovo pribežališče, *katedrala*. Njegova gotika.

Tak torej je bil tisti dan, ko so ga prvič na tem svetu slišali. Ko se je spominjal tega, se je ugrezal v odsotnost samega sebe. Ona ga je gledala in ga spodbujala, da se je še bolj zapletal vanjo z govornico, polno pijane telesnosti in čutov.

Izziva sebe, so videle potnice v avtobusu. To smo delale tudi me. Sebe izzoveš, ko se vidiš v drugem. To pa si pravzaprav ti sama, to, kar govori on. Ta divjost in zaničevanje, to si ti, ti, nihče drug kakor ti, ki se je končno našel in se je vesel, tako vesel, da podivja v drugem in užali od sreče, da ni več sam v gluhoti sveta, celo samega sebe. Najprej se temu

upiraš, so premišljale, ko se srečaš v drugem, ko se vidiš na nekem obrazu tako iznenada. Morda je prav to naključje krivo, da se najprej upreš in zavrneš samega sebe v drugem. Saj veš, da to nekoč pride, vsaka ve. Ko pa te to na nekakšni vožnji domov iznenadi, oglušiš in oslepiš za ta svoj pravi obraz, ki te zija z nekega čudnega desetnika. Nič ne veš, kakor ta reva ne, kje klije tvoje ogledalo, v katerem se boš prepoznala nekega dne kot žena. Prav nič ti ni mar, kdo je tega človeka, ki je ti, ponesel na svet, na katerem kraju, kako je živel, kaj je, kdo je po imenu. To se šele sprašuje kasneje, ko si se v njem doživela in spoznala lastnosti sveta.

Najbrž bo odpor, ki ga tistikrat začutiš in te preplavi do vseh robov, samo privlačevanje: zakaj tudi on je srečal sebe na nekem obrazu; spregledal se je in je nadvse presenečen, da se živi tako in ne drugače. Svoj obraz je srečal v tvojem, ti pa si mislila, da nosiš ves ta čas svojega in si to ti. Plaho se približuje sebi, ves otroški je, ker se je srečal v tuji lasti in ne ve, ne ve še, kako bo dobil sebe, ki si ti. Vsak je zakopan v nekem drugem. Vsi se iščemo v drugih, ko pa se najdemo . . . nismo to, nismo.

Kaj smo?

Tako so se vprašale potnice in on v svoji odsotnosti, ko se je spomnil divje vožnje skozi dolino.

Vedel je, kakor je vedela ona, da bo nekega dne prišlo do srečanja s sabo, ki bo v lasti nekoga, ki ne bo on. Takrat se bo tudi tisti srečal v njem s sabo, ki tudi ne bo on. Morala bosta nekako drug do drugega, to je vedel že od vsega začetka, kakor ve ptič za svojo smer. Eden in drugi se dvigneta v zanos, ko se najmeta: srečna sta, ali presenečena in pripravljena, da sežeta po sebi. Medtem ko eden rjove od te pripravljenosti, je to samo pripravljanje, kako boš stopil iz sebe po tisto, kar si ti.

Avtobus se je pijano zviral po dolini, ki se je hotela nekoč v davnini zapreti kot knjiga, pa je ostala odprta. Zato da lahko vozijo po nji avtobusi.

Ona in bratranec, njegov znanec, ki je prevajal nji njegov glas (dejanško njen v njem njemu v nji) sta izstopila. Njena smer ga je prešla: morala je domov. Tako je bilo odločeno že na samem začetku in tu ni bilo mogoče ničesar spreminjati. Izstopila pa je z njim v spominu. Torej s seboj v njem. Bila je že dvojnik in nič več ona, kakor je bila še zjutraj. Na njeni smeri je bila točka, kamor bo poromala v najkrajšem času. Iz potrebe in radovednosti, kdo je, pravzaprav, kako bo. Zdaj ne more več obuditi niti poraznega vtisa, da se je srečala v tistem pijanem in smrdljivem okolju s sabo. To bo spet prišlo nazaj mnogo kasneje.

Spreletelo jo je, kakor da jo je zazebló.

Kako čudno! V tistih brkih, kjer je tako očit njen stari oče, je bila ona. Ne, saj ni mogoče! V tistem blebetanju o polkovniku in žretju in spanju in sluzu ona? Ni več sposobna, da bi to zavrnila, ne more, čeprav bi lahko vse drugo, samo ne več tega, kar ji je vse bolj razumljivo in znano, od davnaj znano.

Smehlja se svojemu desetniku. Hočeš nočeš, to je bila vendar ona. Cel ta njegov nori izbruh.

Malo je premišljala, ko je šla proti domu, da se ni najlepše vedla, da so jo mnoge, premnoge videle, kako prismojeno je prišla iz svojega desetnika in vpila stvari, ki so po svoje resnične, ampak čudne.

Kaj pa morem, kaj pa morem! je govorila. Ali sem se jaz izmislila sebe? je zajokala.

Pekoč sram in hkrati veselje nad srečanjem s sabo v človeku, ki ne more nikamor več, da ga ne bi našla, niti ona nikamor, da je ne bi našel on, ki je zdaj ona.

Kako je to čudno, *kako!*

Postala je, preden je stopila na stezo, ki jo bo vedla pred materine oči, oči, ki spregledajo vse. Še enkrat je dodobra premislila vse s seboj, če le ni bilo vse skupaj mora ali sanje.

Ne, ni.

Vse je natančno izcezilirano, kako bo, kadar bo. Za vsako posebej, a podobno.

Katera pa si ne želi videti, kako je učinkovala, ko ga je srečala! Katera pa ne sanjari, kako se bo pravljica začela!

Spomni se, le spomni!

Vsaka želi začudenje nad seboj, jecljanje, šepet, nerodnosti, ki jim bo kos. V vsaki ženski mora biti luč, ki slepi. Mora biti tista nežna črta, ki te vselej, ko jo gledaš, prevzame, da bi se je dotaknil. Prava ženska — in to je vsaka — pa do te črte ne pusti nobene roke. Ker te črte ni, je samo fikcija, ki zadržuje silo v mejah navdiha.

Ali je to res?

Čutila je, da je.

Črta sem, da, si je priznala.

Poskusila se je spomniti vsega pogovora v avtobusu z njim, ki ga je imela že od davnaj nasanjanega in ga je nosila s sabo kakor sebe. Nikoli ni pozabila nanj, kadar je šla zdoma. Nekako čutila je zadnje čase, da ga bo doživela nekje. Zato ga je zadnje mesece celo obnavljala, kadar je bila sama; ker ni vedela, kdaj bo to, je bila več kakor jezna, v svoji zasanjanosti je šla predaleč in zaželela svojemu možu, da se bo plazil in delal pred njo taka sramotna dela, da se bo zapomnil, kaj se pravi biti tako zadržan in prekrit.

Kje sploh hodi!

Hodi, hodi, je prejela odgovor sebe, ki pa ni bila sedanja ona, temveč pretekla in je bila že v prihodnosti.

Dva tisoč let star odgovor, je rekla podcenjujoče.

Pogledala se je v mater pa v ogledalo: ogledalo ji je kazalo njega, samo njega, mati pa je odsevala njo, divjo in čutno.

Šla je s prsti po črti obraza in telesa in zadrhtela.

Moral bo na tla. Ta človek bo moral zelo trpeti, je vpila v sebi. *Ta človek...*

Reči mi bo moral kar koli, ampak zagotovo nekaj takega, da bodo vsi videli in vedeli, da se ponižuje zaradi nje.

Začela je iskati besede za njegovo blebetanje in to, kako se bo vedel. Vsi — to je vedela že od davnaj, čeprav ji ni nihče povedal — ko uzro črto, ki se je žele dotikati, začno pogovor prek nekoga, ki rabi za prevodnik; da, tako bo; potem bo govoril, kaj: neumnosti. Govoril bo: O, kako ste lepi, človek bi se še . . . Človek ima tudi svoje potrebe, gospodična, ali jih imate tudi vi? Bi jih skupaj rešila, recimo? Ne, ne, ne, mu bo nadrobila, s čemer mu bo dala vedeti, da je prepozen in je pogovora konec, prosim, konec, če ve, kaj to je. Ve, bo vihal glas, jemal nazaj svojo godljo in jo pred vsemi — če le mogoče pred mnogimi — pogoltnil.

Govore seveda tudi drugače, to so tisti plahi, ki idealizirajo večno črto, spečo v nedosežni višini in si jo žele nazaj še takrat, ko je že spregledana kot slepilo in prevara v enem. (K tem spada on, desetnik.)

Ti se pogovarjajo drugače: ti sporočajo prek posrednika svoj interes, ki je, tako ga sporočajo, bistvo sveta ali tam nekaj takega. V resnici so pa to ničle, ker se ne istovetijo s seboj ali potrebo po ženski, temveč jih že od vsega začetka — ker so pač prizadeti — podpre interes sveta, da ne omahnejo v še globlji nič, kot so že. Taki interesi pa so: ali kakšen polkovnik, ki jih krepi v hoji življenja po »krugu«, ali pa beseda, ki ga ohranja pri kratki sapi. So pa še druge reči, a za zdaj samo o teh dveh; to sta tista interesa, ki sta se predstavila nji kot središče življenja in o katerih je ona vedela, da sta in bosta njeno gibalno, že od davnaj. Kaj boljšega ali slabšega pa človeški svet ne premore.

Tisti izbruh je moja zadeva, moja, je priznavala. Jaz sem interes sveta. O, o!

Zmeraj sem si želela, da bi spregovoril tako, kot je: prek drugih o stvareh, ki se ne tikajo naju.

To sem imela najprej za skrivanje in sramežljivost, za zasebno, najino zadevo, zdaj spregledujem to početje in vidim, da sva midva zadeva tistega početja. Pravzaprav jaz.

Zajokala je. Tik pred domom.

Potem, potem, . . . sem . . . le, le videla, da sem tista jaz. Jaz, jaz, je govtala glasove. Vsi so videli. Zdaj še to, zdaj še to.

Ali nisem rekel, ne jejta od tega sadu!

Kaj?

Otresla je solze in prisluhnila davnemu ukazu.

Kaj pa naj jemo, če ne to, kar jemo? je pomislila in hkrati tudi odgovorila. Drugega ni.

Umrta bosta.

Kdo pa ne?

Ta sad te ne bo zastrupil, ženska.

Drugega sadu ni, kakor moški.

Ne, ni ga.

Čemu potem to? je vprašala. Edino, kar imamo, je to, da se imamo. Zakaj naj se ne jemo?

Prisluhnila je tišini, kako stvarna je, kako iz nje vre prostor.

Tako se živi, je rekla in odrezala z roko solze in bolečino. Potem pa stekla oziroma se ji je samo zazdelo, da teče k mami, kjer se bo zjokala in vse povedala, kako se je našla v desetniku in kaj ji je govoril.

Šla pa je počasi, rekli bi lahko, da je bil v njeni hoji videz negotovosti, še več, obotavljivosti ali kar odpor do matere, ki je predstavljala dom. Vedela je, da bo mati spregledala njeno dvojnost: hojo k nji in obenem vračanje na točko, ki se je danes vtisnila v njeno smer — spomin. Mati bo hotela zvedeti vse. Mati, kakor vsaka mati, bo preverila njeno novo smer po postopku, ki nam je otrokom neznan. Odsvetovala ji bo desetnika, že čuti, rekla ji bo, da je premlada, da se ji lahko kaj zgodi, da je življenje v dvoje — kar njo naj pogleda — zmota svetá in brezplodno žrtvovanje za tistega, ki se žrtvuje. Iz žrtve je še zmeraj prišla samo žrtev. Žrtev-rabelj, rabelj-žrtev. Svet ima samo to lastnost, da te izzivi na neki račun, in tudi tisti, nad katerim se izživljaš, je zadoščen, ker je žrtev. Torej je tudi žrtev rabelj, samo na bolj demagoški in zato nevarnejši način, ker je trajnejši.

Mama se bo razgovorila kakor Bog. Ve. Samo z bolj posredniškimi besedami ji bo ukazala, naj ne je od sadu človek. A mora, mora, vsak je od tega sadu in zato res umre. Drugega človek ne ve in ne zmore.

Ves ta občutljivi kompleks odnosov je bil tedaj prav takšen, kakor je sedaj, po dvajsetih letih zakona, le da ga takrat ni govorila s tako zagrenjenim spoznavavskim čustvom kakor ga sedaj. Bil pa je isti. V svoji teži in nesmislu isti. Ni ga videla mati tako, kakor ga vidi sedaj. Človeški sad, ki ga jemo, zastruplja počasi, vendar zagotovo smrtno.

Bila je vznemirjena od materinega spoznanja, o katerem se ji je le sanjarijo, da ga bo doživela, ko bo prišla prednjo. Omahovala je: ali naprej, k materi ali nazaj na točko v spominu.

Žal doma ni bilo več, kar se je kasneje izkazalo kot resnica. Dom je samo prevara v odločitvi; odločiš se vselej za spomin nase.

Stopila je pred mamo. Nastavila se ji je, kako nespremenjena se je vrnila, zaupanja vredna, čista.

Najprej, kar je mati spoznala na nji, v glasu in gibanju in neki poudarjeni nedotakljivosti, je bil odmik od nje, ki ga je bilo čutiti tudi telesno. Takoj je vedela, kaj je. Začetek odločitve je v nji. In goji ga tako, ta svoj začetek, da ga prekriva. Ko pa ga bo preveč, tedaj se bo, kot nekoč ona, obrnila na mamo in ji povedala vse, zato da ji bo rekla *ne, nikar*, in s tem bo še lažje storila svoj ja.

Nedoumljive igre dveh besed: *ne* in *ja*.

Niti ne veš, da si sodelavec pri teži dneva, a vendarle si. Moraš biti. Logika *ja* in logika *ne* je izziv te teže.

Z materjo sta se pogovarjali o rečeh, ki so naš vsakdan: o ljudeh na voznji, cesti, avtobusu, zadahu v njem in o očetu, ki je tisti čas sekal drva v hosti. Vse je bilo poudarjeno še z neko posebno željo, videti še enkrat vse to in poljubiti. Dahniti v vse to, kar je srečala, večnostni dih. Dotakniti se očeta, matere, ker ji hrepenenje odpira možnosti, kakršne do včeraj ni slutila. Svet je zadeva hrepenenja, spregleduje, svet je mlada zadeva.

Človek bo na tem svetu samo mlad.

Pogledala je v mamo. Spomnila se je poraščene in umazane očeta, ki je bredel v čas, ki je pomenil starost in konec mlade zadeve. Ta resnica se ji je videla neresnica: svet je kljub temu mlada zadeva, ostane; čeprav je človek oče ali mati, je v njem še zmeraj ista zadeva (mlada), samo da je najbližja človeku takrat, ko je sam istih let s svetom.

Zvečer je bila odločitev že večja od nje. Stopila je iz sebe in se prestopala sanjajoče po prostorih.

Teža njenega dneva se je še bolj otežila, zato jo je morala vrniti v pripovedni obliki svojemu stvarniku: povedala je materi, kakor je nekoč ona svoji in ta spet svoji in ta svoja svoji do neskončnosti, da je srečala človeka in se ji zdi v redu. Zaupala ji je vse, kar se ji je bilo zgodilo na avtobusu, od trenutka, ko se je začelo med njima, do trenutka, ko je okusila v njegovi besedi kri, ki je prava, kri, ki jo išče.

S posmehom je govorila o njegovi bojazljivosti in rečeh, ki jih je pripovedoval. Odkrito je povedala, da ga je izmučila, ker ga je samo, samo gledala.

Ima brke.

Mati se ji je z dolgim izdihom vdala. Slišala je, kako je hči ponovila njo dobesedno v vsem, čeprav ni vedela ne za besedo ne za način. Mati je v sebi zadrhtela. Zazeblo jo je v duši.

Hčeri pa je rekla: Ne!

Vsem hčerkam se tako reče, ker se tako mora.

Zakaj ne?

S tem prvim zakaj pa se že začne oddaljevanje, to ve vsaka mati, in čeprav ve, ni mogoče storiti drugega, kakor da reče *ne*. Najprej *ne*.

Hči ji spet našteva svoja prva izkustva, ki so točna, brezhibna, v enem ni zmote. Interes človeka je brez napake. Napaka je samo v človeku.

Mati spet reče *ne*, ker se ji zdi škoda, škoda, da bi hči stopila na to jalovo pot. To je prevara, Marija, prevara, je začela etiketirati to zadevo sveta in se ji upirati. Nikar, *Marija!*

Ampak, poslušaj vendar, ali nisi začela tudi ti? ji je odgovorila.

Sem, ampak ne bi zdaj nikoli več.

Mama, ko bom jaz ti, tudi jaz ne bom nikoli več želela tega, kar zdaj želiš ti.

In česa si želiš, otrok?

Tega, kar si ti.

Ali ne vidiš, da je to pred teboj vsak dan?

Vidim, vendar to zame ni moja resnica, temveč tvoja.

Razumem. Žalosten pogled se ji je utrnil na spomin, ki živi ločeno od nje, a vendar v tesni zvezi z njo; rekla pa je hčeri: Dobro, prav imaš.

Ko je rekla hčeri *ja*, pa se je v nji razvil *ne*, žal nazaj, na izhodišče, v smer proti materi, ni bilo več moč. Sicer si še ni želela zares nazaj, ali, kakor bi rekla: ni še čutila potrebe po vrnitvi, ker še ni pravzaprav nikamor odšla; tja, na točko v spominu, je šele namenjena, tja šele čuti, da mora,

a ko bo tudi odšla, takrat ... pa ... se bo ... začelo ... Vendar je *ne* že v nji. Slišala ga je in ve celo, kako se je pojavil. *Ne* in *ja* sta pojava.

Mama je odnehala tako znenada, da jo je to hkrati tudi prestrašilo. Želela si je (po pričakovanju) več odpora, več nazornih prepričevanj in trušča. Ko pa je ostala sama s svojim desetnikom, si je morala priznati, da je prevarana, žal ni vedela natančno, kdo in kako jo je prevaral. Nekolikanj jo je jezil hitri materin izmik pa samota, v katero je iznenada zašla. Ta mir okoli nje, to razumevanje se ji je zazdelo nevarna zadevščina.

Hodila je semintja po sobi s sumničavimi pogledi in občutki. Iskala je nevarnosti, ki jih je čutila to popoldne ob materi.

Ta tišina je nekakšna past, je spregledovala. Vdihnila jo je polno in spet izdihnila. Nikjer ni ničesar, nikjer. Ni, a le je. Skrito je. Morda v prihodnosti, je pravilno ugotovila. Da, da, tam.

Mati pa je v svoji globini, dnu, ki ga ljudje imenujejo kuhinjo, čakala na moža, ki bo prišel iz hoste, kadar bo. Prinesel bo v telesu vonj hriba, vonj skorij in vej. Podoben bo orjaškemu deblu. Prestopal se bo kot deblo in se tudi duhovno vedel kot deblo. Težko ga je čakala, rada bi mu povedala, da sta končno spet sama v vesoljni nemosti.

Prišel je, kakor ga je bila pričakovala: bil je živo, velikansko deblo, deblo, ki čuti in misli. Dišal je po mahovih, ki lezejo po lilastih bukovih skorjah. Iz hrbta pa mu je vel hlad hriba.

Gledala ga je in se spominjala, kako se je nekega jutra srečala v njem. Kako človek pride v drugega, ne ve, ve le, da je ta ubogi možki, ki je sedaj deblo, tedaj izgubil pamet in se od veselja pootročil. Govoril je prav tisto, o čemer je sanjarila.

Kot hči. Človek se neskončno ponavlja. Vse je isto: človek je samo mlad. Od zmeraj za zmeraj.

Ko gleda svet in sebe v tem svetu, vidi, da je človek najmlajša zadeva sveta.

Orošena od davnosti, z melanholijo v gibu, ga je povabila, naj sede, naj je, in prisedla je še sama, čakaje na njegove težke in hladne besede. In njegovi glasovi so ji povedali tudi to, da sta dobojevala že vse, kar sta morala. Da, morala, morala sta; dva naredita enega človeka. In to delo je nepretrgan boj, kdo bo koga, nad kom bo kdo. So dnevi, ko je žena v moževi lasti, ko ne more niti misliti in čutiti, če ji tega ne dovoli mož, in so dnevi, ko mož ne ve za besede predmetov, za misli in smeri, ki jih je mislil in hodil. To so boji, nenehni in strašni, najstrašnejši, v katerih človek zblazni, umre. Vendar se v teh nesmislih in strahotah snuje človek: sin, hči. Iz teh napetosti vstaja človek. Ko je človek tu ...

Zacmihala je.

Mož — deblo ji je dvignil s počasnim sunkom obraz v višino svojega in ga gledal, kaj je na njem.

Kaj je? je zanergal utrujeno.

Povedala mu je, da je prišla hči domov drugačna kakor drugekrati. Da ni pomoči in da je bolje reči *ja*.

Človek je, je rekel nazaj mož in razporedil roke, podobne črnim hlebceem kruha.

Človek . . . , je prijela glas njegove žalosti. Da, vse med njima je dobojevano, je videla nenadoma. Vse . . . o moj Bog . . . bo potihnilo. Prišel bo mir. Saj že prihaja. Mir, mir, ki ga imajo otroci v sebi, ko še ne občutijo poslanstva spola. Še včeraj . . . se je bil boj zanjo, da, še včeraj sta snovala človeka in sta bila polna napetosti, iz katere je rasla Marija. Danes pa se že začenja mir, mir. Nekaj drobnih opravkov bo sicer še, je spregledovala, v glavnem pa se že začenja. Začenja se zmaga, ko zmagaš nad moškim dokončno in tudi moški dokončno nad žensko. Zmaga je v resnici samo . . . smrt.

Zajokala je. Stisnilo jo je. Spoznanje, da je konec tak — mir brezspolnega otroka — jo je prizadelo.

Mož jo je gledal s srede mize in je ni mogel razumeti: zmeraj je govorila, da ne bi šla nikoli več z nobenim moškim v posteljo ali roditi otroka, zdaj pa, ko je možnost, da se ji to uresniči, joka in je pretresena. Ne, ne more je razumeti. Lahko jo samo gleda, razumel pa je ne bo nikoli več. Ker je ni mogoče.

In ti! mu je vrgla glas.

Zganil se je.

Jaz? Kaj?

Ali veš, da odhaja?

(To je bil slaboten poskus boja za njeno podobo.)

In?

Nič, nič, je rekla v premagujočem čustvu in se spet raztekla po prostoru, ki je bil njeno dno.

Zagrčal je ko pes. Preložil roke in se prepustil miru, za katerega je rojen vsak človek. Pozdravil je ta mir. Končno! Ni rekel, zaslužil sem si ga, privoščil pa si ga je kakor vina. Odpil, če lahko rečemo, je duh miru. Prilegel se mu je in dobro mu je delo, da je dotrpel v boju za človeka vse, kar se mora.

Nista rekla, kaj zdaj. Vedela sta, kaj. Že nekaj časa. Saj je odraščala in vsak dan je je bilo več: iz njiju je prejela vse. Iz napetosti in boj med starši prejema otrok silo življenja, ki je nemir, ki oživlja svet.

Ima vse, je rekla ona, misleč na hčer.

Vse, je ponovil on.

Žena je še enkrat pregledala po svojem spominu, ali bi se bilo še za kaj skregati z možem in ji tako izročiti še kakšen del nemirnosti, da bo živela polneje.

Bilo pa je vse, res vse.

Ah, je grenko oddihnila, to je torej starost. To je torej . . . sila božja, ki je ustvarila svet.

Mož je utrujeno strmel v mizo. Z mize je odsevalo ženino razpoloženje, sleherni senčni preblisk. To pot mu ni ničesar očitala kakor še včeraj. Ti njeni odbliski so bili bolj namenjeni nji sami kot njemu. Bili so zadnji

poživajoči človeški plameni in so jedli sebe. Tak je *konec*, ko so otroci nared.

Zasmilila se mu je. Ob tem miru, ki ga je zajel, je prepoznal svojo zmoto in tudi ona svojo. Bila sta odveč drug drugemu, tako zelo odveč, da sta želela umreti, da bi se ne videla. Toda brezspolni mir je počasen, brezmejen, sterilen mir je to in ne dovoli, da bi zbolel za čemer koli. Živiš v njem kakor kanarček. Nekega dne pa se navadiš tudi na to in ves svet se ti zazdi smiselna tvorba.

Tak je bil začetek dr. Ernesta Šlinga. Rekonstruiral ga je po svojih opažanjih in ženinih spominih ter njenih reakcijah nanj ob najrazličnejših prilikah. Ni bil docela tak, v glavnih zasnovah oziroma lastnostih pa je bil resničen odsev njiju in vsakega para na tem svetu.

Zmeraj, kadar je prišel do konca tega prvega srečanja s svojo prihodnjo soprogo, zlasti do spoznanja njenih in svojih staršev, kaj se začne, ko ni več potrebe za napetostmi, ki snujejo otroka, zmeraj se je zamislil nad neznanim mirom, ki sta mu zapadla oče in mati, tast in tašča. Mir otroka. Ni se mogel odtegniti temu miru. Najbrž zato, ker ni dognal njegovega točnega bistva. Ne, to ni bil samo mir otroka, ta mir, ki spominja na otroka, je samo videz nečesa resnejšega in pomembnejšega, ima pa svojo navzočnost v otroku, da. Morda, je premišljeval dalje oziroma nazaj, je pa človek res samo mlada zadeva sveta.

Res: kadar koli se je spominjal tega norega začetka iz tesnega in pijanega avtobusa, vselej se mu je pridružil še ta starčevski zlom. In ta ga je prevzel, da se ni in ni mogel rešiti iz zagledanosti v tisti mir, ki je spominjal na tisoče stvari iz tvarnega sveta. Največkrat na šipe, skozi katere ne zre nihče več.

Začetek in konec se izključujeta, vendar sta si po postopku in namenu ista.

Tako je bilo, tako . . ., je ponavljal in se nevidno odmikal tisti šipi, skozi katero nihče več ne gleda. Čudno, ta starčevski mir ga je spominjal na šlem Hamletovega očeta v prikazovanju. V tej mrtvi šipi je tudi nekaj živega, je videl.

Tak je bil začetek, je rekel dr. Ernest in se naslonil nazaj, mimo pa so šle svetlobne sence. Prepustil se je molčanju. Svoji najljubši strasti. Skozenj so udarili nejasni zvoki stvarnosti. Prisluhnil jim je in se jim predajal do omake.

Če je to smrt, je ugotavljal po občutju, potem je vredno živeti, potem je ta svet raj, potem . . . hočem živeti za ta molk.

Smehljaj se je daljavi, ki je prišla v njegovo bližino s svojim zvokom sončnega žarka. Poljubil ga je.

Ni vzdržal. Kakor izdih se mu je vrnila misel in ga vznemirila. Spet mu je prinesla spomin na prvo srečanje s soprogo, ko je ta pripotovala na tisto točko v sebi, ki jo je predstavljal on.

Pravi molk je mogoče vzdržati samo za čas enega vdih, potem je vsega konec, se je melanholično odvrnil od svojega blaženega trenutka.

Da, da . . ., se je spominjal, potem sem ji pisal. S pogledom je bil še dalje zazrt v daljave. Te so prišle bliže, skoraj na korak, tedaj pa je spet začel misliti, hrepeneti.

Res je, je še ugotovil, preden je nadaljeval, molk je brezmejnost, misel in hrepenenje pa daljave približata in zbližata v točko. In zdaj?

Ostre misli so segle po smeri te točke: spomnih.

Pisal ji je iz desetarske lope. Pisal ji je tisto znano prvo pismo, ki ga pišemo svoji prihodnji soprogi in ti ga je pravzaprav narekovala ona sama, dasi ne veš, ne kdaj ne kako.

Kasneje mu je povedala, da si je želela prav takšno pismo, ko se ga je spomnil in se ga sramoval.

O ne, o ne, mu je ugovarjala, ko se ga je želel polastiti in uničiti. Ne, ne, takega pisma sem si želela. Katera si ga ne! Vsaka. Da, neumnega, norega pisma, prav takega, za katerega bo moža zmeraj malo sram, kadar se ga bo spomnil.

Sram, sram, je ponovila.

Ko se je tega sramu dotaknil, da bi videl, zakaj je hotela, da bi ga bilo sram, kar naprej sram, je spoznal, da je sram čisti on, možki, ki ga niha čustveni veter, in ga moramo izzvati, da zaživi. To se pravi: pripraviti ga je treba do sramu ali samega sebe po kakršni koli poti. Če ni drugače, po pismeni.

Sram je temelj moškosti.

Ah, zato, zato . . .

Da, zato se mora tolikokrat spomniti tistega pisma, da se ga soproga lahko polasti brez najmanjšega odpora. Reče mu: Kar spomni se! In se in mu je neznansko žal, kakor da je pil ali zganjal silovite neumnosti.

Vsaka čaka na tisto pismo, da ga potem shrani. V spominu. Tam je potem tisti nori izbruh, ko človek preseže sebe in se razgali do poslednjosti ali do smrti. Nič ga ne izbije iz tiste smeri.

Kasneje se ti pismo zazdi več kot laž. Bedarija brez vrednosti. Oslada. Še in še. In vse to tudi je. Vendar je tudi res, da je prvo pismo prihodnji soprogi najčistejši sram oziroma bistvo moškega, ki ostane tak do smrti v njenih očeh občutkov. Nespremenljiv je, čeprav ga prekrije hlad gore in vonj debla kasneje; možki ostane nihav, blag in v čustvu čist in nečist.

To je tisto prvo pismo.

V njem se slečeš z gibi, ki prevzamejo žensko. Ko zapišeš primero, v katero ženska po svoji tvari ne sodi, ampak le teži tja s svojim duhom, si se že priglasil služiti svoji primeri, in tvoja prihodnja soproga tega ne spreleda, da je to prav ona.

V tem je tudi vsa lepota človeške posebnosti: da zahrepeniš po nečem, kar nisi; vsi hočemo biti več kot samo kost in koža; če pa to še s čim potrdimo, bodisi v sliki ali zvoku, besedi, postaneš tako rekoč v resnici tisto, kar nisi.

Ne bom navajal pisma v celoti, temveč le odzive, ki sem jih do tega trenutka nanj prejel.

Primera, ki sem jo zapisal in jo je ona pričakovala, me je takoj zaposlila in hotel sem ji zares pri prči služiti. Nji je bila všeč in s svojim molkom na pismo je primero še bolj izzivala. Njegova desetniška samota je prešla v nemir, kakršen je mogoč samo v boleznih. Napisal ji je še eno pismo in še eno, kjer ji je primero izdelal do take prodornosti, da bi moralo nekaj slediti: nekdo bi zaradi tega moral priti v živo bližino: ali ona ali on.

Ni važna beseda, ki ponazarja primero, temveč resnica te primere. Če je to res, kar je, potem mora priti, si je rekel in čakal, čakal.

Prišla je.

Prišla.

Ko so me poklicali, da me čaka lepa gospodična, se je spominjal dalje, se me je dotaknila komaj zaznavna slabost. Nihče pa te slabosti na meni ni opazil. Je pa ta ostala v meni in jo občutim, kadar se približujem soprogi ali ona meni.

Kaj je to?

To je njena moč, premoč nad menoj, ker je ona ostala kljub vsemu — kljub, kljub vsemu — primera, ki ji služim, tudi če ji nočem.

To pa je resnica in posledica drugega in tretjega pisma.

Čakala je tam na »kapiji«, daleč od tistega vedenja, ki ga doživljava drug z drugim zdaj. Bila je to, kar sem zapisal o nji v vseh treh pismih: dih neminljivega. Natančno to. Tisto ni bila nikoli ženska, kakršno doživljam zdaj, ko se prepirava za moj sram.

Rekel sem ji: O, pozdravljena! Prijel sem ponujeno roko z obema rokama in ona je jecnila, sem slišal in občutil, kot jecne pomladi drevo: slišiš ga in ne.

Prišla si, sem dahnil.

Ja.

Bila je res primera. Moja ali svoja, to mi je bilo tedaj vseeno, o tem nisem želel s seboj voditi pogovora.

Videl sem in tudi ona mi je dala to videti, da je prišla zato, da ji služim.

Šla sva proti zelenemu naproti. Hribu, ki je žametno žarel. Najina hoja je bila teža, ker sva šla drug drugemu naproti tako, kakor še nisva šla.

Do sebe moraš skozi *primero*.

Tudi ona jo je imela o meni, žal je nikoli ni povedala. Zakaj ne, ne vem, samo služila ji je na svoj način.

Težko je prvič in vselej skozi primero do sebe. A tak ta svet je. Posredniški.

Nekateri gredo skozi vonje in svetlobo, nekateri skozi čar tega ali onega, povsod je mik ali videz, ki ga odstranjujemo, da se končno srečamo s samim sabo.

To pot je govorila ona: kako je bilo doma, ko je prišla z vožnje. Pripovedovala je z glasom, ki ga je prevzemal smeh. Vsaka njena beseda, še tako navadna in vsakdanja, je bila izzvonjena. Kakor zvon, polna vseh čustev: žalosti in nemira, svetlosti in prekletstva. Vsako besedo je nosila nestrpna melodija. Vendar ga to sploh ni motilo, nasprotno, preglasnost,

ki je imela tudi prizven joka, ga je ganila, ga je spravljala v radost in želel je tudi sam čimprej govoriti in povedati isto: kako je bilo, ko je prišel v kasarno.

Zdaj je govorila ona tako, kot je že zdavnaj vedel, da bo.

Poslušal jo je in se od glasu do glasu spreminjal v njenem nemiru.

Povedala mu je, da so ji doma nasprotovali in kako je to nasprotstvo obvladala.

Hvaležen ji je bil, saj bi težko prenesel molk na vsa pisma. Ni ji rekel, da bi se bil morda celo . . . ustrelil. Vendar je začutila, ko ji je ujel roko, prste, da je bil to dotik poln tragične odločitve. Če bi se to ne bilo zgodilo, bi bilo srečanje v avtobusu izzvalo posledico.

Njegovi prsti so se zapletli z njenimi, se razpletli in spet prepletli. V klobčiču prstov bi se težko odločila, kateri je njen in kateri ni. Vse te prste pa je začenjala čutiti kot telesa, ki so blizu telesne ljubezni.

Pripovedovala je o materi, ki ji je najprej rekla *ne*.

Dolgo, dolgo se je mati upirala desetniku, ki zdaj služi njenim prstom. Desetnik ji je v zahvalo ali iz navdušenja zaradi upora do mame stiskal prste v bolečino, ki jo je čutila kakor zobno: tja do temena.

Ta pripoved o materi je bila kakor poročilo z neposrednega športnega dvoboja. Strast, s katero je pripovedovala, je bila dobesedno špikerska in je povzročila temperaturo razpoloženja.

Pravi dvoboj! V resnici pa je bilo med njo in materjo čisto drugače. Ker pa si je želel laži, tega boja, ki ga ni bilo, ga je pač prejel.

Mama je rekla, je hitela, kaj pa misliš, kaj ti sploh pride na misel, ko si komaj občutila, da si ženska, pa se obesiš na prvega, ki ti pokaže bele zobe in brke.

In ti? je planil, nagnan v glas do vrha sebe.

Rekla sem ji: ni prvi, ne, je pa zadnji, potlej jih zame ne bo več, pa če jih bo milijon okoli mene.

Stisk prstov, vendar je stekla v njih moč ganjenosti in hvaležnosti kot psu, ki v svojem gobcu ljubkuje gospodarjevo roko.

V njenem odgovoru je bila resnica: desetnik je bil ona v njem, resnico pa zmeraj zavijamo v besede, ki pritirajo čustvo v nekakšno brezumnost.

Mama me je gledala, gledala, je pripovedovala, poslušala, poslušala, je nabirala čas s ponavljanjem besed, potem pa mi je povedala, kako se ženska, ko se poroči, žrtvuje svoji prihodnosti, ki je nikoli prav ne občuti in ne vidi. Samo ve, da je. Rekla sem ji: zakaj pa si se potem ti, zakaj nisi poslušala skušnje svoje mame.

Mama je omagala in ni odgovorila. V tem trenutku pa se je njen *ne*, ki je vseskozi izzival hčerino pripravljenost, da se žrtvuje isti prihodnosti, kateri se je ona, prevagal v *ja*. Mati se je vdala in prepustila stvari sebi naproti, kakor je vedela in znala.

Zakaj tako nasprotujejo, zakaj? se je le vpletel desetnik. Čakaje vdano ob strani, služeč svoji primeri.

Nimam pojma, se je naredila nevedno.

Ga imam pa jaz. Po moje, je odgovoril, mislijo, da se bo njihov zakon v celem ponovil v svojih otrocih; boje se zanje, boje se tistih trenutkov, ko se začne kriza in se ljudje zakolnejo nad življenjem. Niso pripravljeni na to. Niso se, po mojem, ti naši starši, prav ljubili. Ljubezen ni telo, posebno, če hočemo zadržati ta prvi stik svež. Ljubiti moramo temeljni podatek o človeku, njegovo nevidno črto, znak za glas, ki nas spravi v stik z njim. V trajni stik. Vsak človek je predvsem glas. Za ta glas, da ga zinemo, je pa potrebna črta ali znak, in za moj glas si ti tista črta. Vem, da je ne bom nikoli dosegel, le hrepenim po nji in jo izgovarjam.

Pogledala ga je. V njenem pogledu je bila tihota pričakovanja. Ali čisti izziv.

Hvala, je rekla.

Seveda, kaj pa drugega, se je odpočival in navduševal nad pravkar izrečenim. Kaj pa naj bo drugega v teh ljudeh, ki so naši starši in nam postavljajo za razvoj življenja eno samo besedo: *ne*.

Ah . . ., res je, je čutila. Toda še nekaj je bilo čutiti, vendar jo je desetnik vodil v podnožje žametnega hriba tako odgovorno, da ni mogla pomisliti na kaj drugega kakor samo na hrib, ki se je že približeval. Bil je lep, velik, poln žametne trave.

Zajel ju je molk. Besede so posahnille. Preprosto jih ni bilo treba. Bližina enega kot drugega je zadostovala za ravnotežje v tej prvi hoji k skupni črti.

Koliko *lepega* je bilo znenada okoli njiju!

Še nikoli ni videla vsega tega tako kot danes: v vsem je njen žar; kar pogleda, tam je čez trenutek on, ki ji streže, on, ki jo gleda, on, ki prihaja.

Da, da, vse se priliči človeku, je spoznavala in okušala.

Stegnila se je po marjetki, ki je s cvetom, podobnim otroški glavici v čipkasti kapici, žarela v pritlikavi travi. Vzela jo je v dlan in se zagledala vanjo.

Zakaj jo tako gledaš? jo je vprašal desetnik.

Ona pa se je smehljala drobnemu obraščku, obraščku deteta.

Tudi desetnik je zagledal v cvetu del sebe ali čustvene popolnosti, ki ga obvladuje in se dotika stvari, ki niso on.

Gledala sta cvet in se ga veselila, in cvet, začuda, njiju.

Komu je podobna? je vprašala.

A ta punčka? je vprašal, ker je videl, da želi, da bi bil ta cvet obraz.

Ja, je dihnila in svetloba v očeh ji je premaknila začudenje, s katerim je malo prej gledala in poslušala desetnika. Prišla je v bližino svojega pričakovanja in bila je nenadoma tako vsakdanja in podobna njegovi materi, da se je desetnik zamislil nad to novo možnostjo.

Ali ni lepa?

Ja.

In še resnična marjetka je, ne človeška. Tako ljubka. Glej to sončno sredico! Koliko veselja je v nji! Sam smeh. Živ. Resnica sončne luči. Kje ima človek tako sredico?

Ima jo, je odvrnil desetnik.

Kje? je vprašala zahtevno in gledala cvet-glavico.

V čustvu je ta luč, je odgovoril.

Morda res, je rekla zamišljeno, odvrгла cvet in izdihnila. Zagledala se je v žametno zeleni hrib, kateremu se je bližala s svojim čelom.

Desetnik je izžareval njeno čustvo. Kakor ona v njem, se je videl tudi on v nji. Lahko bi segla z roko vanj in ga kos odlomila ter ga jedla. Pa tudi desetnik, ki ji je stregel s svojo navzočnostjo, bi lahko odlomil kos nje.

Vse ji je prišlo v tej uri naproti, pa ne le na korak, ta bližina je bila drugačna, v nji je bilo njeno čustvo; v kar koli se je zapletla s svojim pojavom, v gozd ali mimo idočega človeka, povsod je bila ona središče.

On pa, ki ji je pri vsem tem stregel, ni niti za trenutek podvomil o resničnosti teh njenih prehodov v svet in iz sveta nazaj vase.

Šla sta k reki, ki je z glasovi človeškega grla in zob pripovedovala samo sebe gluhi tišini.

Poklicala ga je, pa je slišal le krik, in ko jo je pogledal, je videl njen nasmeh in zobe. Z roko je kazala na šum, ki je vstajal za skalo in se nevidno vzpenjal k njima.

Pokimal ji je.

Ona pa je spustila še en krik.

Bil je res strašen šum okoli njiju, šum, ki bi razdejal človeka na koščke, če bi se mu prepustil za dlje.

Strmela sta v to voljo, ki je smaragdno zeleno oživljala iz same sebe. Nikjer ni bilo nikogar, ki bi to voljo izžareval, bila je sama v sebi in je prehajala po skrivnostnem postopku spet samo vase. To ju je oba pretreslo in priklenilo na šume, da nista mogla za dolgo stran.

Šum je bil hipnotičen, že ko sta bila sredi zelenega hriba, sta ga slišala, kakor da je še čisto blizu in ju kliče po imenu. Nista se ga odrešila, niti ko sta bila na vrhu in sta gledala na reko s ptičje perspektive. Še zmeraj ju je lahko pritegnila k sebi, da sta ji prisluškovala.

Ko je sedela in gledala nizdol, je prepoznala še nekaj: da ji je to spominsko znano. In da je to pričakovala, to hojo k reki in v goro. Novo ji je samo to, da je to zdaj čisto res. Nad tem se je zamislila, kaj to je, in ker je gledala s perspektive reko, ki se je vijugala med polji in gozdovi, se je ujela na njeno podobnost: da tudi človek teče naproti k sebi, od sebe k tebi.

Zdihnila je. Njen glas je bil tako zvonek in v tej samotni gori edino upanje, zato ga je desetnik lovil s svojim sluhom do vseh pomenov, ki bi jih lahko imel.

Ne, to ni bil klic reki pod njima, čeprav ga je namenila nji; to je bil klic njemu, naj jo ogrozi.

Tudi on je rekel, da je lepo in se zazrl dol v reko, vijugajočo se med polji.

Ne upa je še, ga je prepoznala po glasu. V njem je še preveč, preveč njega. Mora ga izzvati. Mora ga prisiliti, da bo zapustil tistega sebe, ki se je boji.

Desetnik je videl, ko se je zarekel z glasom o lepi reki, da je bil to samo njegov lastni strah in nič drugega. Občutil je stisko teh besed, ki so

samo zapletale pravo govorico med njima. Nastala je tihota, stik med njima je bil natrgan in čutil je, kako se mu odteguje, čeprav sedi zraven njega in zre nizzdol.

Vse manj je je bilo, vse manj.

Tedaj se je njegova roka odrešila roke; postala je glas in je ogovorila njeno črto las, ki so v elegantnem slapu hiteli na njena ramena.

Odhajala je bolj počasi. Bila je sicer še na poti stran. Bogve kam. Pogledala je nazaj, če je bilo res, kar je slišala. (Govorica rok je zmeraj plaha in nikoli ne veš, če slišiš prav, kadar govore roke.) Pogledala ga je še od blizu s pogledom, ki tudi ne veš, če ga prav slišiš, ker je še tišji od rok: res, bil je desetnik, ki je zapustil sam sebe in se napotil k nji. Bil je res šele začetek, a bil je.

Njegove roke so bile vse, vse božje. Čutila je po njegovem dotiku, kako se človek zapušča, kadar postaja hrepeneč. Kadar noče in ne more biti samo on, ampak še nekdo.

On pa je spet čutil, kako bi se vrnila od tam, kamor je tiho odšla za zmeraj, če bi ostal sebičen in strmel v reko.

Dotikal se je črte, ki je bila na nji najbolj poudarjena; las, ki so jo naredile nežno in nedosegljivo. Tisto, ki je srečal na avtobusu in jo je nagovoril prek znanca.

Kako, kako sem mogel . . .!

Gledala ga je kakor tedaj: mirno in nevedno. Gledala ga je med *ja* in *ne*, pa vendar je vse to trajalo, trajalo.

Njeni lasje so padali, imel jih je v roki, pa jih ni dosegel v tisti črti, ki ga je prevzela in zavezala.

Ko se je je dotikal, je čutil njen *ne*, ko pa se ji je odmikal, je slišal njen *ja*. In tako se ji je približeval in oddaljeval in se mojstril v tistem dotiku, ki ga nikoli ne obvladamo do popolnosti, s katero bi lahko posegli po črti, ki nas zavezuje.

Njegov dotik je bil vse boljši in lahkotnejši. Vse manj je bilo v njem njega: okorneža. Vse bolj je bil tudi sam črta, po kateri je posegala tudi ona s svojim *ne* in *ja* — dotikom, ki ga ne čutimo kot stvarnega, ampak kot miselnost, ki nas pridobiva.

Molčala sta in trpeč prenašala to nujnost.

Ona je govorila *ne* in *ja*, on pa je od tega dotika trepetal, ko je s prsti okušal slap najnežnejšega, ki se mu je izmikal, s tem ko se mu je primikal.

Držal je to črto, ki se ga je dotikala, vsaj zdelo se mu je, da jo drži, ali pa se mu je prepustila v svojem svetlobnem videzu, da bi se ji približal s telesom. Morda.

Njen obraz je v profilu odseval pravo spremenjenje na Gori: na podlagi zametno zelene je sijal obraz v sončno kovinski.

Nagnil je črto, nežno črto glasu, ki je bil kakor sredica odvržene marjetice.

Glej, kako smo si podobni: človek ali roža, vseeno, je spoznaval, ko je črto njenih las odlagal v travo.

Središče teh črt, ki se jih je dotikal, in one njega, je bilo sončno žarenje. Žar je bil uprt vanj in ga klical k sebi, naj pristopi.

K temu žaru pa ne moreš s telesom, to je žar, ki se ga smemo dotakniti s črto ustnic. Z dotikom, skozi katerega prenika vse telo.

Gledala je njegove gibe, ki so bili posvečeni nji. Res niso bili več samim sebi v namen; vodil jih je v glas tistega žara, ki ga je izzvala, ko ga je želela prek *ne* in *ja*.

Človek — in gledala je v njegove ustnice, ki so postajale črta, žareča, pobliskujoča in napeta do največje možnosti — je tudi kot celota bolj znamenje kot gmota, le videti ga moramo znati.

Ko je ležala, ko se je torej izročila namenu, zaradi katerega je obiskala desetnika, je spregovorila svoj najglasnejši in najobčutnejši *ne*. Za njim pa je že nastajal *ja*, dih, ki se ga je bala, ne vedoč zakaj.

Ne.

Ne.

Desetnik je videl na nji ta odpor; bil je tako vabljev, tako glasen, da se mu je moral postaviti po robu. Zdaj ni niti pomislil več, da bi vstal in odšel. In jo pustil, da bi prešla tudi ona bog ve kam,

Zakaj ne, Marija? se je meril z njenim *ne*.

Zato, Ernest, je izdihnila iz njegovih rok. Bila je docela v njegovih. Ko mu je rekla *ne*, je s tem še bolj prešla vanje. Kako, *ne* ve niti on, le občuti jo, da je njegova bolj in bolj.

Nikar, Ernest!

Kako je rekla ta nikar! Skoraj neslišno, z usti pa zagotovo *ne*.

Misliš?

Mislím, je odgovorila in ga gledala, gledala, kakor takrat, ko ni vedel, kaj naj govori in je govoril, kar mu je prišlo iz sile.

Gledal se je v nji. Za hip je omagal in bil res prebegan od njene plahe odločnosti. Še posebej ga je odvrčal njen mirni, večni pogled, v katerem nastaja svet. (Sveta nastaja, jo je opazoval, ona pa niti ne trene.)

Tedaj pa se je spet spomnil, kako bi jo bil kmalu zgubil, ko je zraven nje, počivajoče, poln težkega in okornega sebe, ogledoval svet pod seboj. Njen pogled ga je pognal v gib, sklonil se je in skozi črto ustnic mu je priteklo telo v krvi in čustvu in mislih.

To telo, to telo, je dihala in ga sprejemala iz njegovega sporočila v črtah.

Dotik, ki ga je zavračala, ker ga je hotela, je tudi njene prste, kakor kaplje težke, sprostil v lahkoto pik. Usula mu jih je na obraz, ki je spremenjeno žarel. Potipala mu je čelo, lica, nos, veke, podnosje. Vse je prekrival lesket grafita. Vse je bilo črta — sporočilo.

Bolj ko je to črto prebirala, bolj je čutila, da je namenjena nji — da nji sporoča to, kar je zanjo. Zato je hitela brati ta obraz, ta nos, to podnosje.

Ja? je vprašal trdo.

Nnne, je dihnila in smehljal ji je ustnice ogrel v modrikast lesket.

Zakaj *ne*?

Zato, Ernest.

Se bojiš?

Ja.

Njen pogled, spet je bil tako brezmejen in iz njega se ni dalo več. Ta pogled je izziv, izziv, ga gleda in prepoznava.

Ampak Marija . . .

Drugič . . .

Glej . . .

(Kaj?)

Glej . . ., kako bi rekel, živiš, živiš brez ženske in si misliš, saj imaš prav, imaš, Marija.

Gledala ga je, lesket njegovega obraza, tista črta iz grafita pa jo je tako privlačevala. Tako rada bi, a je ne razume. In tudi če bi jo razumel, je ne bi prav. Saj se tu ne da nič razumeti, posebno pa ne prav.

Hotel je že sestiti in se izviti naporu dotikanja njenih črt in obrisov, svetlob in senc, a ga njen pogled ni spustil iz svoje brezmejnosti. Počakal je in trpel dalje.

On pa ni slišal, ko je hotela, ko je nič kolikič ta čas, ko se je oddaljeval od nje v sedenje in gledanje večera, rekla *ja, ja, ja*.

Drugič, Ernest.

Da, drugič, je ponovil in jo dvignil s tal, jo naravnal spet v tisto večno in nedosegljivo obliko, ki ga je s svojimi robovi izmučila do konca. Spet se je prepustil svetlobi okoli njiju.

Ni slišal, ko je rekla tisti drugič, da ga spet kliče k sebi. Ne, ni slišal. Kako, kako čudno, je prevzemalo tudi njo: kadar si v najmanjšem odporu, takrat ni nikogar, ko pa si v najvišji sili svojega odpora, tedaj se vse oblike zagotovo združijo v eno.

Nasmehnila se je svetu, temu čudnemu duhu, ki ga ni mogoče nikoli prav razumeti.

Šele njen drugi obisk, se spominja Ernest, je izzval njegovo silo, da bi strl odpor, ki ga je izražala z zmeraj tišjim in privlačnejšim *ne*. Z *ne*, mojbog, ki je bil *ja*, in ko se ji je približal, ko je hotel postreči sebi v nji, ga ni spustila bliže.

Kaj, kaj je to? je omagoval. Ne razumem te, rekla si drugič, zdaj je drugič.

S pikami iz prstov se je dotikala njegovega sijaja iz grafita: čela, nosu, lic, brade in ustnic.

Drugič, je odgovorila, smeje se mu, je lahko še zmeraj drugič.

To je tretjič, četrtič, jo je začel razumevati.

Zakaj si tako čuden, je omagala, ker jo je naposled spregledal. Zvijala se je v svojem znamenju nemoči, ali trenutku, ki mu je zapisana iz veka v vek v glasu in obličju. V tem znamenju je človek, jo je gledal in se ji jel bližati z dihom, ki odpre vsako obličje.

Neeee, se je upirala kar najbolj uporno v svojem neodporu, v slabosti, ki je njena stalnost.

Jaaa, ji je odgovarjal in se bližal, bližal tisti sladki, vznemirljivi črti, ki so jo predstavljali lasje od čela do ramen, ramena, ozki život, boki, noge, roke.

Nnee, nneeee, je nemočno odtrgala sijaj obraza, ki je prodiral kot iz veselja.

Jajajaja, je odlagal njeno slabost. Njen odpor, ki ga je spregledala njegova sila. Sila je bila vse silnejša, vse bolj topla in bolj svetla. Videl je, da ga krepí in oblikuje njen *ne*, njen slabotni, zamirajoči *ne* na nji. Ta *ne* je bilo mogoče zdrobiti kakor kocko sladkorja in priti do njene nedosegljive črte, ki so jo predstavljali lasje. Vendar prav tega, je videl in čutil, noče ona, sile, ki bi jo strla kakor sladkor; s svojim *ne* je oblikovala njegovo moč nad njo do največje nežnosti, do tiste prilagodljivosti, ko ji bo ukazovala ona. Da: to silo je usmerjala k sebi tako, da ji je odvzela vse slepe strasti razdejanja in možnosti pobega. Njen šepetajoči *ne* ga je zadrževal na robu oziroma ga je prignal do roba, ko se moraš odločiti, ali samo dol ali . . .

Gledal jo je, kako brez zadnje moči je in še govori, ko jo sprašuje, če lahko, da ne, ne . . . Ernest.

To je bil samo občutek, da je brez moči. V resnici pa je bila ona vse bolj močna in pripravljena na ta dotik svojih živih znamenj.

Iz njegovega diha je prihajala sila, ki jo je razvezovala in krepila. Iz njegovega nemočnega glasu pa je prišlo sporočilo, da je on tisti, v katerem bo odslej. Zato se je videla v njem, v njegovem obrazu, skozi katerega je kapljalo njegovo znamenje v spravljeni, že zavezani moči.

Čakala je na njegov zadnji drhtljaj, na njegov poslednji napor, da jo stre, ampak z besedo, z *ja*, ki bo pomenil, da se je vdal samo tej možnosti in da ni nobene druge več zanj.

Gledala sta se, drug nad drugim: ona v njem, on v nji; bila je pozicija, ko nista vedela, kdo je v resnici nad kom. Po občutkih je spominjalo vse to na Luno z Zemljo in Zemljo z Lune.

Njen pogled ga je krepčal. Velik in tih se je bleščal pod njim in ga s svojo večno brezmejnostjo izzival. Kakor takrat. Ta mir, ta večni žalostni lesket. Saj ga morajo obiskati sence. Sence-ptice.

Gledal se je v njem in se videl: da, imela ga je rada, čutil je čustvo, toplo, slano: kri.

Dotaknil se je z ustnicami njenih.

Kri, kri.

Izmenjala sta slini, čisti kakor njen pogled.

Brezmejnost pogleda se je zaprla.

Okušala sta kri, kri, ki je prehajala iz enega v drugega.

Zadnji *ja*.

Zadnji *ne*.

Ničesar več ni bilo slišati. Obe poslednosti sta si prišli v bližino in se začeli privlačevati v ritmu.

Ona je odprla svoj pogled, da bi videla, kako se vidi v nji. Videl se je. Bil je kot ona: *začuden*, nem. Vendar nepopustljiv v svojem zadnjem *ja*

kakor tudi ona v svojem zadnjem *ne*. Bližala sta se sladkosti, ko bosta dosegla drug drugega v črti, za katero sta že toliko storila od prvega trenutka do zdaj: on za njen valoviti S, ona za njegov I.

Gnala sta se v tej sončni žametni gori, da bi prišla do nedosegljivega. In potem?

... da bi z nedosegljivim ušla. Okusila in ušla. Da, to je v vsakem od nas: okusiti in pobegniti.

Ona ga je gledala, gledala, kako se trudi, kako želi svoji primeri ustreči. Sila njegovega *ja* je bila vse krepkejša in je prihajala tudi v nji do svojega izraza. Začutila je, da se bo dotaknila nečesa zelo bliskega in toplega, krvi enakega. Bližala sta se temu trenutku vse bolj v tej žametni gori.

Rekel ji je, naj naredi tako.

Naredila je.

Zdaj je bil *ne* on in ona *ja*. Prevzel je vso silo odpora in ona vso silo sile.

Zdaj, ko sta se premikala k trenutku, ko bosta dosegla dotik svojih lastnosti, sta se v nečem le odmaknila drug od drugega. Čutil je to on, čutila je to ona.

Da, da: ko se človek človeku približuje v človeku, se mu oddaljuje.

Potem je prišel tisti hip, ko je Marija začela vzkipevati kakor mleko. Rasla je v svojem vdihu, rasla. Izdiha je bilo tako malo, da se je zbal zanjo.

Začel se ji je izmikati, ker se je bal. Ona pa je rasla okoli njega v belo, penečo se sredico glasu. Glasu *jjaa*, *jjjaa*. Ker je začutila njegov izmik, je šla za njim, za njim v njegovo bojazen. Primikala se mu je vse bolj, tako da je bilo videti, kakor da je to hotenje obeh, v občutkih enega kot drugega pa je bil že zaznaven odmik drugega od drugega. Prvi ga je bil spregledal on.

Ko sta že začeli telesi sladko drgetati, zaradi česar sta prišla sem, ko sta torej prešla drug v drugega s pomočjo krvi v glasovih, krvi na ustnicah in zdaj še krvi v ritmu, sta se grede v ta hrup živega drhtenja dotaknila tudi svoje večne črte, ki predstavlja v življenju glas. Obe sta se sprijeli v eno črto: v eno črto, v eno znamenje. V tej združitvi je bilo dejansko konec *ne* in *ja*, v tem zadnjem sladkem naporu, najvišjem mogočem, ko človek ne ve več zase in je zgubljen v pogledu, ki te samo gleda, gleda, je začutil neznansko težo sebe in nedokončanost tega, kar je začel.

Hipa je konec, čeprav ga je bilo za celo večnost. Zdaj mu je, ko utrujeno strmi za presahnjenimi občutji moči, žal za njim; žal, ker ga je prepoznal, kaj je, in žal, ker ga ne more okusiti do popolnosti ali dokončnosti.

Okus pustega je zavel skozenj.

Prisluhnil si je: še se odmika od nje. Pogledal jo je, kako uboga je v tem svojem ležanju zraven njega in kako se mu primika k črti, ki jo je on predstavljal nji.

Pridi, Ernest!

Legel je.

Njeni prsti, hladni dež človekov, so mu umivali trudni nos, trudno čelo, lice, podnosje. Tipala je za njegovim notranjim odmikom od nje, ker ga je vse bolj in bolj občutila.

Kako je, Ernest?

Nasmehnil se ji je.

Vprašal je tudi on njo, kako ji je.

Si srečen? je vprašala in mu oddihnila las z veke.

Sem, je odgovoril s svetlo senco duha na obrazu in očeh.

Videla je, da ni res in da je odtujen.

Kaj je? ga je preiskovala in ga toplo oblagala z dihom, ki je dehtel po neznanem cvetju.

Človek bi moral po takem umreti, je rekel s samotnim občutkom samega sebe.

Zakaj?

Ko začutiš sebe v drugem, ko spoznaš sebe v tem ne svojem svetu, ki pa je v resnici tvoj svet, ko vzdrhtiš v tisto popolnost, ki se potlej konča z banalno utrujenostjo, kakor da si kopal njivo, ko je vse skupaj le nedokončanost (ali pa je dokončno, kar je bilo), tedaj bi se človek te lepote ne smel več spominjati. Moral bi pri tisti priči pustiti sebe v drugem in ta drugi bi te moral ubiti za to, da bi lahko bil. Človek bi moral po vsem tem, oprosti, umreti.

Zakaj?

Ker je bilo prelepo.

Tudi meni je tako kot tebi: ni mi dobro, je rekla.

Ležala sta tam na žametno zeleni ravnini gore, ki jo je zalivalo večerno sonce.

Odmikala sta se drug od drugega, celo povedala sta si to, vendar je bila v tem odmiku protisila, ki sta se je že nejasno zavedala; če že ni bila v hotenju in volji, pa je že bila v občutjih, in kakor bomo kasneje videli, tudi v glasu že, ki to voljo potrjuje.

Videti je bil kakor ubiti vojak: ni se ganil, strmeč v popolno neznanko. Prepuščal se je grenkobi in puščobi, popolni opustitvi v sebi.

Zakaj ta spomin na vse to? Zakaj se ni to nadaljevalo do konca *ja in ne?* da bi več ne zvedel za začetek.

Morda pa se je? je prisluhnil sebi v nji. Kaj pa, če nisem več tisti, kakor sem bil?

Nisem, ne, nisem več tisti.

Bežim stran.

Bežim.

Prisluhnil je še nji. Tudi ona je bežala na svoj način.

Zakaj?

Bežita drug od drugega, čeprav sta tesno skupaj, in razgaljena, kakor da ju je banda masakrirala. V sebi nekje pa sta še tesneje skup. Čutita.

Ah... da.

Prišla sta v dokončnost, da, prišla. Izmenjala sta se drug z drugim in zdaj se imata — se bosta imela — za zmeraj.

Saj ju na to opozarja tudi ta nenavadni odmik drug od drugega: preveč sta prišla v dotik.

In zdaj? se je vprašal.

Zastrmel se je spet v svojo neznanko in neznanka mu je posredovala: *tisti dotik bo otrok.*

Kaj?

Otrok je, kadar dva izmenjata svoja znamenja skozi glas in kri ust; tedaj sta dala drug drugemu tisto črto življenja, po kateri sta hrepenela in se jima je na začetku videla tako nedosežna. To je bil *ja* in to je bil *ne*: ali izziv, ki ga nosimo v sebi, da se to izpolni.

Človek bi moral umreti . . ., je odgovoril neznanki.

Po občutju sodeč, ki je strašna opustitev, tudi zares umre, samo da se tega natančneje ne zave. Tedaj res pride tema smrti. V tisti temi, ki traja nekaj časa, minut morda, ur, se črta njegovega hrepenenja sprime s črto drugega in obe postaneta ena.

Pomislil je in se vzpel za vsem tem tudi s telesom.

Kaj? Kaj? Bil sem samo seme?

Da, je odvrnila neznanka, *samo seme*, ki je vzkliko iz svoje teme.

Pusto je velo okoli njiju. Naveličanju podobno. Stvari so se odzivale z isto čustvenostjo, kakor jo je imel sam.

Spomnil se je, kako je bilo, ko je še hodil k temu trenutku: takrat je svet žarel, in če bi mu kdo rekel, da je žar samo začetek teme, bi ne bil slišal in ne videl ničesar, razen sile, ki ga je gnala izzivat njen čudoviti odpor.

Pa tudi ona je vedela, prevzeta nad to nenadno opustitvijo, ki se je začela, ko sta se *ne* in *ja* spremešala in začela postajati navzočnost, ki ne popusti nikomur več, niti nji sami ne.

Zdaj je bila *ja* in nič več *ne*; njen odpor je bil samo večni izziv sami sebi: ko ženska govori *ne*, občuti, da se skozi ta odpor, samo skozi njega, približuje sebi, ki je *ja*, in čimveč je odpora, tem slastnejši in mogočnejši je *ja*.

Potipa jo od strani njegov sijoči profil, grafitni sijaj črte, ki je zdaj v nji.

Tako odtujen se ji je zazdel, resnično odsoten. Odsoten njemu samemu, ne pa več nji — kakor poprej doma, ko se je tresla zanj in je bil res še na begu od nje. Ko ga je zadrževala ob sebi samo s svojim molkom na tri pisma.

Nasmehnila se mu je, ko jo je opazil, da ga gleda. Pospravila je že bila svoje telo pod krilo. Bil je spet kakor pred tem, ko sta se tako čudno izmenjala.

Izbruhnul je v prisrčen smeh.

Kaj je? je poprijela. Glas ji je bil žameten kakor gora, na kateri sta se ljubila. Zeleno volhek, suh.

Ah . . .

Kaj?

Veš . . . Obrnil se je k nji in jo pobožal. Dlan, topla, topla je drsala ob njenem zmrazljivem čustvu na obrazu. Bila je še bolj rahla kakor poprej; še več nežnosti bi želela zdaj, je začutil. Nekje v sebi se je začel še neizrazito braniti, ko si ga je želela nežnega in blizkega. Prisluhnil si je in ni mogel doumeti, zakaj se ji upira, ona pa je že pričutila to njegovo stalnost, ki jo bo morala premagovati. Od davnaj že je vedela zanjo, zato je bila že prilagodljiva.

Dotikal se je črte, ki ga je prevzela in ga zavezala. Gledal jo je, črto, kako se leskeče v svoji tekoči smeri v vsesmernost.

Bil je nežen, prav tak, kakršnega si je bila ustvarila v boju med *ja* in *ne*. Tam mu je vdihnila ta nežni dotik, ki bo odslej večer.

In zdaj? ga je vprašala. V nji je zavela njegova samota in odtujitev. Pritaknil se je s črto obraza k njenemu. S tem ji je povedal vse, kako je z njim.

Tvoj sem, je dahnil.

Moj, žalosten? je vprašala.

Nisem žalosten, samo ne vem, zakaj človek preživi tisti trenutek, ki je večnost. Zakaj se mora to zgoditi?

Zasmilil se ji je in prižela ga je k sebi, ker ga je bilo strah. Da, ko ga je grela s seboj, je začutila otroški srh in tesnobo, v kateri se je ves ta čas mučil.

Ali je bilo lepo? je vprašala.

Slišal jo je takoj, vendar ji je odgovoril šele, ko ga je glas dosegel. Bil je še zmeraj ves tam, kjer sta bila, čeprav je že vsega konec.

Prikimal ji je od tam, to je od daleč, daleč.

Razveselila se ga je in si ga zaželela takega, žalostnega in odsotnega.

Nastavila je ustnice na njegovo lice in ga z dotikovanjem klicala k sebi. Bila je navdušena od te njegove odsotnosti, ki jo je zadala s svojim telesom. Ta njegova odtujenost od sebe ga ji je približevala.

Začutil je v svojem odmiku, da se ji spet primika.

Pogledal jo je. Odmaknila se je z ustnicami in pogledom.

Kaj je? je hotel vprašati, a je samo občutil to vprašanje.

Gledala je predse. Še več: gledala je tja, je opazil, kjer sta bila maloprej. Začela se je odtujevati sebi. Ta odmik ga je izzval. Prišel je bliže. Z glasom.

Kaj je? je izdihnil.

Otresla se ga je z gibom glasu.

Nekaj je, saj vidim, je šepnil vanjo in jo preiskal s pogledom svojih najostrejših občutij.

Ona pa je odhajala stran, stran od njega; čutil je, kako se ga je spet začela v sebi braniti. Šel je za njo, njo. Šel je daleč, daleč v neznanko, kjer je ves začuden obstal, ker ni več mogel za njo.

Nekaj je, je govoril in bil naenkrat spet *ja*, desetnik, ki bi rad, rad, sila, ki rojeva odpor.

Nekaj je.

Ona pa je odkimavala tako znano in izzivajoče, da ga je še bolj povleklo za njo.

Vidim, da je.

Ne, ni, je trdovratno zavračala njegovo željo, da bi šel za njo v neznanko.

Je, če rečem.

Slišala ga je samo napol.

Ko je bila sama v svoji neznanki, se je vprašala: In zdaj? Zdaj, si je odgovorila, boš pričevalka svojih in njegovih nasprotij. Primaknila sta se drug k drugemu zato, da se bosta odmikala z vso silo, ki jo zmoreta.

In potem?

V tem oddaljevanju je spet samo zблиževanje.

In potem?

Vse je blizu, bo blizu.

Nekaj je, me slišiš? je prišlo spet do nje.

Samo to? je vprašala dalje samo sebe.

Samo to, je prejela odgovor sebe v svoja občutja, ki so se spet odprla, ko je prišel njegov nasilen glas.

Niiii niii, se je izmuznila v ljubezniv krik.

Zakaj pa potem...? Ni vedel, kaj potem. Samo gledal jo je. Videl se v brezmejnem pogledu, iz katerega ne moreš, preden ne storiš kaj.

Vstala sta. Gora je žarela v rožnati svetlobi. Prihajajoči večer je dihal svoj hlad.

Ona je pohitela. Ni bilo videti kam, ampak samo občutiti jo je bilo mogoče, da želi, želi proč. Proč od njega, daleč.

Hitela sta, molče. On ji je od strani stregel s svojim primikanjem v celoti: s pogledom, z obraznimi črtami, črtami telesa v gibanju. Ponujal se ji je, kakor je pričakovala in želela. To je bilo poniževanje telesa v mlahavem duhu, slabiču skozinskoz. Tako plačaš, mu je prišlo kasneje prek naključij v spomin, za ponižanje ženske, ko se nastavi sili, da jo izsili v položaj, ki se mu posmehujemo.

Takrat ni vedel še za to. Takrat je samo hitel zraven nje. Strmel v njen molk. V hlad, ki je vel od nje. In jo spraševal ves iz sebe, kaj ji je, in se počutil krivega, krivega kakor še nikoli.

Nekaj je, ji je stregel od strani in s temi vprašanji in strmenjem oblikoval njen odnos do sebe. Če bi je ne bil vprašal, ko se je prvokrat zagledala v svojo nemoč, bi bil on tisti, ki bi mu stregla in ga oblikovala v hladni izziv sebe. Tako pa zdaj izziva sam sebe, s tem ko jo sprašuje, in nji je res nekaj, kaj ji je, pa mu ne ve in ne zna povedati.

Marija!

Pognala se je še bolj mimo. Kakor da dere. Kakor da ga hoče uničiti s tem svojim mimohitenjem. Pozabiti sredi te žametne zelenine, ki jo večer preleva v rdeče odenke.

Marija, ne govôri mi, da ni nekaj prav!

Brž ko je to spet slišala — in to je pričakovala, to je tudi želela slišati — je njen habitus prevzel njegovo mnenje, da nekaj ni prav. Tisti hip res ni bilo.

Kaj je, Marija?

Ni vedela.

Zdaj ji mora povedati on sam, kaj je, kakor ji je povedal, da nekaj ni.

Njen nedosežni slap las ga je spet prevzel. Spet se mu je hotel v slasti približati, a to ni bilo mogoče, ker ga je zavračala, ker ga je teptala s svojim strašnim mimohodom.

Čakaj! je obupano zavpil in se zatekel pred njo in jo zaježil.

Ona se je nabrala pred njim v silo preziranja in pokončevanja.

Zdaj . . . pa . . . hočem vedeti, vedeti, je dihal in se omejeval v izbruhu, ker se je bil medtem že naveličal, v resnici pa jo je bil že prisilil, da se mu je začela primikati ona.

Kaj je?

Kaj, nič, je rekla s tako navadnim glasom, da bi bil skoraj pobesnel in jo pobrisal v svojo smer. Toda slap njenih las, ki si jih je želel, in črte obraza, ki so mu govorile vse mogoče, samo da ji je začel brati, so ga umirile, čeprav je izbruhljivo lovil zrak in sebe v njem.

Kako, nič?

Videla je, da je spet moški, divji in zvest sebi, sebičen, in se hoče spet nazaj, pa še sam ne ve za to.

Gledala ga je, kakšen bo takrat, ko mu bo žena. Zdaj je čas, da ga vidi. V svojem poniževanju ga bo spregledovala. Ga že je.

Kar je želela, ji je povedal na način, ki ni beseda.

Mar misliš, da ne vem, mu je rekla očitajoče.

Kaj? je zevnil.

Vse.

Strmela sta drug v drugega. On je šel v retrospektivo samega sebe. Tam ni bilo ničesar, kar bi jo bilo lahko užalilo.

Odskočil je od nje v čustvenem loku. Tedaj je občutila, da se že začenja njegov odmik, zato se mu je brž primaknila, izzivaje ga, da bi zaostal.

Nič ni, je revsknil in jo s pogledom prijel zase v nji in se jel izmotavati. Ni ji rekel: če je pa *tako*, ampak je to samo čutil in se po tem občutku začel obnašati.

Nimaš me rad, je rekla in zacmihala v košček dlani, podobni sadežu fige.

Ta krivica ga je okamenela. Spustil je vse tisto neznanu, kar je hotel pograbiti in zginiti v kasarno.

Roke so mu zamahedrale brez moči. Spomin mu je otemnel. Pogled se mu je vrnil od nekje in si jel ogledovati to žensko, ki ga dolži.

Kako moreš reči, je rekel hripavo in se primaknil, šel po slapu njenih las s svojo mislijo o lepoti človekove zmotnosti in se ji nasmehnil.

Ona je začutila njegovo veselje nad njeno krivičnostjo. Videla je, da se mu zdi več kot zanimiva, celo prijetna ali vredna njega in on nje.

Krivicca, je valoval skupaj z njenimi lasmi na njena ramena, je topla resnica. Samo ob krivici postanemo prizadeti in resnični. Ob resnici . . . pa opustimo kakor . . . Ah . . . oh . . . Držal jo je na svojih rokah in se smehljaj. Da, če bi mu ne rekla, da je nima rad, in to prav zdaj, bi se res lahko zgodilo, da je ne bi imel. Tako pa je prišla krivična obdolžitev, nad katero se je razbesnel, se vzel nazaj. Glej, glej, *kako res je bilo, kar je rekla.*

Začel ji je govoriti, kako nemogoče si zamišlja sebe brez nje. Ali ve, kaj se sploh pravi imeti rad? To, je nadaljeval in lovil z dotikom njen blesk, ki je tekel kakor med, je popolna predanost bitju v vsem: v mislih in čustvu, kar pričakuje tudi on od nje. Nič njenega mu ne sme biti neznanega. In obratno.

Poslušala je ta njegov primik. Bilo ji je spet dobro, bilo ji je kakor pred vsem tem, ko sta šla sebi naproti in se je svet okoli njiju odzival na izzive, ki sta jih bila polna.

On pa ji je govoril, govoril, kako se je zmotila, ko ga je v svojih občutjih tako podcenila; da, lahko bi ji zameril, in ji tudi je, da gre tako daleč in reče, da je nima rad.

Kako si prišla do te misli?

Obstala sta in si gledala v tekočo daljavo v njenih pogledih, daljavo, ki je odhajala in se sproti spet reproducirala. Stala sta in gledala ta skotihod, dokler ni desetnik dobil privida, da je s ščipalko pripet na daljavo in le ta samo beži skozenj kakor sij svetlobe.

Ni ga spregledala v tem občutju.

Vidiš, ji je govoril, kako je občutje varljivo. Kar občutiš, ni vselej zanesljivo, da je točno.

Po vsem tem, kako si mogla . . .!

Ni vedela, kako je mogla, je videl.

Pa vendar, ko se danes spomni na tisti prvi poskus bega od nje in nje od njega, si ne more kaj, ko da ji zaploska; zaploska njeni točni občutljivosti in zanesljivosti za svoj interes, da ga zadrži tako, kot edino ženske morejo: da se na neznan pritisk, ki se sproži v njih, odmaknejo v molčečnost in pobitost, ki izzove moškega v spraševanje, kaj bi jim utegnilo biti. In višek igre je prav v tem, da ji on pripoveduje, kaj ji je, s tem ko ji dopoveduje, česa pravzaprav ni. *Ona* samo občuti nepopolnost, ki se je začela tedaj, ko je ustregla sebi v njem. Ko so se začele njegove in njene neznanke. Ko sta se odmaknila drug od drugega z okusom prevare in odtujitve v duhu svojega telesa. Vsaka ženska se zave te nepopolnosti oziroma je to bolj nepopolnost moškega kakor ženske.

Moški bi se rad nadaljeval v spolni dokončnosti, in ker je te konec, se začne njegov obup in želja po dopolnitvah v izginotju.

To je tedaj začutila Marija, ta splošni odmik od sebe, in ker jo je zapustil s svojim nasilniškim duhom, ki se je sprostil v nji v besedah in stikih z nedosegljivimi sestavinami bitja, je odgovorila z molkom in temo. Več kot videla je, da je človek, zlasti moški, najprej samo jedec, šele potem, šele bogve bogve kdaj tudi poznavavec jedi sadu, od katerega se umre.

On, kakor se še spomni, je tedaj strmel v to nasičenost s samim seboj, to je žensko, o kateri je toliko premišljal.

Bilo je več, kakor je pričakoval. Nikoli si ni mogel predstavljati tistih razsežnih nežnosti, ki jih je Marija sproti uredila z glasom ali gibom svojega imenitnega telesa. Njeno sanjarjenje okoli njega je bilo videti tako nepremišljeno, v resnici pa izmerjeno do poslednjega merila: samo tista igra med *ne* in *ja*, ko se je njegov dotik obrusil do takšne odzivnosti v nji, da jo je dosegel in presegel. To je njena igra, ne njegova. Ena najlepših, kar jih je bilo.

Vse okoli njiju pa je bil en sam ton hrepenenja in želje. V tem tonu pa je bil tisti »*ne še*«, ki je željo in hrepenenje poviševal do zvoka, ki sta ga želela čimprej doživeti.

Ko sta se prvič spuščala z gore zelenega žameta, sta bila videti kot zmedena otroka, ki sta se prvič doživela v zastrtem bistvu.

Tudi to je njena igra, ne njegova.

Da, to zastrto bistvo je najbolj vznemirljivi čas človeškega življenja. To je čas otroka. Otroka, ki tipa in se mu kdaj pa kdaj kaj razkrije po sreči ali nesreči, da zaživi in vztrepeta.

Nasmehnila se je. Žalostno, domotožno na čas otroštva, ki je mimo.

Dva od tega trenutka sta mu ostala: ko se mu je zastrto bistvo odkrilo in ga odtrgalo od tal. Prvi je bil ta z Marijo, ko sta se prvič med *ne* in *ja* doživljala grede z gore v tistem hrepenečem »*ne še*«; drugega pa je doživel enkrat okoli šestega leta, ko se mu je tik pred spanjem zavrtelo v dejanju in besedi: s sestro sta se pripravljala spat, pa je, da bi bil smešen, navezal na naramnico čitanko ter stekel tak v kuhinjo, da bi ga videli, kako smešen je (in kako smešno je vse, kar je). Ko je prišel nazaj v sobo, sta se s sestro smejala, da so jima bila usta premajhna za toliko glasov veselja. In tedaj je ona, da bi podaljšala to norčavo veselost, potegnila s sebe hlače in mu pokazala rožnato zadnjico. Glasovi so vzkipele še više in on jo je zaprosil, naj bi to storila še enkrat, kar je zavrnila in se hitro skrila v pidžamo. Čeprav sta se režala, ga je ta nenavaden stik z bistvom sveta povišal v nejasno zrelost in hrepenenje. Od takrat se je začel slačiti za spanje ločeno od nje, začelo ga je biti sram, čeprav ni pozabil na priliko, da je pokukal, če se je slačila ona, da bi še enkrat videl rito.

In to, k čemur danes teži spomin, je prav tista čudovita bela črta, ki je nakazovala sestrino zadnjico v nepozabno željo, videti in dotakniti se je. Kakor tudi še enkrat spuščati se z žametne gore in biti razpet med *ja* in *ne*, ki te pripravlja samo na *ja*, *ja* in *ja*, vmes pa je čudovita zastrtost, ki se imenuje »*ne še*«.

Zdaj zastrtega bistva ni več. Dotaknil se ga je in okusil. Bilo je res nepričakovano, kar je bilo. In bilo je več, a vendar, tisto ga je v samem sebi pustilo prizadetega, da sam ne ve zakaj.

Ostal pa je, kakor tedaj pri sestri, vznemirljiv, hrepeneč, čeprav je vedel, kaj ga je prevzelo. In čeravno se je odmikal od Marije v sebi, se ji je v resnici samo primikal. V to ga je prisilila, ker je odhajala tudi ona, ker je tudi ona spregledovala v svoji nasitljivosti nemožnost, biti v tem

dokončno, in ker je vse prešlo v tesnobo, samotnost in odtujenost, vse, kar je bilo pred tem videti neodtujljivo in človeku v smisel.

Prevzel ga je ta njen obup, popustil je svojega in se vrnil, ker je bil vznemirjen, kakor takrat pri sestri, ker le še ni bilo odstrto vse — ne, ni bilo, le da tega ni vedel, ampak samo slutil in nakazoval to slutnjo s svojim obnašanjem.

Začel jo je, kakor smo že zapisali, spraševati, kaj ji je. To pa je že pomenilo, da se vrača. Njo je to vznovoljilo in je še bolj odhitela v svojo smer tesnobe. Lahko bi rekli, da je bil to brezup. V njem je šla do konca prav zaradi njegovega primikanja. Tudi nji je šlo za to, da bi njuno zблиžanje, ki ga je pričakovala in ga izdelala do zadnjosti, ne bilo celota bistva. Zato je svoj pobeg gnala v pravo brezumje. Molče ga je vse huje zavračala v sebi in ga tako izzvala v tisti večni tek za njo, ki se je začel s spraševanjem, kaj ji je. To je tek, ki ga je kasneje okusil še huje, to je izsiljevanje smisla, je navdihovanje obupa, ki se sproži v človeku, ko se napetosti uravnajo. Zato je treba ta obup predihnniti z nekim smislom, sicer je vsega resnično konec.

Da: najprej ji je povedal tisto, kar je čutila, da ji je; to je bilo res: bilo ji je, kot je bilo njemu; potem je to utrdila in ga izzvala, da ji je povedal vse, kar ji je bilo. Tudi vse tisto je bilo resnično. Nato pa se je začela vera v tisto bistvo, ki še ni bilo odstrto in si ga je tudi ona želela, da bi bilo — ne samo črta, ki spominja na polnago sestro.

Poslušala ga je in se umirila, predvsem pa se je precej vrnila in se mirno priključila glasu njegovemu, ki je nakazoval smisel, ki sledi zdaj. Tudi to je pričakovala, da bo, ko bo za to potreba.

Ko sta bila pod vznožjem gore, je bilo vse v njima spet v razmerjih, ki so ju pritegovala v sebi drugega k drugemu. Poravnala sta svoje dolgove do slasti, ki ju je prevzela do neskončnosti, potem pa ju prepustila kalem teme in smrti.

Gledala sta se še bolj živo in naglo kakor te dni, ko sta se približevala. V njenih očeh je valovila živa puščava izzivajočega miru; gledal se je v nji in se videl, kako bo naredil spet isto, kar je, ko bo za to prilika in želja.

Bila sta kakor pred vzponom v goro, ista, pa vendarle ne več ista; na njiju se je že videla senca smrtnosti, ki jo lahko prepoznamo v skrbi zase, da bi se še enkrat, še in še doživel, kakor si se danes. In tako tudi jutri. V tem danes-jutri sta bila oba in to je že oblačilo smrti.

Zaželela sta se še bolj, kakor preden sta odšla sem. Slad njenega telesa je začutil v ustih in ona njenega.

Nagnila sta se in si v slini in v dotiku ustnične črte ponudila telo drug drugemu v spominjanje.

Velika hiša, imenovana kasarna, je že stala za desetnikom in ga nepreklicno, kakor nekoč mama, želela vase.

Nji so prišle solze, ko se je oddaljil. In brž ko jih je desetnik slišal, se je hotel iztrgati materi kasarni in steči za njo.

Obstal je med njo, ki je postajala medtem na cesti vse bolj drobna in ničeva in zato še bolj vredna vsega tveganja, in kasarno, ki je s svojo grozo

velike more imela vsa načela v svoji brezumnosti, kakor jih imajo vse velike reči na tem svetu.

Nekaj njega je le šlo za piko, ki se je premikala v daljavi na beli podlagi, vendar je tisti del, ki pripada načelom in patetiki, le zatajil sam sebe, ostal je v bližini malika, ki se ga je izmislila nora misel.

Ko Marije ni bilo več čutiti na beli osnovi, je ostal spet sam, sam, kakor da je pregorel v temi, v telesu je začutil znane premike, ki so spet začeli služiti ideji. Pri priči se je spomnil, da je desetnik. Zakoračil je proti hiši, ki mu je postala draga, kakor hitro jo je dojel, da je njegovo načelo.

To je bil tisti začetek, mimo katerega nihče ne more, a kadar mora, je nesrečen, ker je to obnova dopolnjevanja v celoto, ki ni uspela.

Gospod Ernest se je oddahnil. Še enkrat se je spomnil vsega svojega spomina na to doživetje, ki se ga želi rešiti. To je beg od soproge. Pozna ga. Začel se je zdavnaj, le da ga tedaj ni prepoznal. Imel ga je le za jezo, ki jo je priklicala soproga sama v njegove glasove in gibanje.

Utihnil je, sredi te napetosti ga je spet prevzel njegov molk, spremenil se je v svoj dragoceni trenutek velikega kamna, ki ždi in nemí v toploti dneva. Z jezera naproti mu je prihajala valovita svetloba in se ga dotikovala v ritmu. Čutil je njen sijaj, kadar ga je zadel.

To je bila tista svetloba, ki jo je pričakoval z največjo zbranostjo. Bila je kakor novembrska: hladna in prodorna, svetloba, ki spominja na zadnji mukotrni vtis sveta, preden pozabiš nanj. V tej svetlobi je vse zbrano v enoto smisla, tako pa se zbere človek samo še, ko umira.

Prepuščal se je dotikovanju in nemel. Hotel je, da se ne bi nič več občutil, ker je dobro za človeka, da nima več stika s svetom.

V občutku je torej teža . . .

Da, je pritrnil spoznanju, je. Sveta ni, če ni občutja.

Svetloba, ki je prihajala v zaporedjih, ga je zalivala z ganotjem.

Nikoli ne veš, kadar ti je dobro, ali si živ ali mrtev.

Res je.

V življenje kanejo čestokrat trenutki smrti in ti misliš, da živiš.

Začela ga je prevzemati daljava, v katero je bil usmerjen; začutil je hitrost, hitrost svetlobe in se prepustil ugodju, ki je naraščalo v orgazem — tedaj pa je zaječal in pogledal: svet je bil zaustavljen, kakor da ni nikoli drvel v neznano, mirno je kazal svojo tisočletno obliko, podobno hrasti, iz katere teče gnoj.

Bil je začuden, ker je bilo vse pri kraju: molk in hitrost, in ker se je spet začel svet, naporen v svojih občutjih, ki nimajo začetka ne konca.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Pavle
Zidar

Romeo in Julija

Da: kmalu po vojaščini se je začel zakon med njim in njo. V kasarni, kjer je ostal še nekaj časa, je začutil povezanost z njo v vsem: edino njen glas je lahko dojel in storil tako, kakor je ta glas želel; videl je samo njene lase v padu in sijaj njenih obraznih črt, spomin na telo pa ga je spravljal v strmeče trenutke in poetično žalost. Da, žaloval je za belino telesa, telesa s svetlobo v sebi.

To telo mu je bilo dano, obetano, da bo njegovo, če . . . Odstрто mu je bilo le toliko, da je še bolj zahrepenel po njem. Čeprav je zbežal po zaužitju njegovih bleščečih nedosegljivosti, kakor se je spominjal, ga je zdaj klical v spominjanje z vsemi podrobnostmi, da bi si ga zadržal.

Pred zakonom ji je napisal še daljše pismo, kjer ji je zagotovil, da ji hoče ostati zvest, kar je pomenilo v njenem prevodu, da je ostala v pesniškem odnosu z njim oziroma da je še zmeraj primerna, ki ji bo služil, kakor si je od nekdaj želela.

V tem pismu je v glavnem obnovil nesporazum, ki je nastal takoj po njuni najvišji sreči, kakor je imenoval osebni stik med njima; še enkrat je ta nesporazum zanikal kot osebni odnos do nje, to je bil samo slab trenutek, je zapisal, ki zalije vsakega človeka po najvišji sreči. Da, je pisal dalje, ko je svetlobe konec, pride tema, a samo za hip, ne za zmeraj; človek se vede natančno po uri sveta, nikoli ni zunaj tega časa. Jaz, je pisal, sem samo obžaloval, da je trenutka svetlobe konec in s tem tebe v tistem hipu, čeprav si bila — še kako bila — živa; morda sem res pozabil nate, pozabil na tisto, kar je ležalo zraven mene, žaloval sem pa za teboj, ki te ni bilo več, ker si prešla v temo.

Ponavljam: morda sem bil sebičen in sem te užalil s tem, ko te nisem hotel videti tudi takšne, kakršna si po tistem bila. To si najbrž začutila, zaradi tega si najbrž tudi obmolnila. Res: stik med dvema je sebičnost in koga bolj prevzame, drugega manj. Jaz sem bil prevzet, kakor si videla, tudi povedal sem ti to, da bi rad to neskončno skladnost nadaljeval do uničenja; rekel sem, da bi moral človek to doživeti samo enkrat in potem umreti.

Tega, draga, ne bi bil smel reči . . . In tako dalje.

Da, je pomislil gospod Ernest, spominjaje se tega svojega pisma, s katerim se ji je zapisal, *tistega umreti ne bi bil smel nikoli čutiti in ne izreči*. Prav to čustvo, po katerem sem se začel takoj vesti, je bilo sporočilo nji, da se oddaljujem, da *bežim* od nje. In ko se je ona s tem v pismu še enkrat spogledala, s tem povečanim trenutkom sreče, ki je bil v bistvu prva kršitev njune skupnosti, jo je obšla srhljiva groza: po tem pismu ji je prišlo do misli, da bo bežal tudi kot mož, zmeraj, in da je moški neulovljiv prav zaradi nje v njem, ki se večno izmika.

Zajokala je, ko je spoznala to prevaro v naravi, ki jo je imela v lasti. Skozi to njegovo pismo se je še bolje videla.

Res je: moško ti pove, kaj ti je, ko mnogo mnogo pred njim spoznaš ob njegovem vedenju svoje nezavidljivo mesto v trenutku svojega sveta.

Nekajkrat je prebrala pismo. Vtis je naredilo spoznanje, da je stik sebičnost, da je moški po tistem ves preusmerjen in hoče iti do konca samo v enem, v spolnem, in da se v tem odnosu do nje, ko spolnosti ni več mogoče doseči, začno manifestacije nemoči in smrtnih občutij. Ganilo in spravilo z njim pa jo je zagotovilo, da se bo zmeraj vračal k nji, tudi če bo še tako slab.

Odložila je pismo na mizo in se zamislila. Zamislila prav do odsotnosti. Šla je iz sebe. Stekla po hišnem dvorišču v gozd: v čas, ko je bila deklica in se prevračala kot metulj. Občutila je, kako jo ljubi mati, ki jo gleda, kliče, umiva. Smehlja se sama sebi v tisti majhni potrebi. Pogleda v mamo: kot deklica in kot odrasla, zamišljena v odsotnost; dve dioptriji naenkrat prepoznata drugo srečo, ki jo daje zakon: otroka, ki se ti približuje v stiski. Videla je sebe prihajati k sebi; sebe majhno, nebogljeno, zapleteno v igro, ki je še prav ne pozna. Stisne se k sebi in zajoče. Zajoče z vsem svojim življenjem, kolikor ga ima, in se stiska k sebi. Govori si tolažeče in izbruhljivo, kako uboga je, a vendarle srečna; srečna, nesrečna, eno in drugo, ko je nesrečna, je srečna, in narobe.

Skozi solzo vidi pismo, ki jo vabi, da bi zapustila sebe, sebe majhno; zapusti se, otre spomin na daljni čas in se zviže iz odsotnosti, ki jo je naglala v deklico.

Tak je pač svet, je zavzdihnila. Ženski svet. Nikoli ni bil drugačen.

Prebrala je spet v pismu njegovo potrebo po nji, da bi ji služil. Zanj je *beseda* v lepoti, in méni, da je zelo prav, da ima ona samo sebe, ker če bi lahko vzel to, kar imajo njeni lasje, bi imel že dovolj v svoji desetniški samotnosti in bi lahko že pozabil na vse drugo, kar sta bila že doživela.

Spomin na goro jo je prešinil s tenkimi nitmi neznane bolečine in sumom, da vse to, kar bere, ni resnica, temveč nekakšna lažna obravnava stvari, ki so naravne in se bodo prav zato, ker so naravne, nekega dne izrodile v obup in brezizhodnost.

Postala je pozorna na to neslišno prihodnost, ki je prišla skupaj s tem pismom. Še nekaj trenutkov neskončnosti je buljila v to samoopoved, da bi se slišala iz te svoje prihodnosti, toda nič, razen slutnje, ki je bila kot bolečina uglašena nanjo, se ni javilo.

Brala je dalje. Desetnik jo je spesnikoval v neskončnost. O nji je vedel povedati, kar ni nikoli slišala, tudi nikoli ne bi zvedela — in ženska ne zve, če se ne sreča z *njim*. Vsaka se mora srečati z *njim*, da zve, kdo v resnici je. Ali še bo.

Morda se k temu izsilijo same v svojih obdobjih. Besede za njihovo resnico pa so pri njih, le pripovedovati jih mora moški. Morda.

In da bi ta pojem o sebi poglobila, se je vprašala, kaj hoče zdaj. Prišel je odgovor: hoče, da je lepa. Ali ve, da to je? Sama nikoli ne bi zvedela, če ne bi tega videla v moških. To povedo ti s svojim vedenjem, da, tudi glas je vedenje. Ko pa jih glas zadene, se začne igra. Zmeraj ista, nikoli niti za las drugačna. A najprej se začne vse z *metaforami*.

Metafore povedo tisto, kar je od nekdaj želela: da je lepa in od te igre z lasmi in kožo, ki jo preseva svetloba sle, ni več mogoče pobegniti.

Hoče, da ji govore prav tisto, kar je in ne česar ni.

Da, lepa je.

Ve to. Dolgo je že, ko so ji nekateri s svojim nerodnim vedenjem razodeli. Od takrat je samo večala svojo obliko. Ko ji je prvi to povedal, tako kot znajo samo moški, da ga je vznemirila, se je tega najprej razveselila v sebi, potem pa so ji prišle solze od sreče. Prekrila jih je tako, da se je useknila. Tisto vedenje pa ji je odstrlo bistvo moške narave: sramežljive, lomljive in krhke. In da bi jo še bolje uzrla, še več, ker jo je privlačila ta igra, ki se je začela, se je od tega prikritega, a živega zanimanja zanjo, samo še povečala iskrivost in popolnost, ki je dana ženski. Prav od tega trenutka dalje se je začela razvijati, poprej je nekako smrdljivo dremala in jo je mati potiskala v rast, kakor je vedela in znala. Brž ko pa je videla sebe v igri, ki se je začela zaradi nje, je mati odpadla. Od takrat je čakala na priložnost, na tistega, ki ima največ njenega bistva v sebi; nje, ki je taka in taka, ki nosi od zmeraj v nji njeno nedotakljivo bistvo, ki ni telo, temveč se nakazuje prek telesa. Od trenutka, *ko je bila*, je bil tudi *že on*. Zdaj ga čaka.

Prihajali so mnogi, se spominja, ki so govorili z glasom, od katerega je bila potem še lepša, še bolj iščoča s svojim izzivom. Poslušala jih je, dokler je to potrebovala: da je videla to moškost, ki se z videzom moči skloni k nemoči. Vsak, ki se ji je razodeval zaradi njenega izziva v očeh in telesne popolnosti, je postal krhek in slab.

Imelo jo je, da bi zavpila nadenj: *Mevža!* Imelo jo je, da bi jih udarila. Ker pa ni storila ne prvega ne drugega, je samo spretno prepoznavala resnico o življenju, ki je polna grozljivih lepot, lepot, ki si jih nikoli ne bomo znali pojasniti, ker preprosto nimajo vzroka. (Na svetu so tudi stvari brez vzroka: morda je to tudi primer človek.)

A se je, kot se spominja, samo smehljala nad nemočjo vedenja v glasu tistih, ki so se poskušali videti v nji. Mnogi so se, a niso bili pravi. Moški so v teh stvareh slepi in podobni kupu pravkar zvaljenih mišk, ki se privravajo k sesku. Vendar je v tem iskanju spet igra, igra, ki žensko pripravlja k popolnosti: ko ji govori, da je morda ona tista, jo to prevzame in začne se vzpon oblik, dokler niso dovršene. In to ponavljajo, ponavljajo. Ona pa natančno čuti, da bo tisti le prišel. Zato tudi ne uspe noben Romeo in Julija. Tudi nikoli ne bo, ker se bo vsak prej razbil. Romeo je morda samo

glas tistega vedenja, ki ga Julija potrebuje za svojo obliko, če pa pristane na ta prvi glas, ki se je zaradi nje zlomil, je to njena in njegova tragedija. Brž ko pa je v svoji obliki ženska dovršena — za ta trenutek nobena ne ve — tedaj se vda glasu zaradi nje, kjer koli že pride do njega. Zato so spomini na te trenutke smešni, zlasti na kraje, kjer se ljudje prepoznavajo drug v drugem, in na besede, ki so jih tedaj govorili.

Tako je torej to, je vzdihnila, ko je vso to zadevo, premišljeva je o nji, zagledala takšno, kot je.

Moja dovršenost in moja smrt sta moji neznanki! si je rekla.

Da.

Tistikrat, ko sem dognana, pride on, da mi bo to povedal takó, kot jaz ne potrebujem.

Da.

In tudi po tvojem vedenju, si je rekla, bodo spoznali, kdaj te bo treba pokopati.

Res je.

Ženska ima samo dve neznanki.

Najbrž.

Oddala se je v trenutku neskončnosti, čakajte, da mine.

Hodila je po sobi sem in tja, vmes se je pogledovala v šipo, kakšna je, a se je zazdela sama sebi ne več ona; stisnilo jo je, ker ji je ta pogled nase razodel, da bi utegnila biti takšna po smrti. V šipi je bila mrliško sanjska. To srečanje z duhom same sebe jo je prevzelo. Še enkrat se je zagledala v motno, iz prosojnosti razodeto podobo, v bel obraz, ki je izražal skrivnost njene prihodnosti. Ugibala ga je, kaj ji hoče razodeti. Prganila je ustnice in se gledala. Podoba je bila onstran vseh možnosti. To je sicer bila ona, vendar brez lastnosti živega človeka. To jo je tako pretreslo, da se je strgala trenutku brezkončnosti.

Lahkotno je poletela spet k pismu. Videla je samo potoke stavkov. Reka je tekla živo in lahkotno, potegnila jo je bliže, k sebi.

Spet je brala, spet je podoživljala svoja pričakovanja, da ji bo tisti, ki bo največ v njem, govoril in pisal stvari, ki so sicer neresnične, a jih imamo vendarle vse za resnico čim dlje.

Brala je zdaj to in odbirala besedo za besedo ter jo tehtala v občutjih, ali ji še pomeni dopolnilo. Tekla je s svojim zavedanjem po reki besed, nekaj trenutkov je bilo vse enolično in se ni odzivala, ko pa se jo je reka dotaknila kot svoj vzrok, se je vznemirila in našla spet ves svoj užitek v besedah, ki so jo imenovale.

Ljubiti! Ljubiti!

To pomeni, da si objekt vseh mogočih glasov, ki se te žele: to je vzrok življenja.

Sklonila se je nad pismo. Črke so ji prhnile v oči in ji zastrle pogled. Dotaknila se je z usti papirja, ki je imel glasove, ki so jo ljubili.

Do prave zgodbe z njim pa res ni bilo več daleč.

Po mesecu dni je desetnik slekel vojaške stvari in še po mesecu dni sta oba čutila nujno potrebo, da se združita v zavezi, ki je zelo stara in se imenuje zakon. Nenadoma ni bilo ničesar moč preložiti za kasneje: brž

ko sta bila prosta, mislimo na nekasarniške dolžnosti bivšega desetnika, je oba obšlo, da sta prenašala le še sebe in nikogar več. Pogrešala sta se vse bolj in bolj. Sanjala sta vsak trenutek, ko si nista bila pregledna, kdaj in kje si bosta spet, in kdaj bo minil čas, ki ju zastira.

Gon po skupnosti v zgodbi zakon je bil presilovit, končala sta ga tako, da sta stopila v zgodbo neko nedeljo.

Gospod Ernest se spominja svojega nemira: zaslepljenost za resnico, ki mu jo je govorila mama, je bila popolna, poznal je le sebe v Mariji, svoji skorajšnji soprogi, in ni videl matere, kako si ga ogleduje skozi svoja napatila in skušnje s to zgodbo, ki se je on začel. Ona je videla predvsem teftnične prepreke za to skupnost. Vsega nenadoma ni bilo. To ga je seveda še bolj zmotilo in premaknilo v gonu. Prav zato, ker ni bilo tega pa onega. Niso stvari tiste, ki nas omogočajo v tej zgodbi, je odgovoril tarnajoči in preplašeni materi, temveč *ljubezen*. Da, sin, mu je odgovorila, še tako čiste, še tako nežne ljubezni ne more ženska zjutraj uporabljati za cedilo, če hoče možu precediti čaj. Lahko! Ne, sin! *Lahko!* Piješ pa gostega, če imaš koga rad in sploh ne čutiš, da ni precejen. In kako boš pil neprecejen čaj tedaj, sin, ko ne bo več ljubezni? Ko boš spoznal, kaj je ljubezen? *In kaj je?* Tega ti mati ne more povedati. To mora vsak sam prenesti, kakor ve in more. *Strahuješ* me. Zadržati me hočeš. Tudi, sin. In zakaj si ti storila to, kar hočem zdaj jaz, če je to tako? Ali ne moreš še počakati? Ne. Mati je pojedla svojo stisko, ki se je zbrala v njenih ustih v bog ve kakšno besedo resnice. Gledala sta se, vendar je tista beseda le pogledala iz nje, skozi oči, prišla je v solzah in potem v glasu: Le, le pojdi! Pojdi v *zgodbo*, sin. Stara je, starejša od tebe in mene. Ista za vse. To zveš šele tedaj, ko je je konec. Zakaj me potem zadržuješ, mama? Saj te ne, saj te ne. Zakaj potem govoriš, da mi manjka tega pa onega. Nič ti ne manjka, sin, ni res, kar sem bila rekla. Čakaj, ali je ali ni, mama? Je in ni, sin.

Gledal je mamo, nekaj hladnega je v tem pogovoru z njim položila vanj; ni se več počutil tako voljnega; gon po skupnosti je zapešal in še neznan pogled v njem je začel gledati, čutil ga je, kako neodvisno od njegove volje opazuje in otipuje. Tedaj ga je mati začutila, da ima dvojno naravo, kakor jo je imel njen mož in možev oče. Bilo ji je žal, da mu je omajala voljo s stvarmi, ki res ne pomenijo temeljnosti v zgodbi. *Škoda*. Poškodovala sem mu gon, ki je tako rahla sila. Zdaj vidi, da je moral nekdo to storiti tudi njenemu možu oziroma njegovemu očetu. Vidi, kdo.

Nedelja je bila prilagojena ženinu in nevesti: domala vse kmečke nedelje, ki so sončne, so v svoji lepoti, ki jo kažejo drevesa in strehe in ljudje, fantastične podobe in ne resničnost.

Pripeljali so mu Marijo. V golobje sivem kostimu je imela že videz nedostopne poročene žene.

Prišla je k njemu kakor še nikoli doslej: dostopna zanj v tistem smislu, v katerem jo čutijo svati, a hkrati še zmerom dosegljiva le skozi pesem, ki jo je imel izdelano zanjo, pesem, v kateri je bila izčrpana do zadnjosti. In prav to, da je ostala njegova primera do zadnjega, ga je navdušilo in razveselilo. Res, prav ta očita zahteva na nji, da ji ne bo nikoli prišel blizu

drugače kakor z željo, služiti ji, in ne, *zdaj sem pa tvoja, ná me*, prav to ga je z navdušenjem odpravilo ven iz sebe, ven iz svobode, v kateri je še bil.

Prav ta poslednji hip samega sebe ga je žulil. Čeravno je bil še čas do obreda, je silil na pot in bil nestrpen.

Marija pa, kakor se spominja, je bila dosti lepša kot na začetku, ko ga je samo gledala in se je videl v nji. Čeprav je bila tudi takrat v primeri, ki ga je zdvijala, je bila *zdaj primera*, ki ga je že varno vodila.

Svatje so ju pozdravljali s smehljaji ali mahajočimi repi. Da, prilizovali so se jima. Nihče ni hotel (niti mogel) pristopiti in jima razložiti vse zgodbe, v katero se tako razkošno in pričakujoče spuščata.

Imel je občutek, da je tudi ta svečanost (kot je vsaka) blizu smrti.

Stala sta sama z Marijo, odtujena od svojih svatov (ali pogrebcev). Prepustili so ju vtisu, da se imata pač veliko pogovoriti, tik preden stopita v zgodbo. Oni tam pa so brkljali okoli sebe in svojih žená in si preganjali dolgčas z vzkliki in vsakdanjostmi, kakor so srečanja in naštevanje vtisov o človeku, ki so ga spet po tolikem času videli.

Gospoda Ernesta še sedaj, ko je to brezbriznost spregledal do dna, prevzame jeza ob tem, kako so se tedaj vedli ti ciniki. Čeprav se tudi on ne bi bil drugače vedel ob vsem tem, če bi bil svat, pa je vendarle v spominu na to še zmeraj ves iz sebe. Včasih prav tej cinični brezbriznosti pripisuje rahljanje prisotnosti med njima z Marijo, čeravno to ne drži, toda ob jezi, ko se ne da ničesar več urediti prav, ima na sumu ta začetek, ki je bil skrajno prezirljiv do njega in Marije. (Kakor da so prišli zato, da se bosta lahko vzela; če jih ne bi bilo, bi se ne mogla vzeti.)

Fuj!

Oba z Marijo sta tedaj komaj čakala, da se ti ljudje umaknejo in se končno začne zgodba.

V obeh pa je rasel občutek, da sta odvisna od teh hinavcev, ki se zbirajo okoli njiju, prepuščajoč ju mučnemu videzu, da se imata še veliko, veliko pogovoriti. V resnici pa bi se rada zamešala v to brezimno število in se raztopila v povprečnost. Le sem pa tja ju je kdo ošinil, veselo, kakor blisk na daljnem nebu. In v tistem blisku je videl porog in kletev in spodbudo.

Tesnobnost je rasla. Ljudje so se pogovarjali, kakor da so na pogrebu ali pred začetkom ljudskega zborovanja. Ali je sploh kdo, je premišljal Ernest, ki bo dal znamenje k začetku in h koncu tega brezimnega stanja.

Je. Nad vsakim vrvenjem števil je čas njihovega začetka in konca. Tudi nad tem je bil čas. Kar nenadoma ga je dal nekdo vsem v telo in množica se je začela smiselno urejati. Takoj so ju poiskali. *Zdaj so vedeli, da so tu zaradi njiju. Naredili so prostor, da sta stopala mimo njih. Vzeli so ju za smisel časa, ki jim je bil dan v telo. Pogledi so se odprli. (Vse to je bilo v kontekstu tistega časa, ki jim ga je bil nekdo položil v telesa.)* Začeli so gledati, kakor da se začneja film. Nenadoma ju je zajela gorka simpatija. Čutila sta zavist in še druge ljudske prvine. Spogledala sta se. Začela sta se pogovarjati.

Zdaj pa je prijokala njena mama, oče. Prijokalo in prismejalo se je toliko obrazov hkrati, da sta se zmedla. Govorili in naročali so vsevprek.

Kriki. Smeh. Seznanjanja. Strici, tete in bratrance ter sestrične so kar odganjali iz množice.

Gibanje, ki se je pravkar začelo, je obstalo, čeprav je bilo v sebi še dalje gibanje. Bili so kot plutovina v vratu steklenice, za njimi pa razpljunkana tekočina.

Vsi poskusi, da bi se iz zagozde čustev pognali v sproščen iztek, niso uspeli, čeprav jih je tekočina gibanja nenehno k temu silila.

Slišal je tenak jok njene matere. Kakor zvok daljne trobente je prihajal in naseljeval z žalostmi, ki so mu bile neznane. Ker pa so vse matere v glavnem žalostna bitja, je takoj vedel, brž ko je slišal njen jok, da je prišla prekrivat resnico o sebi.

Čas v telesih jih je potem znova oživel v premik in njena mama je spet zajokala.

To je jok, ki ga razume in prav sliši samo hči.

V tem joku je sporočilo *sadu*, da bo v glavnem samo jokala, ko bo minil čas metafore.

V tem joku je tudi zadnji poskus zadržati človeka, ki smo ga rodili, da bi se šel zgodbo, ki ima čuden začetek in še bolj čuden konec. V tem materinem joku je torej tudi upanje, ne samo obup, in to upanje slišijo znamenja, ki nas sestavljajo in iz katerih potem tudi mi izdihamo človeka. Iz tega upanja sta bila tedaj prav on in Marija.

Pretresel ga je ta jok Marijine mame. Še zdaj ga sliši, ko je že toliko časa prešlo.

Naposled so se le premaknili. Morali so se. Kakor se morajo pogrebci in drugi. Veliko ljudi se mora vedno premikati ali pa nastane eksplozija.

Posedli so v avtomobile in se odpeljali skozi nedeljsko bleščavo. Zunaj vsega tega so se mu videli ljudje izmučeni in dotrpljeni. Brez vidnega vtisa so pospremili kolono ljudi in avtomobilov, kakor da je ni in ko da je. Eno in drugo si lahko razbral z njih.

Z Marijo sta še enkrat zelo prekrito in samo vsak pri sebi poskušala doumeti, kje sta in kaj to je. V obeh je to storil tisti jaz, ki je (in bo) prihajal v opominjanje kakor kakšna izročilna molitev.

Oba sta komaj opazno želela nazaj, do tistega avtobusa in potem sredi vožnje izstopiti in izginiti.

Gledala sta prek ramen šoferja v pokrajino, ki je prihajala nasproti, in poskušala pobegniti drug od drugega. Smehljala sta se in si napeto ogledovala, kako poskušajo drevesa skozi vetrobran.

Prva varanja! sta začutila hkrati.

Prva varanja, je pomislil tudi šofer, ko je videl njuno napetost v molku. Njuno zanimanje za pokrajino, ki je bilo seveda samo prikrievanje stiske.

Nazaj, sta hkrati začutila, pa ni več mogoče, kadar se toliko ljudi zbere zaradi tebe. Morda bi celo mrtvi oživali, če jih ne bi bilo sram zaradi pogrebcev, ki so se zbrali prav zaradi njiju, mrtvih.

Spregledala sta, da se ne moreta vrniti vsak na svoje. Nekaj hipov sta še strmela, potlej pa se jima je ostrina varanja omečila in iztekla v neznanu. Spregledala sta se in se videla, kako daleč stran sta bila drug od drugega. Odpustila sta si, ker sta si morala. Hkrati pa poskrila to prvo izdajstvo nad

seboj v globine samega sebe, kjer je res vsak sam in kjer je vrelo osebnotne sebičnosti, ki te žene v norost.

Dotipala sta se s prsti in se nasmehnila. Ernest jo je vprašal, kako se počuti, odgovorila mu je tako, da je še ona isto vprašala njega. Odgovoril pa je za oba šofer, ko je rekel, da nikoli bolje, saj se, hudiča, peljeta v deveta nebesa.

V te poceni besede so skrili vsak svojo zadrego, ko so odkrili prva sleparstva. Bilo ju je neopazno sram, zlasti njega, zato ji je podvoril za videz za šoferja, ki si ju je ogledoval v vzratnem ogledalu.

Ernest ji je izkazoval pozornost, ki naj jo okušajo še tisti, ki to opazujejo. Nji je bilo to pogodu in je imela nevidne zahteve v pripombah, ki pa jih je Ernest sproti zadoščeval, tako da jih je naredil manj pomembne ali nasploh brezpomembne.

Kdor je kot opazovalec v te igre pritegnjen — in take igre v glavnem zaigrajo vsem, ki opazijo sleparstva v igri dveh — postane objekt te igre in je vedno na strani tistega, ki zahteva. To je ženske. Tako je bil tudi šofer del nje, kateri je Ernest dvoril. In bilo mu je neznansko sitno, tako zelo — kot smo že slišali — da se je moral oglasiti.

Kmalu po vsem tem so stopili na občino, tu ju je čakal vitek možakar v dvoranici, dišeči po lakiranem lesu. Stena pred njima je bila pokrita z zastavo, za pultom na odru pa je stal on, vitkež s tajnico, ki je odpirala knjigo.

Smehljal se je tam z odra na procesijo ljudi, ki so stopali kakor v stransko cerkveno kapelo. Ko je procesija pojenjala in so se slišale vsakovrstne sape, zadržane in izražajoč stisko, je mož pocedil enega svojih najlepše naučenih smehljajev — dobesedno prilaščenege iz svetniške podobice — in vprašal, *če smo vsi*. Priči sta pogledali nazaj, in ko sta ugotovili, da nič ne vidita in ne vesta, sta odgovorili, da *smo vsi*. Vitki mož je odprl knjižico in začel lepo in razločno brati, v kakšno skupnost stopata. Našteval je velike prednosti v tej skupnosti, pa tudi velike dolžnosti, ki jima bosta morala služiti zvesto in oba enako. Skupnost, je bral dalje, se imenuje zakon, in vanj človek vstopa prostovoljno, na temelju zaupanja in tovarštva.

Poslušala sta, preskuša je besede v glasovih tega moža, če so resnične in res zadevaju njiju. Predvsem pa, ali res te besede vodijo dva v isto zgodbo.

Bile so, bile tiste, ki vodijo v zgodbo.

Prav skozi te besede moraš, ko se odločiš zanjo.

Tako skladno so ju pokrile do vrha človeka v njiju, da sta se občutila v še eni obleki. Nekolikanj preveliki, a sta začutila, da bosta tudi še rasla v nji.

Kar pa je oba nekoliko — ali precej — prevzelo, to, kar je nastajalo iz njiju po volji tega moža na odru in navzočih, je bilo to, da res ne čutita več vsak zase, ampak že skupaj.

Spogledala sta se. Menda na ukaz z odra in oba sta rekla *ja* ter si drug drugemu nataknila obroče iz zlata. Potem sta ta svoj *ja* še podpisala skupaj s pričami. Nato je bilo opravljeno delo, ki ju je preprosto zvezalo v eno zgodbo, staro in preskušeno, grešno in mogočo prav zato, ker je v resnici nemogoča.

Bila sta presenečena, ker je bilo vsega v trenutku konec. Pričakovala sta, da bo glavni sunek za skupnost prišel prav od matičarja. Da se mu bosta še upirala. V obeh je bil upor tudi že pripravljen. Oba sta se po izdajstvu v avtu izdala še enkrat, a manj očito. Premišljala sta, ko ju je gnala procesija sorodnikov v občino, če bi tvegala in rekla vpričo vseh in vsega *ne*. Vendar se ni zgodilo. Ni, čeprav se mu je v *ja*, ko ga je izrekal, vpletal posmeh in odsev upora.

Čudila sta se, ko so jima stiskali roke, jih mečkali in slinili s slino in solzami.

Torej je zgodba le nekaj pomenila.

Mnogo kasneje je dognal: to je bil nekakšen cilj, kar se je razplamtelo po podpisu v knjigo poročencev, to je bil konec športnega dogodka, nekakšnega teka na kilometer. Vsekakor pa športna zadeva. Rekli bi lahko: vzdržanje do konca.

Tudi matičar jima je čestital. Med dobro voljo sta mu zaupala, da je bilo vse nekam hitro, prehitro. Odgovoril jima je, da on samo povzame po določenem obrazcu tisto, kar je v vsakem paru, ki je prišel sem, že pripravljeno. Jaz, veste, opravim delo, ki ga mora tretji po volji dveh. Tretji samo zaveže *zgodbo*, kar je preprosto in netežavno. Vse, kar torej storim, ni nič drugega, da po volji dveh izzovem pogum, ki ga dva pred pričami izdavi v *ja* in prestopita s svojimi strastmi v javnost. Nič drugega. Vse je pripravljeno v ljudeh, ko pridejo semkaj. Kakor je, ko pridejo v gostilno, trgovino, cerkev ali mrtvašnico — *vse pripravljeno*.

Da, sta tiho, poraženo priznala.

Ali je kateri rekel že *ne*, ko je stal pred vami, je vprašala Marijina priča.

Nikoli, vsaj meni še *ne*.

Zasmejali so se.

Ni mogoče, se je oglasil neki stric, četudi te stiska, da bi rekel.

Zakaj pa *ne*, te prosim?

Zato, ker ti *ne* pusti toliko ljudi. Ali veš, kakšna blamaža se začne za tiste, ki jim pripadaš.

Pa so bili taki, ki so si upali.

Bili.

Odsukali so se med pogovorom na stopnišče in ven na sonce.

Onadva pa sta se zapletla s prsti v krč in obema se je začela v ustih razbolevati bolečina. Njena je segala k očem. Njemu mimo ušes v teme. Začutila sta zlati obroček in želela sta ga pogledati tako, da se ne bi videla, da ga gledata.

Val tesnob in sprostitvev, ki je nastal po obredu v domačih, ju je vzel medse in postala sta v hipu plen teh neobrzdanih čustev, ki so se višali do božanskosti in nižali do kriminala.

Odpeljali so se še k župniku v cerkev svetega Roka.

Stara cerkev ali Kristusovo telo, je bila prazna; odrevenevala je v svojem miru in spominjala na tišino večnega spanja.

Zašepetali so in se nagnetli v sprednje klopi. V zakristiji je zakašljajal župnik. Kašelj se je kot grom razletel po cerkvi.

Svetniki in svatje so se pozorno gledali. Angeli so jim pošiljali dvoumen nasmeh, češ, boste že videli. Le svetniki, ki so bili nekoč samo ljudje, so bili v svojem izrazu trpki in jasni: vse, kar je ljudsko, trpi in umira, torej bosta tudi vidva.

Mežnar je prišel prižgat sveči, pripravil oltar in knjigo. Župnik je medtem še nekajkrat krehnil in grom se je še razletaval po cerkvi.

Ženske so zašepetale.

Nato je prišel belolasi župnik. Njegov nasmeh je vabil. Sledil mu je mežnar.

Pridite! jih je povabil k oltarju.

Zaslišali so se podplati novih čevljev.

Starček-župnik je bil dobre volje, ker je bila tudi volja teh dveh, ki sta prišla predenj, dobra volja.

Obraz mu je sijal od svetosti, ki je bila zbrana v njem iz tolikih desetletij. Obraz mu je razgiboval odsev sveč. Videti je bil kakor iz neresnice, ko je z rokami posegal v sence.

Tako, je spregovoril stari gospod Likar, prišla sta po sili ljubezni, in to je Kristusova ljubezen. Kar je ljubezni na svetu, toliko je še Kristusa. Kolikor je sovraštva, toliko je seveda tudi skušnjav teme. Zdaj si bosta v imenu te ljubezni, zaradi katere sta prišla, rekla *ja*. Otroka, dobro premislita, ker ljubezen pozna samo svoja načela, ki pa so v tesni zvezi s človeško naravo. Iz tega največkrat potekajo tiste težave, ki svetost zakona nalamljajo. Dobro morata čutiti ta trenutek, ali bosta znala svojo naravo vselej speljati v položaj, ki ne bo kršila načel ljubezni. Ljubezen je velika ljudska zadeva, sčasoma pa prav iz zakonitosti ljudske narave opeša. Vedeti morata, da bosta nekoč ostarela, da bodo prišli iz vaju otroci, da bodo nadloge osivele vajine glave. Vse to namreč tudi sodi k temu trenutku, da vesta, da bosta odslej sicer še mlada, ampak starejša za mnogokaj, ko rečeta *ja*.

Ja med dvema, otroka, je stara zgodba, starejša od vaju in mene in vseh tukaj zbranih. V tej zgodbi so doma stvari, ki jih mora vsak par sam okusiti, nikoli se jih ne da posredovati v trajno last po tuji skušnji. Zato je tudi sleherno svarilo bob ob steno, kakor rečemo gluhoti in nerazumevanju mladosti za stvari, ki so jih okusili njihovi predniki. Ne strašim vaju, nasprotno, opozoriti moram po vesti in dolžnosti, da je zakon vse prej kakor trenutek, za katerega hočemo, da traja. Če človek vsaj ve za to, kar pride, lažje razume zakonitosti zgodbe, v katero je stopil po svoji volji. Potem težava ni nesreča, ampak lastnost zgodbe. In kar je lastnost človeka, je neodpovedljivo naše do smrti.

Pridita! ju je povabil bliže. Njegov obraz je sijal od zlatega, v njem skritega ognja. Odprl je knjigo, zatopil vanjo svoj bleščeči pogled, da je stekel čez liste spet nanju.

Bral jima je zavezo, po kateri bosta mož in žena iz Kristusove ljubezni.

Vprašal je njega.

Vprašal je njo.

Zakon v starem, razpadajočem telesu Jezusa Kristusa je bil zavezan v trenutku, ko sta komaj slišno jecnila dva človeka *ja. Ja*, ki pa se jih je že loteval prvi strah in obup.

Stari sveti mož jima je čestital, za njim pa še drugi. Prava gneča rok in glasov.

Takrat, se spominja gospod Ernest, je občutil sebe v nji, prvikrat v njunem spoznavavskem času, in njo v sebi.

Ona, *Marija*, je jokala. Bil je to eden najganljivejših jokov, kar se jih spomni. Ves tresoč se jo je vprašal, zakaj joče, pa mu je odgovorila med smehom, da ne ve.

Vedela res ni, je pa čutila oziroma videla stvari v svoji in njegovi prihodnosti, ki se je že začela. Čutila je vse njune konce: eden je bil hujši od drugega. Marijinemu joku se je pridružil še materin; kot odpev se je slišal, kot dopolnilo. V tem joku so vse ženske, ki so bile zraven, prepoznale sebe v svojem trenutku.

Šele zdaj, zdaj, je prepoznavala Marija, se mi je odstrlo bistvo, zaradi katerega sem tukaj.

Jok in tesnoba sta se končno spremešala še z veseljem, ki je vrelo iz ljudi. Oboje je bilo nenavadno močen opoj, ki sta se mu vdala oba zakonca. Bilo je nekaj takega po približnem občutku kakor na sodiščih, ko si oproščen zaradi pomanjkanja dokazov, a si vendarle kriv, ves, kar te je. Tako veselje se je začelo takoj, ko so stopili iz ostarelega Kristusovega telesa, cerkvice svetega Roka; veselje s krivdo, ki ga ni mogoče z ničimer doseči, z nobeno pričo.

Držala sta se za roko, pridvignjena od tega nenadnega opoja. Nekoliko slepa, gluha, neobčutljiva: če so se smejali drugi, sta se tudi onadva, če so govorili drugi, sta tudi onadva, žal ne sebe, ampak druge, kakor tudi drugi niso govorili sebe, marveč nekakšne mrtve.

Po dnevu in noči tega govorjenja, praznega veselja in ostankov jedi ter pijače, sta ostala spet sama sebi. Pusto je zavelo okoli njiju. Ko so se nažrli, napili, našlobudrali svojih pokojnikov, so jo ucvrli vsak v svojo smer.

Bila sta utrujena in od te odtujena drug drugemu. Zatavala sta po prostoru, kjer je bila dobljena bitka: kjer je zmagala zmaga in je zmagal poraz. Jedi so jele smrdeti. Neki sorodnik je trdno spal na robu mize, hropeč in daveč se, kakor da umira.

Šla sta mimo in z neprikritim odporom zavrnila tega umirajočega.

Na mizah je bilo še toliko vsega.

Kakor truplo, kakor truplo je začela zaudarjati ta hrana.

Konec, je rekla Marija s praga jedilnice in zrla po okrašenih stenah z venci iz bršljana.

Hvala Bogu! je rekel Ernest.

Sorodnik je spuščal sapo.

Spi, je rekla zviška Marija. Ernest pa jo je slišal, kot da ga zdaj lahko ... lopne ...

Še je gledala in spoznavala stvari v zvezi s seboj in prostorom, Ernest pa je v tem trenutku občutil, da je začetek človeka in njegov konec v istem

ceremonialnem razmerju: ljudje, venci, hrana, pijanci, duh po človeškem mesu.

Ah, je dahnila Marija in ga zasegla z roko pod roko. Ne gre mi v glavo. Kaj?

Da sva mož in žena, je odgovorila.

Zagledal se je vanjo; da, bila je v njem, vsa nemirna in svetla, odsev svetlobe z vodne planjave; topel požirek se mu je dvigal iz drobvoja proti grlu. To je bila njena roka. Odpirala ga je.

Ona pa ga je videla in čutila v sebi, kako se primika, k nji primika; kako prihaja, a je še daleč, zelo zelo daleč.

Dotaknil se je je z usti. Zadišala je po hladnem in svežem. Dvignil je roke in jo šel iskat v svojo bližino. Njegov dotik je bil čist, zato si ga je še bolj zaželela. Igra prstov je bila takšna, na kakršno ga je že zdavnaj uglasila.

Prihajal je. Od daleč. Od tam, kamor se je šel skrit, ko mu je sveti župnik povedal, da bo zgodba tudi težavna. *Ona* ga je zvesto čakala, ker je vedela — od nekdanj že — da je zvestoba prostor, v katerem prebivamo in kamor sploh lahko pridemo domov. On tega niti še slutil ni, kaj da bi vedel. Ona pa je vedela, vedela, da mora počakati nanj, saj navsezadnje le pride. Njihova lastnost je, da prihajajo. Njih, žensk, da čakajo.

Šla sta, objeta in naslonjena drug na drugega v njeno spalnico, kjer je tolikokrat čudno čutila svet, kateremu pripada. Ki ga je zavračala in neprikrito tudi sovražila. Toda svet, prav tak in še bolj tak, je prišel in zdaj je tu.

Kakšen je?

Čutila je, kako prihaja njen slabič. Vse bliže in hitreje. Svet je dejansko on. Seveda, svet je bil že od davnaj slab.

On pa je najprej začutil razliko med seboj in njo, njo kot *Marijo*, ki se je z njim vzpenjala na žametno goro, in *Marijo* kot ženo, ki se zdaj pripravlja k njemu v posteljo.

Čakal jo je, ker je bil prišel od *tam* nekoliko prekmalu. Ona je to videla in je pohitela, kakor je bil želel; nasprotno, še bolj si je dala opraviti s seboj, z vsakim kosom sebe posebej. To čakanje je predvideno v njeni naravi; pozna ga od davnaj. S svojimi zamudnimi gibi ga izziva. Izziva od davnaj.

Gledal jo je poželjivo in z užitkom, ker je bilo njeno slačenje tudi baletni izraz. V potrebi se je izražala tudi lepota in lepota mu je bila bolj blizu ta hip kakor ona sama.

Ko se je naužil vsakega giba posebej in vseh v enem samem, je prišla, z *zamudo* se mu je približevala in s prav takšne razdalje, iz katere se ji je on.

Kdor bo jedel od tega sadu, mu je rekla, ko je legla k njemu, *bo ... bo ...*

Vzel jo je k sebi, na vzburjeno telo, na svoj in njen izziv, ki ga je bilo močno slišati iz njegovega telesa, belega, kot da so ga pravkar mogočni svetniki priklicali iz skalnatega groba.

Stisk ji je dobro del. V moči je varnost za krhkost in zvestobo. Zvest je mogoče biti samo silnejšim od nas. Da, stisk je tudi beseda, nema sicer, a vendarle tista, na katero dolgo, dolgo čakamo, da pride. Zdaj je prišla.

Občutila jo je in hotela jo je imeti, imeti. To se pravi, hotela je v sredo te sile.

Njena toplina, ki se je že prej nakazovala v gibih, polnih okroglin, se je v deveterih rekah razlivala po njem. Zavezovale so ga nase, v svoj šum in svoj tek.

Poslušala sta se in se uživala, tako bistveno različna.

Moč, ki je trkala na vrata njegovega telesa, je želela izstopiti, a ji ni dovolil, ne, ker moč se samo opije drugih in je potem neizrečno tuja sama sebi; dolgo se več ne spozna, kdo je, kaj je. Raje je prisluškoval njeni mehki toploti, ki ga je zalivala in odnašala na samo, tako da ni niti čutil, da potuje z njo nizdol.

Mož.

Žena.

To sta si rekla tako, da sta se pogledala, da sta se zamaknila s pogledi v poglede in skušala to besedo doumeti v dejanju.

Nekaj ga je motilo pri vsem tem. Zdaj ležita, vsi vedo, da drug zraven drugega: mati, oče, priče, svatje, matičar, župnik. Tedaj pa, ko sta hodila z marjetico navkreber, ni vedel nihče.

Morda je to tisto? je prisluhnil.

Da, je.

Zakaj?

Tedaj sta kradla zgodbo. Tedaj . . .

Nisi mi odgovoril, ga je ogovorila ona.

Kaj ti nisem?

Odgovoril.

Kaj si me vprašala? se je motal iz spomina na žametno zeleno goro.

Kdor je od tega sadu, bo . . .

. . . umrl, vem, vsi bomo, ker je sad presladak, in slad tega sadu, Marija mila, nas pomori.

Misliš?

Ne mislim, govorim. Kakor mi je prišlo, tako sem ti povedal. Vsak strup — to je pogoj — da ga použijemo, mora biti čim slajši.

O, Ernest!

Kaj?

Ne norčuj se, pridi!

Odložila sta besede, ki so postajale okorne od teže pričakovanja. Motale so se jima v duhu in ustih. Dotaknila sta se spet s črtami ust; dotik ju je odprl in slina, kri njihova, se je zamešala v nezdržnost. Poiskal jo je, kakor se poišče obliko, ki jo ljubimo in si jo želimo. Tipal jo je tja do obzorij, kjer je črta, kjer je človeška nedosegljivost, ki je naše hrepenenje.

Njena oblika je postajala vse bližja; že, že jo je imel; drsel je po slapu njenih las, rok, nog, potem pa se mu je v bolečini spet vse oddaljilo in ga prepustilo sebi.

Stopil je iz njenega toplega toka in ga zapustil. Odhitel je v svojo težavo, ki jo je že spoznal ob prvem srečanju z njenimi nedosežnimi oblikami in kjer je želel svoje življenje na skrivaj izbruhati v smrt. Videla je,

da je spet *slab* in *ubog*, in da marsičesa ni vedel, preden je okusil sad, od katerega se umre.

Obležal je tuj in nedostopen, a z videzom nežnosti in prisotnosti. Čisto nekaj drugega je to, je odmisлил.

Ležala sta drug zraven drugega in se začela vsak po svoje izdajati. Točneje: *zapuščati*.

Že? je pomislila ona.

Že, ji je odgovoril instinkt.

Poklicala ga je.

Bil je daleč, daleč, kakor tedaj na gori.

Ona ga je morala poklicati od tam, ker je prejasno zaznala v sebi, v duhu sebe, kako se njegove nedosežnosti mešajo z njenimi kakor svetloba zmružuče vode, ki se v sunku zapodi v vse strani kot kristal.

Spet je čutil grede k nji, da bi moral človek živeti samo za ta trenutek in ne več dalj.

A! je izdihnil.

Kje si? ga je vprašala.

Spim, draga, spim.

Spiš?

Spim.

Teža utrujenosti ga je tako močno zaslonila, da ni več zdržal. Vzelo ga je medse in ga spremenilo v lahkoto lastnega konca.

Ona ga je še nekajkrat skušala pritegniti k tistim kristalom v nji, spraševaje ga, če spi. Ker pa je bil spet mrliško bel in tih, a živ, komaj živ, ga je pustila v miru in si ga začela pozorno ogledovati od čela do brade, v lomu črte, ki ji je bila doslej tako draga in njena edina na tem svetu.

Bila je zares lepa črta. Iskreče je sijala z njegovega profila. Tak je pač stik narave in nadnarave. Prav to človeka navduši nad človekom, ta meja, ki jo ugleda nekega dne, meja, od katere dalje se začenja človek. Lep, tudi če spi ali je mrtev.

Vzljubiš ta stik narave in nadnarave, hočeš ga imeti, zadržati čim dalj je mogoče, zato storiš vse, tudi poročiš se s človekom in narediš novega človeka. V tej črti, stičišču tvarnega in netvarnega je skrita nerazvozljiva možnost. Morda je v resnici mogoče priti do nje samo skozi ljubezen.

Tako približno je čutila svojo novo, lepo, toplo čutenje do soproga, ni pa se ga tudi domislila.

Ali bo otrok to živo črto na njem poživil? ga je vprašujoče gledala.

Bo, je dočutila.

Nekaj te nežne črte je že zasajeno v nji, čuti, zato še bolj skrbno zasleduje potovanje svetlobe na njegovem profilu.

Ljubi ga!

Čustvo jo je vzkipelo v glas, ki je bil plač veselja in hrepenenja.

Poiskala ga je s prijemi rok kakor otroka v snu in si ga prislonila, tako da ga je v celem začutila, kako topel je in njen v črti neminljivosti.

Ko ga je tako nekaj časa čutila in poslušala, kako bije, je slišala pravi zven človeškega žitja. Zaželela si je, da bi bilo zmeraj tako, da ne bi nikoli

minil ta trenutek in da je vreden ta stik vsega martra na tem svetu, tudi zadnjega: smrti.

Z nasmehom po celem telesu je zaspala ob njem, ki je začutil v svoji sen tople, človeške valove duha. To ga je še bolj zaspalo. Še bolj in več muke in tesnobe je v nevidnem postopku prešlo iz njega na stvari.

Pozno sta se zbudila, se spominja Ernest. Iz sna sta prihajala kakor iz vode, smeje se, prhujoč. Ko da sta se srečno potapljala in sta zdaj od tega utrujena.

Bolečine so se stegovala globoko v roke in noge. Nekakšen dolg žebelj je segal od ram do prstov na roki, čutil je njegovo ostrico.

Koliko je ura? je hotel vedeti, vendar ni dovolil ženi, da bi pozrla po svoji urici. Začela se je igra ugibanja in predvidevanja. Ali sta spala dan in še noč, ali je za njima samo del dneva in je le pozno popoldne.

Po tišini, ki jo je bilo vse polno okoli njiju, sta se nagibala, da bi tudi rekla, da je jutro, a po naravnem čutenju sta bila bolj za pozno popoldne. Spijo, je rekla ona.

Misliš? je že hotel verjeti, a mu je neznano v njem le ubranilo, da bi prešel v vero, da res še spiyo in da je jutro.

Morda pa ne, je rekla.

Tedaj pa je on začutil, da je jutro.

Mislím, da spiyo, je rekel.

Vidiš, ko sem vedela.

Ležala sta kakor dva cvetova, bela, razcvetena sredi trave. Roke so bile odvržene vsaksebi, glave so bile položene na belo blazino tako rahlo in tako lepo, da se je vse, kar je bilo nad njima, zamaknilo v to podobo pod seboj, ki je vabila samega presvetega Boga, da poljubi svojo stvaritev.

Bila sta utrujena tudi novega stanja, ki je obema že začelo nalagati za zdaj še nevidne dolžnosti.

Prvo, česar sta se ovedla po tem spanju, je bilo, da res nista več tista, kar sta bila pred spancem: tedaj sta še bila jaz in še en jaz, ki je poskušal v zadnjem hipu sebično začutiti; zdaj pa sta že hkrati začutila, da sta eno in morata — že iz potrebe — vprašati drug drugega, ali bosta vstala ali ne. Ob tem sta se zavedela, da sta res postala eno telo.

Kako, kako čudno!

Bila sta začudena, da sta stari župnik in matičar s tistim besedovanjem zares zavezala tako, kakor čutita zdaj onadva.

Vstaneva? je vprašal on.

Še malo, je odgovorila ona, ki je bila vsa belo razcvetena. Usta, ki so to rekla, so ga zvalila v njeno bližino, do njenih las nad ušesi. Vdihnil je vonj njene glave. Bila je res cvet, ki se odpira.

Zagledal se je v iskrivo črto profila, v mejo, kjer se začinja človek in ne njegov tvorec: duh. Igra ga je pritegnila. Ona je to takoj spet začutila, da se uresničuje v svetlobah biti in ne-bití. Prepustila se mu je. Z užitkom je sprejela njegovo začudenost nad naravo, ki prehaja v nadnaravo in narobe. Videla je z duhovnim pogledom, kako je zagledan v isti stik, v katerega je bila ona, ko je spal. Njegov pogled, je začutila, se je spremenil v roko in potipal njeno mejo med telesnostjo in netelesnostjo. Nekako jo

je dočutil. Vzdrhtel je in se razveselil tega blaženega dotika. Hotel se je polastiti črte, ki ga je tako dražljivo zapeljevala, ki je tako čudovita in večna v svoji neizčrpnosti.

Pridihnil se je k nji in jo zajel v svoje roke; lahko, mehko, da jo je občutil z vsem telesom. Poiskala sta se z dotikom ustnic in kri, slana od upanja, ju je prevzela. Pogleda sta se jima zasvetila v globinah. Ona je bila spet v igri, ki jo je začutila, kot *ne* v uporu zoper njegov *ja*, ki je prihajal v dihu, polnem moči.

Prepustila se je užitku, da jo je moč razdejevala in pripravljala na žrtvovanje in zvestobo hkrati.

Njen vdani pogled ga je izzival, ko ga je zavračal in zadrževal. Začel je rasti v svoji želji po nji. V želji po meji, kjer je tisti strašni stik človeka in Boga. Zbal se je, da ga prehiti in bo *ne* silnejši od *ja*, da bo dejansko *ne ja*. Hitel je. Prihajal. Iz tiste daljave, kjer se skrivajo vsi moški. Čez nekaj trenutkov pitja njenih ust je prišel in zdihnil vanjo celo svojo bližino moči.

(Moč je bolečina smrtnosti.)

Čutil je, kako se je domogel za hip tiste meje, kjer se začne človek. Bil je srečen. Dotaknil se je večnosti. Padel je kakor z višine nazaj na belo blazino in se zastrmel v Boga nad sabo, ki ga je ustvaril.

Ni se mu mogel zahvaliti. Le gledal ga je in se mu jel odtujevati, ker je bil znenada tako strašno sam, kljub ženi ob sebi.

Strmela sta vsak zase, a vendarle v eno smer; bila sta le eno bitje; le za hip sta začutila, da sta spet dva in hodita nazaj proti materinemu domu.

Ta prevara: *iti nazaj*, ju je prebudila iz zagledanosti. Nasmehnila sta se in se dotaknila z obrazoma.

Vprašala ga je, če jo ima rad. Ko je poslušal njen glas, plah in v neveri, ga je imelo, da bi zajokal iz vdanosti.

Da, ji je odgovoril, in bojim se, da te imam preveč in da te bom zgubil.

Ko je ona to poslušala, to iskreno bolečino zaradi nje, je tudi njo vzdignil val čustvenega plača; odgovorila mu je, da tudi ona čuti isto, da se boji, ker ga ima preveč rada.

Nagnila sta se drug k drugemu in se smehljala skozi nevidne solze sreče. Velike, ker sta bila eno samo bitje, ki bi ga res bilo konec, če bi katerega od njiju zmanjkalo.

Ali je lepo? je vprašala.

Da, ji je odgovoril. Ali tudi ti čutiš, da si samo del?

Ja.

Marija!

Ja.

Umriva!

Dajva.

Stisnila sta se in skušala umreti, vendar jima smehljajoči Bog nad njima, ki ju je ustvaril za ta posteljni trenutek, ni dovolil več, kakor samo vednosti, da smrt nekoč bo, kdaj in kje pa bo v tej zgodbi odločil osebno on.

Ne moreva! je izdihnil, ves vznurkan zaradi zraka, ki je vdrl iz njega v valu.

Ne, ne moreva, je rekla tudi ona, zadihano vesela, da res še ne moreta. Kaj pa bi? je vprašal on.

Pobegnila sta s pogledi in mislimi; pogledi so se razbijali ob stenah, misli pa so ju prešle kakor nič in se zgubljale po ničevostih, ki so ostale še zunaj njiju.

Kaj bi, a? je vprašal .

Vstala, je odgovorila ona.

In potem?

Šla bi dol.

Čutim, Marija, da ne spijo.

Kaj pa?

Obvohujejo nekaj, tako se mi dozdeva. Nekakšno rastlinico vzgajajo. Kje?

Spodaj, Marija.

Kakšno? Radovednost jo je vzdignila v glasu in telesu. Prisluhnila je tihoti v hiši.

Ime ji je *obzir*, je zašepetal on.

Pogreznila sta se nazaj v svoj mir potešenosti, med blazine in rjuhe in toploto, ki je bila razgrnjena pod njima v nevidni plasti in iz katere sta klila kakor vsak drugi čudež semena.

Je tako? je vprašal. Je obzir?

Oddrobila je z vekami, iz katerih so žarele velike vabljive trepalnice. Bila je srečna. Tako srečna, da ni mogla odgovoriti. Nič v nji ni bilo več vznemirjeno, vsa je nekako tekla, tekla mimo sebe. Celo videla se je.

Ja, je tako, je odmisllila.

Tiho so, da naju ne bi zmotili v ljubezni, je rekel šepetaje.

Nasmehnila se mu je v odgovor. Že ko je govoril to, kar je bila slišala, je potipala z občutkom tja ven in dol in bilo je res, kar je čutil. Zdelo se ji je lepo. On pa je bil že v lasti zmote, že je prihajal spet v nadobčutje, v moč, ki je tako smešna, kadar jo moški pokažejo v svojem vedenju, v govorjenju. Spominja jo na afektirane ženske, ki hočejo po istem nadobčutju pokazati svojo milino, razkazujejo pa svojo pohoto.

Prepustila ga je njegovi nadmoči.

Vstaniva! jo je pozval in se skobacal s postelje. Stranica je zaškripnila.

Šla je za njim s smehom in komaj občuteno telesno utrujenostjo. Povlekel je za seboj njen mirni pogled, v katerem je odseval.

Gledala je to svetlo postavo, ki je bila razsvetljena od ljubezni. Skozenj je prosevala duhovna svetloba. In ko si je jel natikati srajco, je stekla iz lahti v komolec, iz komolca v rame, iz ramen pa se mu je poredila po hrbtu v pas kakor bela kri.

Moj mož! jo je zganilo.

Usedla se je na postelji in se začela v mislih usmerjati v vse tiste reči, ki pripadajo ženskemu duhu in potrebi: na oblačila.

On je bil že nared in se je oziral nanjo z občutkom ljubosumja na njene gibe, ki ne pripadajo njemu.

Še je sedela in se mučila s sabo, ali bi se dvignila ali ne; bilo ji je tako prijetno na rjuhah; gol si in utrujen in tečeš, tečeš, sam ne veš kam. Ko pa moraš vstati, je prostega teka konec, zbereš vso svojo vodo nazaj — v hipu — in se pripravljaj za v drugačno stanje telesa in mišljenja.

Gledal jo je, kako jo napolnjujeta odpor in muka, ki je že odsev premaganega odpora.

Vstati ni nikoli preprosto, saj človek ni vedno vojak.

Na posteljni belini je odsevala v svoji enkratnosti in se pripravljala; vsa je bila že na mestu, kjer se bo oblačila, le še zadnje zavire je odstranjevala z muko muhe.

Zrl jo je s svojimi občutji in se ni mogel odtrgati od neresnice, ki jo je predstavljala v tem svojem uporu zoper sebe: bila je igra senc in svetlobe v poltemi, iz vsega tega prerivanja pa se je oblikoval njen lik na ozadju, ki ga ni bilo mogoče fizično določiti; bolj slutil je to ozadje, ki pa je bilo. Bilo.

Potem je vstala. Gib, ki jo je ponesel s postelje, je bil najlažji, kar ga je doslej videl pri nji.

Vse, kar je potem delala s stvarmi in s seboj v teh stvareh, je bilo najbolj dovršeno človeško dejanje, ki ga ni mogoče primerjati z videzom, ki ga nato zapusti sebi v spomin kot trajnost. A vseeno, bila je zelo zelo lepa, ko je bila spet v obleki. Približeval se ji je in se je dotaknil z dihom sile, ki je bila spet zbrana v njem. Bila mu je pri priči zvesta, ali: začela ga je čakati.

Šla sta dol. Zanimalo ju je, ali je jutro ali pozno popoldne. Pripravila sta se na srečanje z molčječimi, z ljudmi, ki so poznali že vse pasti ljubezni v tej zgodbi.

(Se nadaljuje)

Pavle
Zidar

Romeo in Julija

(Drugo nadaljevanje)

Tako približno se je končala poročna idila prvega dne in noči. Nadaljevala se je leto in dan, se spominja dr. Ernest, dokler ni Marija rodila. Zdaj, ko se je zgodba morala razširiti še na tretjega, je začelo zmanjkovati prostora za enega in za drugega, toda iz zgodbe nikakor ni bilo mogoče.

On je bil v tem času dodeljen sodniškemu zboru občinskega sodišča in se je srečeval tudi z razvezami vseh vrst. Preučeval je te spise s posebno pozornostjo in se čudil banalnostim, ki so jih ljudje navajali za dokončevanje zgodbe.

Najbolj se spominja mladeniča, ki je prišel povprašat, kdaj bi se lahko razvezal. Ponudil mu je stol, in ker je njegov spis že preučil, si je hotel ogledati še človeka, ki je take banalnosti navedel kot vzrok za konec zakona.

Prebral sem vaš spis, mu je odgovoril, ampak pri vsej dobri volji, tovariš, ne vidim ničesar, kar bi lahko razbilo ljubezen. Kar navajate, recimo, da vas ne pusti blizu in se med vama začno pri priči nesporazumi, ko se hočeta sporazumeti, pomeni, da se bosta sporazumela pač prek globokih nasprotij. Ni druge pomoči.

(Še danes mu ne gre v glavo, kako je tedaj našel teoretično pravo pot za to razmajano zgodbo.)

Mladenič ga je zijal odprtega obraza. Vse so bile ena sama velika usta. Kako pa se je sploh začelo? ga je zanimalo.

Saj sploh ne vem, če se je kaj začelo, je odgovoril mladenič, saj je to že kar bilo. Jaz sem jo imel rad dalje, ko se je začela nekega dne vesti, kakor da je vsega med nama konec in sem tega jaz kriv. Ja, česa, vraga? Kaj sem ti naredil? Povej! Če sam ne vidiš, pomeni, da si toliko pokvarjen, da sploh ne ločiš, kaj je z menoj ob tebi. *Nisem videl*, tovariš sodnik. Delal sem in hodil domov, kakor so hodili vsi drugi, le da so bili oni v odnosu do doma cinični. Rekel bi: zagrenjeni. Žrlo jih je nekaj, kaj, nisem vse do danes odkril.

No, kaj ste ugotovili danes? ga je vprašal dr. Ernest.

Da so že imeli težave, kakršne imam zdaj jaz.

Vidite, premostili so jih.

Niso jih.

Saj žive s svojimi soprogi, ali ne?

Žive, ampak kako!

Kakor so si zaslužili.

Ne boste tvezli meni, da sem si to zaslužil, je protestiral boječe in ljubeznivo mladenič. Prideš domov in ne veš, za kaj gre. Žena pravi: ti si vzrok, samo ti...

Poskušajte se spomniti, tovariš, kdaj oziroma ob čem se je začel ta nesporazum med vama.

Ob čem? Ob... čem? Belina oči je pričala, da se mož potaplja v spomin, star nekaj mesecev. *Takrat*, se je spomnil, *sem ometal cevi*, ona mi je rekla, da bi jih lahko nesel dol, jaz pa sem jih otresal na razgrnjeni časnik. To je bilo vse. Rekel sem ji, da ni razloga, zakaj bi prenašal cevi po stopnišču, ko lahko opravim delo tudi tukaj tako, kot bi ga spodaj. Ob teh besedah, tovariš sodnik, se je potem začelo.

Kaj se je začelo?

Vse.

Kaj vse?

Ker nisem šel dol, sem bil zanjo trmast, kar sem bil res, če mi je to rekla, sem bil spet nespoštljiv, grob, poln sam sebe, čeprav sem ji marsikaj obljubljal... Odvrnil sem ji, da je bila tudi ona drugačna, da je zbujala spoštljivost, ki ni dovolila, da bi bil poln sebe in tako dalje, dokler se nisva ustavila drug v drugem, dokler ni nastala tema in sem šel ven, spet kot iščoči samec, pit do jutra.

Da, da, je premišljal dr. Ernest, ta stari spomin, ki je bil na las podoben njegovemu, ko se je začel beg iz zgodbe. Le da, si je odgovoril, se ni začel razkol od neubogljivosti, ampak je bilo že vse, vse pripravljeno prej; ženske to občutijo res nekoliko prezgodaj, ali pa ne, nihče ne ve tega zanesljivo prav; ko pride konec potrebe drugega po drugem, ko se nasitita in se že lahko pogrešita, zve za to prej ženska kakor moški; moški bi se šel še dalje, nekaj, kar je izčrpano in več ni, ženska pa je videc drugačnega kova: vidi in čuti bolje. In tisti trenutek se začne drugačna resnica zgodbe, *prava resnica*, to, kar zgodba od zmeraj za zmeraj je: prefinjeno odtujevanje samemu sebi, ki pa nikoli ne uspe.

Povedal je tedaj Mariji v celoti ta čudni primer mladeničeve želje, da bi zapustil zgodbo zakona. Predvsem je poudaril banalni vzrok za ločitev, ker je prekrival resnico, na katerem je počivala in ki je tedaj ni mogel zarezeti. Mariji se je zdelo vse skupaj nemogoče in neresnično, da bi ljudje zapuščali drug drugega, če so se ljubili.

Je, je, Marija, je mogoče, ob tem opravi se je začelo, je zaletavo nadaljeval, fant mi je sam obnovil ta razkol. Ko pa sem ga bral v zapisniku, se mi je zdel ko izmišljena pripoved študenta; ko pa je pisec zgodbe stal pred mano, sem se hotel prepričati; res je, kar je v zapisniku, vzrok je cev, zaradi te banalnosti želita stran, oba. Medtem se je k cevem nabralo še nekaj drugih saj: ženskarjenje, pitje, še en otrok zunaj zgodbe, tepež.

Zakaj pa jo je tepel?

Kar je zdaj doživljal ob njej, ni bilo lahko, posledice so bile hude zaradi tistega prepira. Ko se je streznil, je okoli sebe videl reči, ki so ga ugonobile. Iskal je njihov vzrok, bila je ona. Šel jo je najprej prosit, da bi poravnala ovinek, ki sta ga skupaj naredila. Ko pa je ona gladko zavrnila to možnost, jo je užgal z vso žarečo jezo in žensko poškodoval.

Groza! je zavzdihnila Marija in se skrila v skrb, ki se je ni dalo zaslutiti, ali jo skrbi zase ali za mladeniča in njegovo soprogo.

Seveda, tega ne bi smel storiti, sem mu rekel, je hitel pripovedovati dr. Ernest. S tem zdaj res ne bo mogoče poravnati skrhanih odnosov, za katere sta oba dolžna skrbeti, da so kolikor toliko znosni.

Jaz nočem kolikor toliko, se je zadržal mladenič proti meni, jaz hočem vse ali pa nič.

Rekel sem mu: dobili ste, kar ste želeli: nič. Samo ne lazite zdaj več okoli nje in je ne tepite! Imate svojo novo stvarnost, ki ste jo šli tedaj takoj ustvarjat, ko se je samo rahlo nalomilo.

Kako, rahlo, kako morete vi čutiti namesto mene, kaj je rahlo in kaj dokončno?

Z juridičnega stališča, tovariš, je ta vzrok nič, posledica pa strašna.

Torej je to nič, kar je naredila ona? je vprašal zadržljivo.

Nič, tovariš.

Vstal je. Bil je bled. Tresel se je in ni našel smeri, da bi me zapustil.

Takrat se mi je smilil kljub očitni krivdi. Z obema je čutil. Hotel ga je poklicati nazaj, da bi mu pomagal, a se je spomnil besed matičarja in starega župnika, da je zaveza med dvema zadeva ljubezni in ne zadeva matičarja oziroma obreda. On, župnik, je to lahko storil zato, ker tako hočeta onadva, ne more pa zdaj on, sodnik, narediti nekaj, kar nasprotuje sovraštvu med dvema. Prišel je vendar zato na sodišče, ker ženo sovraži, ne pa ljubi, in no, dr. Ernest je zato tu, da naredi po postavi isto, kar je storil matičar.

Dobro se še spominja, kako ga je zaledenel viharen mladeničev odhod. Kako mu je ob tem odhodu prišla v predstavo spet Marija v tisti neznani skrbi zanjo ali za ta dva, o katerima ji je pripovedoval že cel mesec. To dvoje se je začelo pokrivati v nečem, le da ni mogel doumeti, dočutiti in doslutiti v čem. Strmel je v to zvezo in si je ni znal razložiti.

Marija pa je odgovorila, ko jo je vprašal, kaj misli ona, da je zadeva čudna, ampak le ne tako globoko motna, da ne bi mogla ugotoviti, da je zmanjkalo potrebe drugega po drugem, z eno besedo: ljubezni.

Da, je pritrdiril in se obrnil k sebi in se preskusil, če še čuti do Marije. Čutil je kakor prej. Celo več. Ona pa je bila že previdna, čeprav je bil tudi njen odnos do njega neskaljeno čist. Niti slutila še ni, da je lahko tudi z njo kaj istega ali sličnega, vendar je bila toliko prizemeljska, da ni izključevala te nemožnosti tudi zase. On pa jo je docela izključil in je mladeniča in njegovo ženo obračal v njenem razkolu, kakor da je to zanimiva igra in nič več.

Ali pa si ga tudi vprašal, ga je vprašala, če jo je zares ljubil?

Zares? je pomislil. Ali se da tudi nezares ljubiti?

Sem. Rekel mi je: bila je tako lepa, dokler je bila, da nimam besed za tisto, le spomin je nenehno pripet na vse, kar je minilo.

No, vidiš, je rekla spet ona, minilo je.

Kaj hočeš reči s tem? je ostrmel in že ga je začelo, kakor njo, nesluteno skrbeti.

Nekaj človeka zapusti, je rekla nazaj, nekaj, kar ga je poprej vsak dan bližalo svojemu partnerju. In kaj je zdaj kriv on, kaj ona, oba pa sta onesrečena zaradi tistega, kar je odhlapnelo in ju zapustilo. Ne vesta za pravi vzrok, nihče ne ve zanj, vidimo ga pa — o, kako nas spelje! — v sebi ali v drugem.

Misliš?

Čutim, Ernest.

Zamislil se je tedaj in sedaj, po toliko letih. Doživel je isto pot kakor mladenič, čigar spis je tako vestno preučil. Natančno po istih stopnjah odtujevanja je šel. Dobesedno iste gibe zablodelosti je ponovil. In začelo se je tudi pri njem kot pri mladeniču: iz banalnosti. Vzrok za obračun, za vse nazaj sicer niso bile sajaste cevi, bila pa je prašna pisalna miza, kar je isti nič kot dimna cev.

A ne še, ne še. Obrnil se je nazaj, daleč tja, ko ju je še pretresal tuj sodniški spis in napovedoval tudi težave njunega dne.

Zakaj je na začetku vse prav? je vprašala ona.

Pogledal jo je poslušajoče, se je spomnil, in čakal. Kdo jima bo to pojasnil? Ti?

Videl je, da ne.

Kdo je drugim?

Spet je videl, da nihče.

Kdo bo nama?

Čutim, da nobeden. To ga je stisnilo, zmečkalo v kepico papirja za odpad. Primaknil se je v njeno bližino, jo prijel za prste, ki so mrzleli kakor bele svečke na gomili, in si jih zanesel v dih pred usta. V prstih je bil že nejasen odpor. Ne njen, ampak odpor ženske iz tistega sodnega spisa za razvezo zakona.

Kako je prešel vanjo? se je ustrašil.

Bedak! Vpliv. Sam si kriv, ker pripoveduješ stvari, ki so nalezljive. Vse človeške nesreče in sreče se nalezejo ko boleznimi. In tudi so boleznimi. Morda... je to... tisto, kar preide, ozdravitev od sreče... ali? Šlo je skozenj tisoče simbolov, primerjav. Če ne bi... Ta sodni spis je začetek tudi njegovega tavanja, je prvič okusil. Ne bi bil smel... Toda nekaj moraš, moraš pripovedovati ženi, služiti ji moraš. S tem pa si samo pomagaš do svojih težav. Tuje težave so v trenutku tvoje lastne, brž ko jih užiješ bodisi iz usmiljenja ali izživljanja.

Rekel pa je: Midva, Marija, morava biti toliko razumna, da bova težavo, ki bo, zdaj vidim, tudi najina usoda, odpravila čim bolj razumno. Ne bi želel, Marija, da bi poskušala urediti to streho nad nama s tujimi močmi. S sodnimi posegi ali z ljudmi, ki so zunaj naju.

Ne bo je, težave, je odgovorila, najine ne, ker veva in sva pripravljena nanjo, onadva pa nista bila, saj je prišla znenada, kakor si povedal, tako

rekoč iz dimne cevi. Zdaj veva, kako pride, kadar pride, in ko bo tu, bova rekla: Ernest, tu je, ti pa: Marija, je že tu. Uredila bova, kakor si rekel, sama, brez tretjega, ki je navadno zmeraj nekakšen zdravnik.

Da, pri mladeniču je prišlo znenada, je rekel on, nekoliko pomirjen zaradi njene odločnosti.

Vendar te prosim, Ernest, ta razplet spisa je za naju važen kaŕipot, moraš ga spremljati, moraš vzeti v roke še katerega, da boš še bolj poučen v zadevah odtujevanja v zgodbi. Spoznala bova vse pasti, vse klice, zaradi katerih zbolevajo ljudje v svoji sreči. Lahko se ubraniva najhujšega, hudega pa najbrž ne.

Razumem te, Marija.

Vsi smo na istem, Ernest. Pamet in sposobnost sploh ni važna, kadar potrese zgodbo resnica.

Ne, ni. Celu hujša obremenitev je lahko, če je človek razumnejši ali občutljivejši.

Tako je. Vse je v naših rokah, tudi ta resnica.

On pa ji je rekel: Kaj pa če ta resnica le mora zatresti vsakega do resnice?

Mora, je mirno odgovorila ona, seveda, vsakega, v tem je resnica resnična.

Kaj pa? je hotel reči, a ni rekel. Kaj pa, če resnica vsakega poišče prav v njegovi slabosti in gre mimo vseh utrjenih delov človeka, mimo pripravljenega človeka nanjo?

Tega tedaj ni rekel, a to mu je bilo sporočeno, je začutil, to mu je v misli položila resnica, ki se je že zgrinjala nad njiju.

Spustil je njene bele svečke, prosojne, dišeče po mrzli prsti.

Zastrmela sta se drug mimo drugega v nekaj istega, ki je bilo tik njiju, a je bilo zastrto.

Veš, je rekel, potem me je mladenič vprašal, zakaj, tovariš sodnik, je na začetku tako lepo, potem pa tako temno, strašno in dušljivo, da ne moreš ne umreti ne več zaživeti, ampak se lahko samo še jočeš s suhim jokom. Zakaj je na začetku lepo, vas vprašam?

Oba je to pretreslo. Oba je zadelo fizično.

Rekel sem mu, je zategoval, kakor da igra vlogo in ne resnico, morda zato, da nas življenje ujame.

In kaj je rekel on? je vprašala žena.

Nič, je igral dalje mož. Gledal je kakor zdajle midva, v neznano in zastrto daljavo. Niti pokimal mi ni. Čutil sem, da me je slišal in da mi z novo, meni še neznano govorico odgovarja oziroma se mi posmehuje.

Dr. Ernest je začel slediti ta spis in še druge hkrati, kakor mu je bila naročila žena. Ostajal je dolgo po službi v prostorih sodišča in se učil, kakor je rekel svojim predstojnikom. Lotil se je desetih razvez, ki so bile tik pred odločitvijo, in jih primerjal z mladeničevo. Predvsem ga je zanimala starost tistih, ki se razhajajo, izobrazba, vzroki, ki jih razbijajo.

Osupnilo ga je. Resnica preseneča vse starostne stopnje, a da je v odstotku precej večja pri mlajših in srednjih starostih, odstotek je spet višji pri izobraženih oziroma tu je bila meja zabrisana, ker so bili vmes tudi ne-

intelektualni poklici, vendar se je nagibal k mnenju, da so bili izzvani k skrajnostim občutljivejši in brihtni; vsi do zadnjega pa so bili v navajanju vzrokov papagajsko isti: banalni, banalni, banalni.

Res da so bili vzroki zelo različni, vsem pa je bil imenovalc isti: po-begniti iz zgodbe za vsako ceno. Prav ta cena pa je bila pri vseh ista.

Dolgo se je zamišljaj nad tem izsledkom, kaj naj mu pove.

Vsaka cena.

Vsaka cena.

Vsaka cena, je ponavljal.

Kaj je vsaka cena, resnica ali laž?

Ne eno ne drugo, je čutil.

Kaj pa potem?

Ni prejel odgovora.

Ampak odgovor je.

Ja.

Kje?

Ni ga videl.

Hudiča, odgovor je.

Odrinil je spise in odšel domov. Zlovoljen. Povedal je Mariji, kako se je mučil, da bi našel odgovor nad to izsleditvijo o istih vzrokih. Nekaj mi hočejo ti vzroki sporočiti, a ne vem kaj. Ne vem kaj, je ponovil in poskušal z manjšim naporom, igraje do tistega sporočila v njih.

Žena je molče spremljala njegov poraz. Čutila je nejevoljo z njim skupaj.

V teh vzrokih, ki so banalni, a imajo iste posledice, je važno sporočilo, mislim, da ključ vsega, je rekla.

Je! je vzkipej. Ključ, kajpak.

V tem vzburjenju pa je spoznal, kakor spozna vsak, ki se zažene v strast, da je že zgubljen v nji.

Po mojem, je rekla žena, spremljaje ga dalje v njegovem jalovem naporu, pa bi morda le našel odgovor.

Kje? Kje?

Kako se bo proces ločitve odvil, opazuj, ali se sploh bo, in če se bo, recimo, bi bilo dobro videti enega kot drugega, kaj bosta storila potem s tem medsebojnim odnosom, ki sta ga začela zdavnaj, preden sta sploh bila. Ta odnos traja kljub vsemu, torej kljub uradni razvezi, tako čutim, kakor čutim, in da si bil ti, preden sem te sploh videla, že moj mož.

Morda imaš prav, se je zamislil in že začel poizvedovati. Morda je res v tem nekaj, kar bi bilo dobro zvedeti, ampak ni to resnica, je pa za tistim, tako čutim. Da, prav imaš, kam bodo ljudje šli? je ponovil. In ali bodo sploh šli narazen? In zakaj se bo to enim posrečilo, zakaj drugim spet ne?

Ona ga je odobravajoče gledala, tako da je njeno odobravanje videl.

Imaš prav, se je izzval z njenimi besedami. Z njenim mnenjem.

Najprej sta prišla na vrsto mladenič in njegova soproga. Tako rekoč bivša žena.

Kot sodnik pripravnik je bil prisoten. Razvezo je vodil starejši sodnik, siv od ušes navzgor, vaje tega odtujevanja med ljudmi kakor cigarete, ki jo je grede sesal, ko je polagal predse spise.

Odvetnika sta brkljala vsak zase in se vmes prijateljsko pogovarjala o nogometni tekmi, ki je zelo vroče potekala v Riu de Janeiru.

Papirji so bili slednjič položeni, kakor so morali biti.

Bomo začeli, tovariši? je vprašal sodnik predsednik.

Odvetnika sta odgovorila, da je čas, in se še v hipu pogovorila do konca o голу, ki je padel fantastično in je bil enak po efektu, ki ga je izzval pri gledalcih, kakor mojstrovina v Sikstini.

Uradnica je medtem šla poklicat pričo ženo.

Vstopila je negotovo, smešno. Skoraj bi se zasmejali, tako pretirano jih je spoštovala. Ni čutila, kakor so čutili oni, da so zaradi nje zbrani, in ne ona zaradi njih.

Prosim, kar tukajle, tovarišica, jo je povabil sodnik.

Sedla je na stol, pet parov oči pa jo je osvetlilo z vso radovednostjo in močjo.

Priča je vzela iz rokava bel robček in si obrisala povsem suh nos.

Tovarišica, jo je nagovoril sodnik brez patetike in z manj čustva, kakor je nagovarjal uslužbenke, zavrnilo ste poskus pomiritve, pooblastili ste svojega odvetnika, da sproži proces razporeke. Zdaj je ta proces tu. Ali želite stvari kaj spreminjati?

Odkimala je.

Ne, torej, je povzel suho, neprizadeto.

Vztrajate pri obtožbah, ki ste jih izrekli za zapisnik in osnovni vzrok razveze.

Ja.

Prebrali jih bomo. Mož . . . Izmrmljal je nevažne osebne podatke. *Se je začel v četrtem letu zakona zelo grobo vesti do mene: prepiri so bili na dnevnem redu, ni bilo dne, da ne bi izbruhnili, po teh prepirih je navadno zapuščal dom, odhajal je v lokale, pil, ko se je vrnil, je bil nasilen in grob, razbijal je skupne stvari in me pretepal. Vse to je trajalo leto dni.*

Ste se poskušali z njim pogovoriti?

Prikimala je.

Večkrat se je poskušala, se je oglasil odvetnik; tule, je ponudil dva izrezka iz časopisov, kamor je bila pisala, da bi ji pomagali, kako bi obvladala razkol.

Dddddd . . ., je bral sodnik predsednik nasvet, ki so ga tiskali. Dddd . . .

Ja, lepo so svetovali, ni kaj reči. Ali je bral to tudi soprog?

Pokimala je.

Pa?

Skomiznila je.

Tovarišica, prosim vas, če bi odgovorili, jo je prvokrat prizanesljivo opomnil sodnik.

Zasmrkala je in se mokro useknila.

Ja, je odgovorila z bolečino v ustih.

Kaj je rekel?

Da sem kurba? je bruhnila v jok.

Zakaj?

Skomiznila je.

Ker se je obrnila na javnost, je odgovoril njen odvetnik.

Mhm. Pa saj ni ne imena ne kraja ne hišne številke v članku.

Možu se je zdelo poniževalno, se je oglasil možev odvetnik.

A pranje na sodišču, kjer nastopajo prava imena in vse, kar ta imena tudi potegnejo za seboj, je pa stimulatивно? je zahrulil sodnik.

To je bilo pred vložitvijo tožbe, je odgovoril odvetnik.

Vseeno, tovariš, je rekel mrzlo sodnik, v teh dveh člančičih ni nič poniževalnega, v njegovem odgovoru ženi pa je. Kaj pa naj bi soproga naredila v položaju, v kakršnem je bila? Hotela je preprečiti to, kar je zdaj. Je tako?

Je, je rekla ohrabreno, samo to sem hotela, da ne bi šlo tako daleč. Rekla sem mu, da nama sodišče ne bo pomagalo, če si ne bova sama.

Seveda vama ne bo, vsaj ne tako, kakor si verjetno na tihem želita. Sem ste prišli zato, da mi storimo za vas to, kar vi hočete, ne pa, kar mi. Povsem ste si bili na jasnem, kam se boste spustili, če boste prišli tako daleč.

Koliko časa, tovarišica, ne živite več kot mož in žena?

Že več mesecev.

Zakaj ne?

Ker pije. Ker je bil nasilen. Ker mi je grozil, da me bo ubil, če me bo videl s kom. On pa je imel odnose z ženskami, ne eno, z več.

Kako veste?

Ljudje so mi povedali.

Ljudje so zlobni, tovarišica, kaj pa, če vaš mož ni imel odnosov?

Je. Saj je noseča.

A ja, no ja. Ali sploh niste mogli popraviti njegovega odnosa do sebe?

Ne.

Ste poskusili?

Sem.

Povejte nam, prosim, kako ste to poskusili?

Pisala sem na uredništvo . . .

To vemo, a kako še?

Pogovoriti sem se hotela.

Tudi to vemo. A zdaj nam, prosim, enega teh razgovorov z njim natančno ponovite.

Ne vem . . .

Poskusite. Koliko poskusov sta naredila, da sta prišla skupaj in se poročila; vem, da veste za vse njegove sladke obljube; dajte, ponovite na kratko enega razgovorov z njim, s katerim sta hotela poravnati skrivljeni odnos.

Ja . . . Jaz sem mu rekla, tako ne gre, je kriknila predirajoče, jezavo, oblastno, jaz sem mu rekla, kaj pa misliš, cele noči v gostilnah in pri drugih. Če misliš tako naprej, je bolje, da končava in pospraviva svoje stvari. Lahko, je odgovoril, pospraviva, jaz sem za to, saj si me že tako ali tako spravila ob vso voljo živeti s tabo. Najprej si me razdražila, da sem šel v gostilno,

potlej pa, da sem šel še dlje. Jaz sem za to. Dobro, sem rekla, prav. Samo da ne boš jokal in prekliceval, kar si rekel. Ne bom, obljubim. In je vstal in odšel pit. Ko se je ponoči vrnil, ves smrdeč od svojih cip in vina, se je pa hotel vrniti nazaj in se pogovarjati. Ne, sem mu rekla, kjer si se do zdaj pogovarjal, se pogovarjaj še zdaj.

Imel je mačka, se je oglasil njegov odvetnik. Morda bi storili prav, da bi se poskusili tedaj, ko je on čutil to potrebo po pogovoru.

Morda, točno, je podprl tudi sodnik odvetnikovo pripombo in dvignil obrvi, kakor da je zagledal nekaj novega v tem zakonskem plevelu.

Kako, tovariš! Cel dan me prezira, zvečer bi me pa objemal, kako, ali sem ali nisem tudi jaz človek?

Seveda ste, je rekel pridušeno možev odvetnik, mislil sem le na to, kako bi svojo nenehno željo po ureditvi odnosov z možem uresničili, če bi hoteli.

Zadel jo je kakor vrano v letu. Čutila je, da je zadeta, ni pa še vedela, ali je tudi smrtno. Padala je.

Priskočil je njen odvetnik.

Tovariš kolega ima prav samo s teoretičnega vidika, je povzel in s tem upočasnil njen vrtoglavi pad. Praktično ni bilo mogoče storiti drugega, kakor je storila priča. Zrtev se je pokazala dovolj koristno tudi tedaj, ko ni nihče tega od nje pričakoval. Dokaze beremo, dokaze slišimo o tem. Spoštovani kolega, bodite toliko velikodušni in dovolite razžaljeni ženi, da ona določi trenutek, kdaj se bo, po njenem, najuspešneje pogovorila z možem.

Možev odvetnik je dvignil roke in se mu nasmehnil.

Njen prosti *pad* pa je bil docela ustavljen.

Dovolim, je odgovoril s privatniškim naglasom, kakor da sta v bifeju in gre samo za stole, ki še niso zasedeni.

Seveda dovolim, želel sem le reči in od tega ne morem odstopiti, da je osnova za pogovor bila; dobro, prišel je pijan, scandrán, nemogoč za soprogo; tudi jaz ne poznam moža, ki bi ponoči sprejemal na pogovor pijano ženo. Žal, moram še enkrat reči, tako za tega moža kot za navzočo pričo, da je osnova za pogovor, dogovor bila, čeprav nemogoča oziroma upoštevavanja vredna pred sodiščem ali kjer koli. Njen mož, pogledal je na pričo, ni bil zrel ali v stanju ali v posvečeni milosti, če se izrazim eklezijsko, da bi se trezen pogovoril s pričo o stvareh, ki so ju razdvajale. Začutil je pa to možnost, ko je bil pijan, scandrán. Tedaj torej. V svojem najglobljem padcu se je spregledal in se poskusil rešiti.

Priča je zajokala.

Sodnik je pokašljaj. Nekaj papirjev se je šumno preganilo.

Dr. Ernest je sedel na koncu mize, ki je načelovala razpravi, in sledil dialogu, gibom, spontanim izlivom vseh strani, prizadetih in neprizadetih, zlasti pa je budno zasledoval razpoloženje priče, ki se je, se mu je zazdelo, spreminjalo v že čuteni kompromis. Ni pa še bilo videti, ali je to njen spontani izraz ali pa jo je v to nagibal ton razprave.

Mislím, je rekel sodnik, da zagovornik nekoliko pretirava, zagovornik priče . . . Takih primerov sodna praksa, pa tudi nobena druga, ne pozna, da

bi se poravnali med seboj v času, ko so še blodili, bili pijani in se valjali sredi svojega razpusta.

O pač, je odvrnil možev zagovornik, primera, ki sem ju navajal, pozna obilo beletrija in cerkev v svojih uslišanjih, če že izključujete vse prakse.

Toda tu smo na sodišču.

Da, tovariš predsednik, samo izvolite, nadaljujte.

Priča je smrkala. Se zamišljala v pravkar izrečene resnice. Bile so resnične, zato jo je stiskalo v duši, da je komaj dihala.

Ni, ni vsega naredila, to je čutila že takrat, ko ga je zavračala v nočeh, ko je razbijal in jo posiljeval in se ji gabil. Vendar je bila takrat trdna, prepričana, če bo prišlo do razveze, da tega občutka ne bodo izgrebli iz nje in ga ji očitali. Zdaj so ga, zdaj ga ji servira možev odvetnik, in čeprav ga sodnik zavrača, je občutek, ki ga je tedaj zakopala pod devet plasti sebe, izbrskan in ona osvetljena kot provokatorka vsega, kar se je možu zgodilo. Cuti, da jo opazujejo, kaj bo rekla ali storila s katerim koli delom sebe — z roko, nogo, obrazom; že tedaj jo je gnalo, da bi se pogovorila z njim, ko je bil tako divje ranjen, ko ga je osveščal alkohol in poceni ženske, ko je imel obraz videz žive rane, iz katere bo pravkar bruhnila kri in sokrv. Za trenutek se ji je zasmilil, se spominja, toda usmiljenje se je samo od sebe prelomilo v nedosegljivost, v zavračanje in jezo.

Videla ga je, kako je pokleknil in zajokal, smrdel je v tistih šihitnih cunjah, kakor da je že mrtev. Ječeč pa je prosil odpuščanja za vse, kar je bil delal te dni, ker je delal samo zaradi tega, je ječal, ker jo je imel rad in ker ni mogel prenesti, da ga ne mara, da ga zavrača. Ko je to tedaj slišala, se je spomnila svojega mlajšega brata, ki tudi ni prenesel, da ga mama ni imela rada, kadar je kaj storil, kar je mater zjezilo; še bolj je podivjal, samo da bi mamu prisilil, da bi ga spet imela rada.

Poslušala je moža, ki je ječal zraven njene postelje in jo spominjal na njenega brata. Ko se je izjokal, ko je izlil ves svoj dnevni gnoj, se je je hotel dotakniti kakor brat matere. Mati je to dovolila, ona pa se mu je izmaknila in rekla: *ne!*

Zakaj *ne!* je slišala za sabo. Saj te imam rad. Saj . . . zaradi . . . tebe . . . delam, kar delam. Pognal se je nanjo in jo zverinsko izmučil. Morala ga je imeti rada, kakor je morala mama imeti rada brata.

Ampak šele sedaj, tule, je spregledovala, da ga mora imeti rada, pa če se ji zvija drobovje v krču gnusa.

Če si ženska, si mama in moraš imeti rada, če ne te prisilijo; izmučijo te tako, da se napijejo in zakurbajo zaradi tebe, in ko se ga hočeš odrešiti s človeško pravico, vidiš, da je zate ni, čeprav si tudi ti človek; kriva si, ker se nisi hotela pogovoriti tedaj, ko je bil on zmožen za pogovor, zmožen pa je bil, ko je bil pijan in gnusen v glas in telo.

Ženska mora samo eno, je spregledovala, *ljubiti, ljubiti, ljubiti, odpuščati, odpuščati, odpuščati*. Samo to dvoje je na svetu zanjo, drugo ni njena lastnost. Če tega noče spregledati, pride prej ali slej na sodišče, kjer ji to pove v obraz zagovornik njenega zanikrnega moža, moža, ki spominja v svojih dejanjih na izsiljevanja njenega brata.

Skrušena je. Odkrili *so jo*, da je bila nečloveška. Ali je bila res? Res in ne. Bila je *jaz*. Nič več. Samo to. Da, hotela je pobegniti tako, da bi pripravila k pobegu najprej moža, a *so jo* odkrili. Ne popolnoma, ampak z grožnjo, da *jo bodo*, če se ne umakne nazaj.

Res je, ni hotela čudeža! Tudi ona je vedela, da se stvari, ki se gode v romanih, gode tudi v postelji ali ob nji.

Trepetala je. Zdaj je res smrtno zadeta. Zadeta tako, da bo samo *ljubila*, ljubila ljubila . . . Hotela pa je ne več *ljuljubiiiiiiiiiii . . . tiiiiii . . . iii*. Jokala je vroče, kakor joka tekočina v svojem vrelišču. Slišali so *jo*, kako vre in vsem je bilo tesnobno. Le zapisnikarica je bila ravnodušna. Ugriznila je v pripravljen sendvič in se prepustila dobremu okusu.

Njen zagovornik je stal in se pripravljaj.

Mislím, je deklamiral, da spoštovani kolega ne more tolerirati ali zagovarjati izpadov proti mirni priči.

Ne.

Potem prosim predsednika, da bi nadaljevali.

Ona je jokala dalje. Glas, ki ji je prišel naproti, da bi ji pomagal, jo je prepustil še večji osamelosti. Zdaj je bila zares sama na svetu, tako sama, kakor ji je večkrat rekla mama, da bo, a ji ni verjela.

Ali boš umrla, ji je rekla mama, ali pa se boš rešila, ampak samo tako, da boš odpustila in ljubila dalje.

Pretresli so cel njun razkol, morala je povedati vse, tudi zakaj ga ni pustila k sebi.

Zakaj, priča, jo je spet prijel njegov zagovornik?

Zato, ker medsebojni odnos stoji na zaupanju in simpatiji, spoštovani kolega, mu je odgovoril ženin zagovornik.

Že, dragi kolega, že, vse to je tisti pogoj, na katerem se izživljajo človeške kosti, toda zaupanja in simpatije le ni človek vsak dan zmožen; ne more se smehljati, če gre na naporno delo, če ga skrbi to, tretje, peto, in zaupanje je vsak dan tako skušano, da ga je vsak dan manj, ali mar ne? No, potem so tu gole dolžnosti, ki jih moramo izpolnjevati. Priča je gotovo slišala priliko o polizanem medu in križu, ki ostane.

Spolnost ne more biti dolžnost, dragi kolega, in boste že dovolili, da bo ženska o sebi odločala, kdaj si jo mož zasluži in kdaj ne.

Do-vo-lju-jem, je zapel v uradnem napevu možev odvetnik, a hočem le povedati, da po treh letih zakona, kolikor je priča že v njem, ne more biti vsak vse na temelju zaupanja in simpatije. Saj se znata že na pamet, moj bog. So stvari, ki jih nočete razumeti, kolega.

Jaz jih, ampak tu zagovarjam stranko, ki me je za to plačala, prosila, in navsezadnje gre tudi meni za kvaliteto odnosov, ne pa za ponižanje človeka v navado in dalje v žival.

Nno, nn-oo! se je odsekano branil možev zagovornik. Vseeno nam mora priča pojasniti, jaz to želim po dolžnosti, zakaj ni izpolnjevala svojih zavez, ki si jih je pridobila s sklenitvijo zakona z mojim klientom?

Vse to smo že povedali, kolega, je odgovoril ženin zagovornik; bil je že razdražen s tem enim in istim, zakaj mu ni priča *dala*.

(Tristo hudičev, zdaj pa ne, ko je tako nesramen, je klel v mislih. Gledal je ubogo žensko, ki se sploh ni zavedela, kam je vstopila, ko je pri-
vtila v človeško skupnost z moškimi.)

Že res, da smo, je vztrajal možev zagovornik, nismo pa slišali priče osebno.

Tudi že.

Prosim pričo, da ponovi.

Ali boste? jo je vprašal njen zagovornik.

Otresla se je glasu in ihte molčala dalje.

Mislim, je odvrnil sodnik predsednik, da ni treba. Njen odnos do moža je popolnoma v skladu s človeško častjo, ki jo sme imeti tudi ženska, ne samo moški.

Moževega zagovornika je kar odbrilo z mesta. Zraven je še vroče zardeval.

Pokličite, prosim, pričo moža, je naročil sodnik, seveda če nima kdo od zagovornikov kaj.

Zapisnikarica je potonila z občutji skozi stekleni pogled v oba odvetnika in se prepričala v delcu časa, da sta se že izčrpala na ženski pred njima. Vstala je, pristopila k priči in jo prijela za roke, dvigaje jo z njeno pomočjo, vodeč jo k vratom kakor bolnico, ki so ji opravili neznamenit poseg.

Tovariš priča je prišel pred sodni senat po isti poti kakor tovarišica priča: zapisnikarica ga je vodila s pogledom tja do stola, sedel je šele, ko so mu tiho ukazali.

Nekaj šumov papirjev in vdihov ter tehničnih glasov ga je omotilo namesto narkoze. Že je v duhu zaspal. Le usta, organ za glasove, je bil na razpolago.

Predsednik sodnik mu je prebral popis njegovega bitja. Ampak to je bil bolj ukaz, naj se zbudi s tistim delom bolnega duha, ki ga bodo zdaj zdravili.

Želite se razvezati? ga je vprašal sodnik predsednik, da bi se prepričal, če se je zbudil.

Da, je odgovoril priča, kakor da se je pokrtil čez neznanu mu nagoto s hlačami.

Zakaj? Bi nam povedali sami, ali bo povedal vaš zagovornik?

Jaz bom.

Prav. Kar dajte.

Ni več tistega miru, je začel, potlej pa obmolnil v naporu iskanja, da bi se točno izrazil. In ker se je zgubil, ker ga preprosto ni bilo več nazaj na stol, ga je šel predsednik sodnik spet iskat. Vedel je, kje je. Z eno samo besedo ga je našel in ga spet privedel.

Kakšen mir pa pogrešate?

Tistega, tovariš sodnik, ko sem rekel jaz kaj, pa je rekla tudi ona tako, ali pa je ona rekla kaj, pa sem rekel jaz tako.

Harmonijo? ga je dopolnil kratko sodnik.

Ja, to.

Te ni bilo več?

Ne, te ni bilo kar naenkrat več. Čistil sem cevi v kuhinji in od tedaj ni več miru v tisti kuhinji, kakor da so naju zasekale saje. Kmalu bom verjel, da so saje nesreča.

Saj niso nesreča, pač pa drži, da sta zaradi teh saj šla predaleč, je odgovoril sodnik.

Ja, sva. Ampak jaz sem hotel nazaj.

Od kje nazaj?

Ne razumem vas, se je napel priča mož, a s telesom spal dalje. Dobesedno se je videlo, kako in kje je omrtvičen.

Vi ste v prepiru naredili premik, ne samo čustvenega, ampak ste šli pit in tako naprej.

Ja, ja . . . sem.

Kaj pa žena? Je šla tudi pit?

Ne, je sramežljivo odvrnil in se začel skrivati, ker je bil raznežen. Videla se je njegova uboga para.

Priskočil je njegov zagovornik in ga za silo odel nazaj v človeka.

Zamajalo ga je, človeška slabost pač, je našteval v njegov prid. Vsi ji zapadamo.

Ja, seveda, je odgovoril sodnik, vendar se je tovarišica priča vzdržala; v svoji slabosti se je še bolj zravnala in ni vzela pomirila, če se blago izrazim o pijančevanju na mesece in drugem.

Lahko je obtoževati čist, je zalučal zagovornik v sodnika.

Lahko, je lakonično in posmehljivo odvrnil sodnik.

Tovariš priča, ga je nagovoril sodnik z glasom, ki je prihajal vse bliže — kakor orjaški tank — vi ste hoteli nazaj, ko ste bili že nekje drugje. Nazaj ni tako preprosto, kakor si vi mislite skupaj z vašim zagovornikom. Celo z znanstvenega stališča to ni mogoče tako, kakor je morda zaželeno. Ne moreš biti hkrati tu in tam; ali je tako, priča?

Ja, ampak jaz sem zares hotel nazaj.

Res je, vi ste hoteli. H komu ste že hoteli?

K ženi.

Torej k ženi, vedli ste se pa, kakor da greste k sebi. Vi ste dejansko šli samo k sebi. Če bi res želeli nazaj k nji, potem je ne bi zmerjali, posiljevali, topli, in še druge reči so, kajne?

Spet je zavelo čezenj. Bil je gol. Tih.

Zakaj pa niste dovolili, da bi vam ona povedala, ali greste res nazaj tja, kamor želite? Vi pa tega sploh niste dovolili. Odvzeli ste ji pravico, da bi govorila, govorili ste samo vi, tukaj pa bomo zdaj vsi.

Prosim! se je priglasil zagovornik.

Trenutek, ga je zavrnil sodnik. Žena ve, kdaj hodi mož k nji ali od nje stran. Če gre mož stran, gre z razumom, čustvom; zbledi spomin nanjo, nazaj, tovariš priča, se ne pride tako, da čutiš spolno potrebo in je reč opravljena. Žena hoče tudi čustvo, neokrnjen spomin nanjo, šele potem je vrnitev res vrnitev.

Priča je steklenela od poslušanja resnice.

Ste se mar vračali tako?

Odkimal je.

Torej, priča, potem nimate kaj zahtevati od soproge, razen milosti.

Prosim! se je oglasil spet zagovornik.

Dajte, mu je dovolil sodnik.

Vse, kar smo slišali, je resnica, je nametaval z glasom in rokami, vendar vsi tako reagirajo, kakor je priča.

Sebično! je dostavil sodnik.

Kaj pa, če je v to sebičnost moški izzvan, tovariš predsednik? ga je vprašal zagovornik.

Je, zakaj bi tajil, da ni. Ženska pričakuje izdajo skupnosti, kakor je zakon, toliko je realna vsaka; toliko ve o življenju, da ve, da je tudi nečisto. Pričakuje najhujšega, vendar bi bilo podlo naprtiti podlost moškega njej. Saj ni obešalnik za gate. Življenje samo prinese nečistost, in namesto da bi se zamislili nad njo in se očistili nečistosti, gremo in jo obesimo drugemu za vrat: ná, glej, tvoja je, imej jo, zaradi tebe je tako.

Saj drži, drži, tovariš predsednik, ampak o tem ne zveš prej nič določnega. Moraš biti sebičen in se razklati, da zveš.

Ni nujno. So tudi primeri, ko se ljudje znajo vrniti nazaj k sebi brez sodišč. Brez razvez. Tisti, ki se razvežejo, se navadno nikoli prav ne vrnejo. O tem me ne boste prepričali. Življenje je tudi v drugem, svežem zakonu, samo človeško življenje s svojimi nečistostmi.

Je, tovariš sodnik.

No, potem smo končali. Nimamo kaj zahtevati od ženske, ki ni pustila pijanega moža k sebi, moža, ki je bil s svojim čustvom že v maternici druge. Ali mislite, da bi tovariš priča dovolil vrnitev nji, če bi se toliko predrznila v svoji sebičnosti, kakor se je on? Da bi prišla kar takole z drugim otrokom in rekla: Zdaj imam pa tebe rada.

Zagovornik se je trpko nasmihal vase in kimal.

Priča! ga je poklical sodnik. (Operacija je bila opravljena.)

Želite razvezo?

Pokimal je, a ne več kot tožitelj, ampak kot že pravično kaznovan z razvezo.

Lahko greste. Počakajte na hodniku!

Vstal je, se zamajal, a je le še imel toliko moči, da je našel smer k vratom.

Za njim je zaveznil prostor, kakor da je odšel živ v nebo.

Nekaj hipov so strmeli v ta prostor in mir, potem pa so se razživeli.

Ni kaj, je povzel ženin zagovornik, razvežimo to nemogočo zadevo, dokler je še čas. Ta bo prihajal nazaj od tam, kjer je. Črto pod to in konec.

Kaj pa vi pravite? se je obrnil sodnik na moževega zagovornika.

Prosil me je, naj bi poskušal urediti. Jokal je.

Ja, jokal, se je odvrnil z gnusom od predstave jokajočega slabiča. Jokal tja, jokal nazaj. Bo že nehal. Moramo ga odvaditi večanja. Udariti je treba takegale tipa. In to fejest.

Samo zato, je rekel njegov zagovornik. Ni kaj. Prav, pa naredimo še tisto, česar nas prosijo.

Sodnik je bil zadovoljen.

Tudi ona je želela, da jo razvežemo, je rekel njen zagovornik.

Po njegovi krivdi, je primaknil sodnik svoj glas pogojnik.

Njegovi, je rekel tiše zagovornik.

Pišite! je ukazal sodnik.

Zapisnikarica je razprostrla prste. Hkrati z glasom je zazvenela tasta-tura in ničesar določenega ni bilo slišati ven na hodnik, kjer sta vsak zase stala onadva, bivša člena zgodbe, ki je pred njunimi očmi hlapela v eter. Bilo je je konec. Samo bolečina okoli izruvanega je ostala. Oba hkrati sta se domogla do predstave drevesa, ki so ga s koreninami vred potegnili iz zemljišča. Tisto, zemljo, sta videla in čutila, pa je bolelo. Strašno, nepomir-ljivo.

S to bolečino sta spet stopila pred sodni senat.

Ali bi želeli še kaj reči, preden razglasimo sodbo? je vprašal sodnik.

Ona je nemo pogledala na moža. Bolel jo je. Kot zemlja. Bil je le pre-globoko v nji. Še bolj jo bo, ko ga ne bo več, je videla. Tam bo večna bolečina.

Tisto zemljo, kjer je bilo nekoč drevo, zmeraj boli.

Če bi . . ., je rekla z ubitim glasom. Glasom, ki je prišel iz mrtvega človeka.

Ko je slišal ta *če*, jo je pogledal s popolnim spominom nanjo, čustvom in razumom. Vrnil se je, je videla in čutila. In bolečina v njenih plasteh zemlje je popustila.

Sodnik se je stanil, da bi uspel v poslušanju njenega *če*. Bil je vaje n vseh obratov tik pred zadnjo besedo. Ničkolikič, ko se je sodba že glasila, se je posušila kakor tista smokev, ki jo je pred dva tisoč leti preklel Jezus.

Sodnik je poprosil pričo, da je izgovorila *če* do kraja.

S tihim, utrujenim glasom ga je pripovedovala precej na dolgo, on — priča in mož — pa ga je poslušal in rastel v upanje in hkrati v zrelost živ-ljenja. Zrelost, ko zgodba sprovcira šibkega v zablodo in preskušnjo najtrše oblike in te tako vrne nazaj bolj zanesljivega.

To poslednje je spregledal dr. Ernest takoj, brž ko je bil slišal njen pogoj.

Z velikim zanimanjem se je pridružil spravi, predvsem njenemu posledičnemu delu, ki se je že očitaval z njiju.

Hvala, ji je rekel mož, ko je dogovorila svoj pogoj do konca; gledal jo je kakor tedaj brat njeno mamo: vesel, da ga ima še zmerom rada, pa tudi v strahu, da reče, spet *ne* in odide pred sodni senat ter ga znova zatoži.

Slišali ste, priča, ga je nagovoril tudi sodnik. Bil je zadovoljen. Proti-pričakovano se je le končalo pričakovano: skozi vso razpravo je upal, da bo konec takšen, kakršen je, čeprav je bil videz drugačen, in bolj, ko je bilo zapleteno, bolj se mu je to upanje okrepilo. Raslo je iz obupa, torej bilo v nji in v njem in je iskalo le priložnosti, da se izrazi. Zdaj se je.

Priča je prikimala, da je slišala.

Z nekaj patetike je utrdil ženin pogoj. Govoril je o zvestobi, ki je včasih skoraj nemogoča, ker človeka ogroža, seveda to ni res: danes smo bili vsi med pričami tega lažnega, a dolgotrajnega občutka, ki se je končal z novo zvestobo zgodbi, ki jo živimo. Samo prečistili smo se, preskusili.

Človek najde načine, da to stori. Eden teh je tudi sodni senat. Med zadnjimi je, a le je, le izsili človeka v kvaliteto.

Sodnik je govoril, govoril svoj pomiritveni nagovor. Ona pa se je v njem ponavljala: najprej je zgubila sebično jezo, da kot ženska mora odpustiti in mora le ljubiti. Zdaj je bilo vse preprosto kot pri njeni mami: brat je cepetal, cepetal, ona pa se mu ni dala toliko časa, dokler ni storil kaj več od cepetanja; to je bila njena kazen, to je storila ona sinu, le da takrat tega ni spregledala, in ko je bil brat sredi najhujšega prestopka, ga je proti pričakovanju vseh — tudi sebe — pritegnila in mu rekla, da ga ima rada, le da ne sme nikoli več storiti tega pa tega oziroma tistega, kar je ona dovolila in hotela, da stori. Brat se je umiril, rekel je, da ne bo več storil tega pa tega in da bo priden. Res je bil toliko časa, dokler ni mama v svoji zvestobi, ljubezni in odpuščanju videla nesmisla, tedaj pa je brat znova podivjal ter jo čez čas zaradi svoje stihije prisilil, da ga je pomirila z ljubeznijo in odpuščanjem za vse, kar je storil. Drugega ni mogla. Drugega nobena mama tudi ne zna. Zdaj, ko je žena tudi sama, vidi, kako ponavlja samo že znane stvari in kako je ta mož tu zraven nje samo njen brat in nič več.

Malce jo je stisnilo ob tem prepoznanju stvari, toda življenje je življenje, dokler je, zato ne more sodnik niti zagovornik, nihče ga ne more živeti drugače, kakor ga živi ona s svojim možicljem. Živi se samo tako, ali pa se ne živi.

Človek sme biti tudi nezvest samemu sebi.

Sme!

Odšla sta. Ona je molčala in se čudila strašni spremembi, ki je tudi sama ni pričakovala, namreč da hodita spet vštric in da bosta spet skupaj.

Bila je presenečena, da je vse to le igra nje in hkrati njega: ko se izključujeta tako grobo, hudobno in brezkompromisno, se dejansko še bolj popolno in dokončno zapirata v zgodbo, ki se imenuje zakon. S tem, da sta se toliko časa lovila — vidi, da sta samo potrebovala to, kar sta uprizarjala: on pijančevanje in cipe, ona upor zoper to in sodišče. Eno in drugo sta potrebovala, sicer bi enega in drugega ne bilo. Ničesar ni, česar ne potrebujemo.

Še več, z vsem tem sta se v zgodbi samo utrdila, je začutila.

On pa ji je govoril kakor brat tedaj mami, da bo vse, vse v redu, da bo tako, pa tako, da je ne bo nikoli več žalil, ne pil in se nič več valjal z drugimi. Odrekal se je vsem prijemom, s katerimi je dosegel svoje: da ga mora imeti rada.

Vdala se je v to staro, a v nečem le novo stanje. Navsezadnje, kaj bi z nezvestobo! Morda bi morala že čez dober mesec biti zvesta kaki drugi barabi. *Zakaj pisano je*, da mora, mora ljubiti in *mora, mora odpustiti*.

Zdaj pa nehaj, mu je rekla, dosti je bilo.

Kakor želiš, kakor hočeš, ji je spet služil kot svoji primeri (metafori). Ne več tisti, ki ji je nekoč sam od sebe, ampak tisti, h kateri ga je prisilila. Da: če ga bo ljubila, potem ji mora *baraba* služiti.

Šla sta molče proti domu. Znanke so jo pozdravljale, ona pa jih je nazaj, kakor da ni bilo nič, in v resnici ni bilo nič takega, pred čemer bi

trepetala. Uredila je samo svojo življenjsko težavo. Kakor moramo urediti slabo spanje, tako moramo tudi svojo zvestobo, kadar oslabi.

Mož je doma spet začel z obljubami, vendar ga je zavrnila. Takoj je hotela tisto, kar je njena pravica, da mu bo še dalje dom.

Sodni senat pa je medtem pripravljajl ustrezno dokumentacijo in se vmes zabaval na račun ubogega človeka, ki sam sebe tako čudno tepe. Konja tepemo ljudje, konj nikoli ne bije sam, človek pa je najbolj neusmiljen prav sam s seboj, ne z drugimi. A tega niti ne ve.

Ne ve, ne ve, je ponavljajl sodnik predsednik. Samo tale naš primer . . .

Ja, ja.

Res, samo tale naš primer, je prijel ženin zagovornik.

Saj nista vedela, kaj počneta.

Ne, nista, je ponovil s posiljenim smehom možev zagovornik.

Meni pa se dozdeva, je rekel dr. Ernest, da se je ženski marsikaj posvitalo.

Zenski prej, o ja, se je ogrel za to sodnik predsednik, saj je dobila vse, kar je hotela. Čeprav morda ni vedela do trenutka, ko je začela s svojim pogojem, da dobiva, se mi zdi, da se je ovedela takrat, ko je vse povedala.

Saj je z vsako tako, je rekel njen zagovornik, do zavedanja se prebije s svojim izrednim nagonom. Njen podton jo privede do cilja, pa čeprav včasih niti ne ve za pravi cilj. Kakor tale naša. Saj ni vedela, kaj bo dobila v roke: moža ali ločitveno listino. Ampak njen nagon, dragi moji, poglejte, kako zanesljivo ji je pridobival prednosti, v milimetrih in sekundah, v morali, v žrtvi, v vsem je bila pred njim, in ko je bila v svoji podzavesti zanesljiva, da je igra lahko samo njena, ga je privedla semkaj, kjer se je tudi vse tako uresničilo, kakor je čutila. Da zgublja, ji je morda prišlo v obtok, ko je mož prišel iz dvorane in sta skup čakala na razsodbo. Takrat pa se je odločila, da ga ne zgubi. In ga ni, ste videli.

Ga niii, se je zarežal sodnik.

Ne bi bil rad zdaj njen možicelj, je rekel njegov zagovornik.

To pa tudi jaz ne, se je posmejal sodnik. Zdaj ji bo služil.

Saj ga je kupila, nekako odkupila od nas, je rekel njen zagovornik.

Ti, tole pa ni slabo, kar si rekel, se je zamislil možev zagovornik. Pa veš, da je to resnica, je potegnil z glasom. Poglej: najprej se je začel dolgčas med njima, dolgčas porodi nezvestobo samo v želji, iz te igre pride do dejanske nezvestobe, okriviš pa dimno cev v kuhinji, stol pod zadnjico, nezlikan čovelj; kar hočeš; greš in se zapiješ, ker si pač vzel zares, kar je bila na začetku samo igra; saj se tudi oženiš zato, ker si jo vzel zares, pa je bila tudi pri tem na začetku samo igra. Ona pa ne gre v pivnico, ker ni neumna, dragi moj, in tudi v zakon ne gre kakor ti, ampak vselej s pogojem. In to je zelo pametno. Glej, ko je ta moj trapec šel, da se skurba, si je njegova gospa pridobila take prednosti v vsem, da ni sodišča na svetu, ki bi jih prezrlo. Ko je vložila tožbo za razvezo, nam ga je ničvrednica oddala, češ, »tle ga imate«. In smo ga imeli. Medtem ko mu je sodnik lepo pral možgane, smo ga v resnici pripravljali za odkup. Možicelj je slišal, kako je bila gospa njegova žrtev, bila je res; našteli smo mu vse manjke, njej pa vse viške; cena zanj, da bi jo dobil nazaj, je bila praktično nedosegljiva;

on pa je bil zastoj kakor božji lon. Bil je manj kot suženj, ali toliko kot suženj.

Spremenila ga je v tržnega sužnja in mi smo ga ji prodali za nič.

Zarezali so se.

Tiiii . . . ti.

Tiii . . .

A veš, a veš, da je nekako res, kar si rekel.

Kaj pa misliš, da bo delal zdaj, ko je prelomil zvestobo oziroma pogoj, ki mu ga je dala na začetku?

Da ji je služil, preden sta se poročila, je bil pogoj njena lepota, tega se je zavedala; tedaj ga je pripravila do zvestobe s tem. Zdaj je lepota usahnila, prešla med spomine, zato je bilo potrebno nekaj prekršiti, krši pa tisti, ki je najbolj omejen od njiju, navadno je to zmeraj pohotni gospod soprog. Kdor torej prvi to stori, je potem logično zadnji v zgodbi zakona.

Življenje, dragi moji, je rekel sodnik, so neizčrpne provokacije. Tu ni in ne bo čistosti. Nikoli. Vsaj ne take, o kakršni sanjarijo ljudje. Da ostaneta dva skupaj, zdaj ste videli, kaj vse stori njuna narava. Hodita narazen, vsi to vidimo, čakamo, da rečemo že: *razvezana*, onadva pa nazaj v zgodbo.

Ljudje se vlačijo za lase, moj bog; kaj vse smo že slišali v tej dvorani: pa moj mož je impotenten, kako naj živim z njim, ne bom, ne morem; tik, preden sem rekel, *razvezana*, je pa postal potenten. Vse sorte smo že ozdravili. Če bi bili medicinci tako ažurni, bi bil svet res raj.

Peklenščkov, je rekel dr. Ernest.

Meni je vseeno čigav, je odgovoril sodnik, nekoliko sem se utrudil od teh življenjskih lepot. Vsak človek se mi že zdi splet norosti. Saj ga ni med nami, da ga nismo nekako zdravili, če ne, pa vsaj z grožnjo, da ga lahko ozdravimo.

Res, ti, je rekel ženin zagovornik moževemu.

Ali lahko, vas prosim, z logiko pojasnite ta njun nenaden sprijem v eno? je vprašal sodnik.

Ne! je odgovoril dr. Ernest. Alogičen moraš biti, bolj smo alogika kakor logika.

Res je, kar ste rekli, je rekel sodnik in odmižikal za trenutek, da je zase preskusil ta novi model življenjske premise o človeku v človeku.

Več bo alogike, da, imate prav. Človek je bolj tisto kot lepo zaporedno utripanje misli in čustev. Dobro, da je človek teh človeških obratov vajen, sicer bi se razjokal po takile razpravi.

Ali pa se šel zapit? je rekel ženin zagovornik.

Sicer pa, fantje, je razprostrl dobrodušen glas možev zagovornik, ali smo mar mi tukaj podvrženi drugačnim odnosom?

Kateri mi? je vprašal ženin zagovornik.

Ti, jaz, Ernest.

A ja. Ja no, je rekel ženin zagovornik in se potuhnil.

Kolegi, življenje je provokacija bilo in bo. Kolikor se mu daš, toliko te izbeza, pa ne da te osreči, ampak da te pokonča.

Ti verjameš v to? ga je vprašal možev zagovornik.

Pusti vero. Kaj je imela vera opraviti pri teh dveh, ki si jih pravkar videl na lastne oči. Vem, da je tako, vidim, vsak dan trikrat, včasih pa tudi še v četrto.

Vsi smo šli skozi razpoko, je rekel možev zagovornik.

I seveda, mu je pritegnil sodnik.

Res je.

Le da se težko spomnimo, kdaj in kako.

Točno, se je nasmehnil možev zagovornik.

Razpoka je daljšnica, po kateri se spet znajdeš v istem, kakor si, malce postaran in prestrašen, da bi se še enkrat utegnilo vse skupaj razbiti v neznanke. Za oba je to dovoljšna grožnja, da sta si poslej raje zvesta kakor ne.

Z rahlo prednostjo, je pridejal ženin zagovornik.

Ni to prednost, verjemite mi, ampak breme.

Imeti rad?

Da, imeti rad je breme, ki ga mora ženska nositi do smrti.

In mi?

Kaj?

Kaj pa mi nosimo?

Sebe, kolega, pa še sebe težko.

Feminist postajate.

Vseeno mi je, kaj sem. Toliko sem že okusil zakona, da vem, da moram ostati v njem.

Iz njega se ne da, je rekel domotožno ženin zagovornik.

Da, kam bi radi?

V novega.

Ostanite tam, kjer ste, ker boste prišli tudi v novem tja, kjer ste zdaj.

Točno, je izdihnil popačeno možev zagovornik.

Sicer je pa kolega videl, da se ne da kar tako iz zgodbe, se je posmehoval sodnik. Hočeš-nočeš pa te za povrhu še prodajo po nižji ali celo po najnižji ceni. In to nikamor drugam kot spet nazaj.

Istemu, je zajokal veselo možev zagovornik.

Človek gre, po mojem, v nekem svojem posebnem času, sebi po novo ceno. Gre, glej, gre, in naenkrat je ničla. Kupi jo žena. Dobra je, pa te kupi nazaj. Seveda ne pozabi, da boš odslej ničla.

Kakor ta možicelj? je pojokaval od smeha možev zagovornik.

Kakor ta.

Hahahá!

To se seveda ne vidi na zunaj, je rekel sodnik.

Samo občutiš.

To je huje, kakor da bi se videlo.

Ne, je rekel ženin zagovornik, če občutiš, tudi kažeš.

A misliš?

Kar poglej jih, može, je nadaljeval ženin, kako so mnogi v svoji novi ceni v lastni izložbi.

To imaš pa prav. Ali se spomniš dr. R-ja? Za lase je vlačil ženo iz sobe v sobo. Zverinsko je počel z njo, kar je. Računal je, da bo tako ali tako konec tega norega zakona z njo, dobim drugo, novo življenje, novi glasovi.

In se ločita. Ona se pametno umakne, kakor smo ji zapovedali. On pa v veselje, da je svoboden in nezvest celemu svetu.

Lepo je, tovariš zagovornik, ko si spet neodvisen, mi je rekel po nekaj tednih. Prav, sem mu odgovoril, samo da je lepo. Čez tri mesece pa me sreča on in se mi zaupno približa z izpovedjo, da hodi spet nazaj, ampak . . . da . . . da . . . da ne bo šlo *lahko*. Najbrž sploh ne. Pa je šlo. Pogledam nekega dne njega. Kaj vidim. Visi v svoji izložbi, gor pa piše: *sem nič*.

Resnica je, kar si povedal. Človek gre samo po svojo novo ceno. Spridi se in gre ponjo. Magari k hudiču.

Ampak mora biti za ženo težko, ti obrati, je rekel dr. Ernest.

Ne, ni. Saj je ona tista, ki je prva zavohala svojega nemarnega soproga, da se je spridil. Nekoliko čudno gresta potlej po skupno ceno. Pa saj si rekel, da je več alogike kot logike v tem našem bivanju. Kaj hočeš.

Dr. Ernest je z zagrenjenim obrazom prikimal.

Kaj hočemo, tako je, je končal ženin zagovornik. Možev je pospravljaj listine.

Sodnik je imel že druge misli.

Le dr. Ernest je bil pretresen nad vsem, kar se je odigralo. Čutil je namreč, da je neizogibno, kar je bilo. Da tudi njega čaka razkol z vrednotami in da se mu bliža po istem postopku.

Šel je domov, se spominja, nič več večvrednosten kakor prejšnjekrati, ko je bil le domač v obtoževalnem spisu in ki je dobival razsežnosti, katerih ni pričakoval. Še včeraj, tik pred razpravo, je pripovedoval doma o novih spregledih te razveze, ki se bo »sankcionirala« v razbitje zakona. Bil je razpoložen, ko je to razkladala soprogi. Ona pa z njim. Tuja boleost ti pomaga živeti v slepilu, vidi (spregleduje). Za to ne veš, ampak se tako vedeš in z vedenjem potrjuješ ta aksiom.

Še večer pred razpravo je verjel, da se ljudje ločujejo zaradi banalnih izpadkov: ker si prišel domov pijan in nahrulil ženo, ker ni uredila okolja, v katerem bi se lažje prenesel razrvanega. Da: pred razpravo je verjel v navedbe pri zaslišanju, da se zakoni končujejo zaradi grdih besed in dejanj. Ni bil spregledal, da so grde besede in grda dejanja samo simboli za globlje premike v človeku (človeštvu), v vsakem, naj bo svetnik ali posvetnež visokega naslova, skozi isto sito gre vse, kar je živega.

Zdaj vidi: grde besede so morda samo način, spodbuda, da začnemo urejati skupnost oziroma zgodbo na novih kvalitetah svojega telesa v duhu.

Zdaj vidi: človek gre resnično skozi nečastna dejanja po svojo novo ceno.

Mora, mora biti ponižan, da zdrži v naporu zgodbe. Premik k slabemu je v njem zato, da najde k boljšemu.

Tudi jaz bom kmalu tam, je rekel sam sebi.

(Konec prihodnjič)

Od vekomaj je pesnik v ječi črni,
a misel neminljiva in bogata,
ki mu vzletava kot metulj srebrni,
svobodna gre skoz vsa zaprta vrata!

(Iz zbirke Jetniški soneti, ki bo letos izšla
pri Državni založbi Slovenije)

Pavle
Zidar

Romeo in Julija

(Tretje nadaljevanje in konec)

Ulica, po kateri je šel vsak dan domov, ni bila več pripravljena, da se mu odpre, ko da prihaja razsvetljenec. Bila je mračna, ozka, še nikoli ni bila tako neprijazna, vlažen kanal za človeške podgane, kakor to pot.

Kako je bilo? mu je prišla naproti soproga. Lepa v svojem drugem stanju. Rad jo je imel, še bolj kakor prej. Vsa nabrekla od življenja, ki ga je ljubil in častil.

Njen baročni obraz, njene ustnice, ki so izgovorile to vprašanje, so bile cvet, ki pogublja raj.

Dihnil je vanjo svojo bojazen zanjo. Svoj nemir.

Ona je čutila, da je poln bolečine zanjo in počutila se je v hipu varno, njegovo do poslednjega svojega vlakna. Življenje v nji je bilo njegovo in njeno, zato sta bila še posebno rahla drug z drugim, zaskrbljena za svojo prihodnost, ki sta jo videla — prav videla — v drugih.

Prava ura, tvoja ura, je vedno na roki drugega.

Sedla sta. Najprej je pomagal nji v fotelj, nato se je usedel naproti, da ga je videla.

Ni uspelo, je rekel s prizvokom razočaranja.

Kako?

Ni.

Ali je to mogoče?

Je.

Kljub popolni krivdi, kljub žalitvam, kljub otroku, ki ga je rodil zunaj njiju?

Navkljub vsemu, je pritrdil utrujen, zaskrbljen.

Kako, da niste reve razvezali?

Sama ni hotela, Marija.

Sama? je dihnila in se s tem dihom, v katerem so bili skriti ostri zobje, ugriznila v ustnico.

Zakaj?

Ne vem, Marija. Sam se že vso pot domov sprašujem, zakaj, zakaj, a ne najdem drugačnega odgovora, kakor da ga je kljub vsemu imela zelo rada.

Po vsem tem? Rasla je s pogledom v kapljo, veliko in lepo, ki bo kanila nanj in ga utopila.

Po vsem tem, Marija, in kar še najbrž bo.

Saj je nora, Ernest! se je pognala z životom za glasom, v katerem je bilo togotenje.

Zelo verjetno.

In niste videli, da je zgubila pamet?

Videli, Marija. Ampak to pamet zgubimo vsi, kadar je ljubezen močnejša od nas.

Ampak vi bi morali vendar žensko osvestiti, ko je rekla — kaj je že rekla?

Navedla je pogoje, po katerih hoče ostati skupaj.

Zmešalo se ji je.

Mož je skomiznil. Ni hotel povedati, kaj se je odigralo. Kaj je dejansko bilo, ker je želel njun razgovor v isto smer prekriti oziroma zatajiti, da se ne bi vznemirjala, preden nastopi njuna resnica skozi simbole banalnosti.

Jaz ne bi nikoli pristala na prigovore kogar koli. Ali ste ji prigovarjali, Ernest?

Kje neki! Njen zagovornik je nekaj poskušal, a ga je sodnik že na samem začetku utišal, povzdignil ženo v njegovo žrtev z dokazi, in ko je bilo na tem, da jima prebere sklep o razvezi, je ona rekla, da se ne bi razbila, ampak da bi pod določenimi pogoji ostala skupaj.

Zadrževala je dih in ga spremljala s pogledom kakor radoveden ptiček, begaje semintja.

Ampak kaj takega, kaj takega! je predrla sebe z začudenjem, pomešanim z gnusom. Ne, tega več ne razumem, je rekla tiše, že razumevajoč vso zadevo.

Jaz bi šla do konca, je nadaljevala. Ne bi dovolila sili, da bi me izsilila.

Da, to je že ton razumevanja: sila, da bi me izsilila, to je že podobno tistemu bratu z razprave, ki je izsiljeval mater za ljubezen.

Ostreje je prisluhnil soprog.

Bi mu že pokazala, kaj je varanje! Bi že videl, koga je v resnici prevaral!

Letelo je na pričo *moža* s sodišča, toda dotikovalo se je že njega.

Se je že začelo, je začutil. Banalnost je že tukaj. Če jo prime, in kadar jo bo, bo začetek nove človeške cene v nekaj dneh ali mesecih — vrag vedi — urejen.

Gledal jo je, soprogo, lepo in drago mu, vendar se ni mogel znebiti vtisa, da je nekakšen Žid *ona* in da si ga ogleduje ko blago, sicer že njeno, najbolj njeno, a mu bo vseeno določila ceno, ko bo za to čas.

Utihnila sta. Utihnila v sebi in se vsak po svoje zamislila nad življenjem, ki ne dovoli drugačnih oblik, razen svojih lastnih.

Prvikrat je začutil, da nekdo drug opravlja z njim. Da v svoji koži ni tako čisto prokleta sam, kakor je doslej mislil, da je.

Po tej današnji razpravi pa se je začel spreminjati, zapadel je bojzani, da je ujet nevarno in za zmeraj, in ona z njim.

Torej je življenje, je premišljal neopazno, le past za neko vrsto suženjstva. Razkrije se ti šele, ko si dovolj dolgo v njem. Ven ni mogoče. V življenju ostaneš za zmeraj, brž ko stopiš vanj.

Marija je na videz dremala; res je bila zelo prizadeta, ker stava na pričo pri razvezi ni uspela. To, danes, je bil šok ponižanja zanjo. Tudi ona je začutila pravo lastnost življenja, ki pa se je zelo razlikovalo od njegovega občutenja, da je življenje past za neznano vrsto suženjstva. Njej se je ta past razkrila v čustvu: ljubezen čez vse. Naj bo kar koli, zločin ali zakonolom, ona bo znala samo eno: *ljubiti*. To je življenje, to bo ona zdaj in v prihodnje.

Bila je nemočna pred tem čustvom, ki jo je obsedlo; prepustila se mu je, kakor se je prepuščala nosnosti, ki jo je nabrekala v sad.

To je tista norost, je spregledovala ponesrečeno stavo, to je prišlo nad ubogo žensko tam na sodišču. Začutila je ljubezen do moža in ni mogla drugače, kakor da ga vzame nazaj, zakaj njen je, je in bo. Kakor je tudi ona njegova, je in bo.

Potem sta šla spat, a preden sta zaspala, sta se imela v najrazličnejših lasteh: lasteh nežnosti, lasteh čustev, razuma in h koncu tudi v lasti dveh teles, s katerima sta prešla za trenutek v enega, v večnega.

Nikoli ne bo pozabil, kako je bil ta večer zadnji večer s ceno, ki je bila še stara, s ceno, ki sta mu jo dala še mati in oče, in zaradi katere sta se tudi privlačevala skupaj v to zgodbo, ki se, vidi in sliši, nikoli ne bo nehala pripovedovati. Nikoli, niti ne, ko spi. Niti, ko ju več ne bo.

Marija je bila, se spominja, lepša kakor na začetku. Njeno svetlo telo, polno in dišeče po neznanem cvetju, ga je vabilo drugače: hotelo je poezije, navdiha v prstih in glasovih. Zelel je, da jo vidi kot pokrajino, ki se razcveta.

Odložena glava na njegovem ramenu je dehtela. Vlekel je vase ženski duh, vabeč in grenak. Imel jo je rad, takšno: mirno in živo.

Pogledal jo je nizzdol, kako je prehajala v telo in telo v duha, ki ga je prevzemal.

Bila je zares lepa; lepšega bitja od ženske svet ne premore, je okušal spoznanje.

Kaj gledaš? ga je vprašala, ker ga je občutila, da je s pogledom na nji. Kako si vsa druga, je šepnil.

Kakšna?

Še bolj me kličeš k sebi.

In ti, kje si?

Prihajam, kakor želiš.

Dobro mi je, Ernest, tako dobro, da se bojim.

Česa?

Ne vem, ampak bojim se vsega, vsakega premika s tega položaja; če se bom premaknila, vem, da mi ne bo nikoli več tako, kakor mi je. Nečesa bo konec, nekaj se bo spodsulo.

Tudi on je čutil zase podobno.

Ostala sta, tako ležeč drug ob drugem in se poslušala, se čutila in prehajala iz duha v telo in narobe: iz telesa v duh istega.

Bila je nežna in krhka. In dobra, dobra.

Tedaj pa sta se premaknila. Spominja se, še zdaj, da sta zaječala, ker je bilo nekako konec krhke in dobre stavbe, v kateri sta želela ostati. Takrat se je začel simbol za razkol; tisti jek je bila duhovna zasnova banalnosti, iz katere so se razrasla nasprotja in njegova nova cena.

Čeprav je bilo vse nežno še dalje po premiku, je bilo obdobja cene, ki mu jo je dala mati, konec.

Čez nekaj mesecev je Marija rodila, po letu dni pa so se banalni simboli že tako pomnožili, da jih je moral priznati za vzrok svoje nečistosti.

Da, da: moški postane nečist. Zdaj: ali ženska to nečistost izžene po postopku izzivanja, to je, da se moški v nji razkrije in pride iz nje manjvreden, a še dalje del zgodbe, ali pa je čistost obojestranska in pač mora eden od njiju biti drugemu za kopel, navadno tisti, ki je najbolj omejen in ki se da izzvati v to.

Zgodba se je vsak dan bolj rahljala, je okušal in videl. Na Mariji pa je videl stvari, ki jih prej ni opazil. Ali je bil morda slep? Ali mu je mar skrila to, kar vidi šele zdaj.

Ne, ne, ni bil slep, niti skrivala ni ničesar. Začelo se je prevrednotenje. A bolj, ko se je tega zavedal, bolj je hkrati tudi temu zapadal.

Glej: prej je bil vselej miren, ko se je urejala za ven, zdaj mu je postajal vsak njen gib odveč in ga je dražil, da bi zbesnel. Zazdeli so se mu leni, ti gibi. Ti gibi bi ga nataknili na kol, jih je čutil. In ti gibi so ga tudi resnično natikali.

Ali ne bi bila za las bolj hitra? jo je vprašal.

Tako se je odvilo.

Te moti? je zapela.

Ja, zelo, je grobo zapel.

Zakaj pa?

Zato, ker je vse odveč, kar počneš s sabo.

Kaj je odveč?

Pol ure, prosim te, pol ure!

Ali mi boš dovolil, da se počešem?

Česi se, samo človeka po nedolžnem ne obešaj!

Roke so ji zdrknile nizdol. Oči so prešle v pogled, ki je v sekundi ocenil večnost.

Obešam te? je rekla začudena. Ne razumem te.

Boš že še razumela. Ali ne vidiš, kako leno prehajaš v človeka, ki izziva?

Leno *prehajam* v človeka, je ponovila očitek v mislih.

Včeraj tudi.

Kaj včeraj?

Mar misliš, da ne vidim, ne slišim, ne občutim.

Za božjo voljo, kaj, kaj, kaj.

Postavila se je kakor pes, ki laja, laja, samo zelo od daleč, pokrita še s steklenim zvonom, da se je ne sliši.

Slišiš, ga je hotela ustaviti z močnim glasom, kakor da ga mora zbuditi iz nečesa zelo nevarnega.

Ali ti je bilo treba pet ur striči lase?

Čakaj, zdaj pa, ali si slabo vstal ali pa hočeš biti krivičen?

Prav ta njen pravičen odnos ga je še bolj razvnel. Čeprav je vedel, da bo korektna, zadržana in zadnja, ki bi prestopila zgodbo, je storil vse, proti čemur je bil pripravljen že nekaj mesecev, da ne bo storil; prešel je v še ostrejši ton, v še hujšo krivico in nestrpnost.

Ti se razburjaš za nič, da boš vedel, mu je rekla in dvignila roke v lase; dvignila jih je kakor že tolikič: z gibom, polnim miline, zdaj pa se mu je videl kot gib lenobe in podcenjevanja.

Za nič, praviš?

Za nič.

Zate vse postaja nič zadnje čase.

Če si ljubosumen na lastnega otroka . . .

Ljubosumen! je vrgel nazaj prizadeto.

Ne morem se s teboj ukvarjati tako, kakor misliš, da zaslužiš. Mislila sem, da to veš, pa ti moram povedati. Ernest . . .

Prosim, jo je ustavil.

Stala je in ga gledala z mešanico upanja in strahu, premoči in šibkosti, groze in svetlobe.

Rekla si, da nečesa ne zaslužim. Česa?

Med nama je otrok in ti veš, da sva zdaj oba odrinjena stran od sebe.

Prav to je narobe, je rekel odsekano.

Se hočeš izživeti nad leto dni starim otrokom? Naj te zamenjam z njim?

Si me že.

Da, sem te. Ampak še zmeraj si vse v redu prejel, kar je tvojega.

Ni res.

Dokazuj! Njen pogled je bil vse manj boječ in upajoč. Kakor da se je nečesa ovedela, je bila naenkrat vsa pripravljena iti do konca — on, ne več on.

Zdaj moraš povedati, ker čutim že dolgo, da nekaj je, je rekla mirno, mislila sem, da te daje služba, zdaj okušam, da te dajeva jaz in tvoj otrok.

Prihajal je bliže s svojo strašno premočjo: *nebogljenostjo*; bila je v vsem odvisna od njega, bila je gospodinja in mati; če pride do najhujšega, se je zavedel, bo njegova cena manj kakor nič. Ker jo zapušča v trenutku, ko ga najbolj potrebuje.

Ernest! ga je nagovorila z duhom obupa v glasu. Kaj kaniš? Misliš na kaj nemarnega? Kar bom še zvedela, privreva na dan v tejle nori nestrpnosti?

Nič takega ni bilo tedaj še v njem. A ko je rekla: misliš na kaj nemarnega, je zares, *tisti hip* začel misliti na nezvestobo. Prebudila jo je v nečem, kar je bilo že dolgo v njem, le da ni znal tega poimenovati oziroma iznositi iz sebe.

Odgovoril pa ji je: *Krasno!* Zmeraj lepše. In temu praviš ti harmonija, zaupanje.

Ne, to je konec harmonije in zaupanja, Ernest. Začne se pa tako, kakor slišiva in vidiva. Jaz samo skušam razumeti simbole banalnosti. Ne boš rekel, da je to, kar ti hočeš, jasno. Jaz od tega ne razumem prav ničesar. Pred letom dni sem vedela: zdajle hočeš to, zdajle to; ti si tudi vedel, kaj hočem zdaj in kaj potem, zdaj pa ne veva več. Nekaj se je zameglilo. Nekdo dobro ne razločuje; in za to gre zdaj, kdo ne razločuje, ti, ali jaz?

Čutil je, da je to resnica, kar je slišal. Pomislil je na posteljo, če bi šla in legla in se v nemosti sporazumela v stvareh, o katerih se ne moreta več z besedami.

Ali so se spridile besede ali onadva? Ne ve.

Tudi ona se je želela umiriti in je pomislila na posteljo kakor on.

Bila je odklonjena.

Stvari se morajo drugače urediti, je pomislil. Postelja te utruji, ne pa uredi. On pa hoče jasnosti in razumnosti. Ne spolne nasičenosti. Te preklete megle, ki te samo zavede od resničnega človeškega položaja. Njemu se oglašča razum, ne več čustvo v kombineži.

Jaz dobro razločujem, moja dioptrija je v redu.

V redu, potem sem jaz tista, ki slabo. Tvoja dolžnost je, da mi poveš, kakšni so zdaj obrisi tistega, kar hočeš.

Morala bi vedeti sama, ne pa da ti jaz pripovedujem stvari, ki so izključno tvoja domena.

Hočeš mene?

Pha... No, saj sem vedel, kaj bo pomislila: na tisto, kar mislite, da zmeraj mi mislimo, v resnici pa ne.

Hočeš jesti? Si lačen, žejen?

Nehaj, prosim te. Ali misliš, da igrava predstavo?

Videl je, kako zadržuje živce pred pobegom v veter.

Si utrujen?

Rekel sem ti, da nehaj, če ne, grem.

Oprosti, sem tvoja žena, strežem ti, miza in postelja je moja zadeva, si rekel, tu se odigrava zakonska igra; zdaj gre za zakon, zato hočem vedeti, česa si dobil premalo.

Bilo je vsega preveč, je rekel.

Zakaj ne poveš takoj, da si sit?

Sit tebe.

In otroka, je dodala.

Le sebe si lačen, vidim. Hotel bi, da se neha zaveza. To je. Ernest. Prišla je bliže. Ernest, vez je rahla, tanjša od svilene niti. Svileno nit vidiš, te niti ne vidiš. Pretrgaj jo, če si pretrdo zavezan.

Beda-rija!

Ernest, ne! Zakon je to, kar je: otrok, žena, njene potrebe, otrokove potrebe, tvoje, samo za enega pa ne moremo živeti.

Človek bi moral to prej vedeti.

Kaj?

Da je to tako.

In kako je?

Človek želi biti kdaj tudi sam.

Sam ne moreš biti več, Ernest, ker si nas ti ustvaril, razen da naju zapustiš.

Videla je, da trpi, ker je bil izbezan kot sebičnež, prav to pa je želel prekriti in si izmišljati težave, ki jih ni in so. Bil je zmeden, je videla. Zdaj zdaj bo izrekel najstrašnejše.

Težko je dihal. V jezi. Z mirnostjo resnične razumnosti ga je upokorila. Ni si dovolila nobene netaktnosti, zaradi katere bi eksplodiral in imel vzroke za kar koli.

Ne morem niti v službo, je izdaval. Šibak sem.

Ernest, prosim te! Rinila ga je k stolu.

Sedi!

Sedel je in se zgubljal po neznanih mu nerazumnostih.

Hudo ti je, je rekla nežno.

To ga je stogotilo. Ta njen prekleti razumevajoči glas, ki za vsem požaluje in ki mu je zmeraj samo hudo.

Nič mi ni hudo, le v službo bi rad, to je vse.

Lahko bi šel, Ernest.

Lahko, če se ne bi ti tam delala tako zdolgočaseno kakor kraljica v Windsorju.

Ernest, ni bila to lenost, ampak sreča, če hočeš vedeti. Moji dolgi, počasni gibi so odsev moje sreče, trenutka, ko sem sama s seboj.

No! je zavpil, Jaz pa ne smem biti!

Ali veš, kaj je trenutek razčesavanja? To so sanje, nič več.

Jaz bi tudi rad sanjal.

Sanjaj, Ernest!

Daj, daj, daj, saj ne veš, kaj česnaš. Oh . . ., se je zakremžil in se obrnil stran.

Polastila si se me, da ne morem niti vstati in oditi v službo, je bruhal.

Jaz.

Kdo pa. Kdo me je prignal na ta stol, da poslušam traparije o česanju?

Sam, Ernest. Polastil si se ti sam sebe in ne jaz. Toliko si se stisnil k sebi, da zdaj res ne moreš nikamor.

Ja, jaz sem se stisnil, jaz, pha . . .

Začel si ti.

Vsak začetek ima povod v drugem začetku.

Težko je biti za vse posledice tudi sam kriv, vem, to hočeš.

Stegnij se je. Ploski glas klofute je jeknil in ga dvignil nad sabo. Bil je spet premočrten, toda še zmeraj šibak in omahljiv.

Ona pa je bila začudena. Velike oči so izražale strah in prezir.

Začelo se je, je spregledal. Njegova cena se že oblikuje. Je že padla. Če bi ji rekel, oprosti, bi zdrknila še niže, je začutil. Bil bi nič brez napora.

Odšel je vzravnan in brez pozdrava.

Hotela je krikniti za njim, a jo je zadržal občutek stiske.

Če bi ga poskušala ujeti z glasom, je okušala svojo zmoto, bi bila ona v trenutku nič in bi bilo z njo konec v nekaj mesecih. Moški je z ničem neprizanesljiv, uniči tudi nič, ne da bi pomislil, da je tudi nič potreben svetu.

Svet je vendar prav to, je spregledovala. Nič, ki ga vzdržuje ljubezen. In ko je moški nič, ga vzdržuje, ga mora vzdrževati ženska. Ne more ga uničiti, čeprav bi ga rada.

Zajokala je.

Klofuta jo je še zmeraj grela in pekla.

On pa je šel, šel po svetli ulici, igraje srečnega moža, doktorja resnice in pravice. Nihče ni spregledal njegovega dvoličja. Vsi, ki so ga poznali, so mu grede tudi zavidali trdnost in veličino, ki je še ni načelo življenje s svojim izzivom.

Toda nekoč, nekoč bo tudi ta doktor ponižan, kakor so že ponižani vsi tisti, ki se vlačijo po teh uličnih kanalih, igraje dalje človeka, ki ga je treba spoštovati.

V službi je igral voljo do volje, da so ga vsi občutili in ga vzeli za takega, kakor se jim je zaigral. Edino stari sodnik je posumil in dovolil, da ga vidi, kakor ga je želel videti, da ga vidi.

Po službi se je, izčrpan od te igre z voljo, ki je ni bilo nikjer, zavlekel z avtobusom v kraj, kjer ga niso poznali. Odšel je v bife in si naročil viski s sodo.

Natakarica, mlada lovača, ki je poznala ljudi po pijačah in iz pijač ljudi, mu je z dražestnim smehljajem servirala, kakor so nekoč servirali kraljem v igrah strup.

Kako me *razume!* je šel za njo s svojim smehljajem.

Pomislil je na ženo, ki jo je usekal. Nekaj trenutkov je strmel v tisti mrak, ki naj bi bila ona, njegov dom.

Odsrebnil je pijačo. Pekočino sajastega okusa. Dihal je v hitrih zaporedjih in valjal v ustih požirek. Zapeklo ga je, ko je spustil vase. Z njim vred se je tudi sam sprostil; noge in roke so postale daljše in lažje.

Vesel je bil.

Natakarica ga je spremljala s svojim notranjim pogledom. Njegova zapletenost se je razpletla, je dočutila.

Zakonolomec, ga je spregledala.

Ko ga je spet videla — medtem je že spil — je spoznala, da so si tudi zakonolomci podobni kakor notorični pijanci, samomorivci in ovaduhi.

Zazdel se ji je lep in nesrečen.

Nesrečne in brezoporne je imela rada.

Še enega, gospodična!

S sodo? je vprašala vabeče. Vabeč ga k sebi.

S sodo, s sodo, je vzkipeł za njo.

Bil je spet sproščten.

Sprememba, je ugotovil.

Ne, tista nevidna vez, madonca. Nehaš s službo, pa te cukne domov. Doma pa dolgčas, dolgčas, kar bruha na dan kakor radenska.

Hvala, je rekel in pogledal lovačo kelnarsko. Čutil je, da ga vabi.

Vezi zdaj ni bilo več. Prenehala je sama od sebe.

Glej, glej, je spregledoval, ni je, ko je nočeš, kakor je, če jo hočeš. Interasantno!

Ampak to je začetek, Ernest, se je hotel spomniti tiste davne razveze, ki ga je tako pretresla.

To ni noben začetek, je odmahnil.

Je, je. Nova cena ti raste.

Kar naj, kar naj, medtem ko pijem.

A ni lepo, gospodična! je nagovoril lovačo, ki je prišla brisat šank in ga gledat.

Je, gospod, je rekla vabeče.

Eni pa hočejo, da bi nam bilo grdo in hudo in dolgočasno in težko in naporno, obupno, brezizhodno.

Kdo, gospod?

Eni, gospodična, eni, je kimal in se skrival v skrivnost.

Nalijte! Veste, so stvari, ki jih človek ne dojame prej, preden ne spi je kozarec viskija.

Včasih res pomaga, mu je rekla, smeje se.

O, pomaga, pomaga. Eisenhowerja ne bi bila kap, če bi bil zvečer spil kozarček.

A tako?

Tako. In mene bi danes kap ali kaj drugega, če ne bi spil viski.

No, no . . . Saj niste starček.

Nisem, kdo to pravi. So tudi kapi, ki ne ubijajo telesa. Razumete?

Ne.

Ko boste to, kar sem jaz, boste že razumeli.

Šla je stran, brisaje grede pomivalno korito.

Revček, se mu je posmehnila, ušel je ženi in misli, da je v devetih nebesih. Vsi so takšni. Ko uidejo, jim odleže, ko pa se vrnejo, se jim povrne vse po devetkrat.

Samo moža ne, se je spet utrdila v svojem odnosu do svoje prihodnosti.

O ja, je mislila, samo za šank bi morale tiste reve, ki jih imajo ali jih hočejo imeti.

Tretji viski ga je razvezal od nje. Izstopil je iz zgodbe na zrak. Na svetlobo. Na dihanje.

To . . . to. To, vidiš, je kipel.

Nobenega začetka ni! Kaj, hudiča, pa bi rad s tistim začetkom! Tisti pesjan ni znal piti viskija, pa je mislil, da se ga bo naučil na sodišču.

Fant, tam so mu pa dali nazaj staro pijačo, grenko babo do vraga.

Piti ni znal. Piti. Namesto da bi pil, je zajokal, poj pa domov na kolena.

Gospodična!

Prosim.

Ali vi veste, kaj je življenje?

Vem. Dobro jesti in piti in se sploh dobro imeti. To je zame življenje.

Kaj pa, če trpiš?

To ni dobro.

Kaj pa, če ti nekdo dobro življenje greni?

Ni dober človek, po mojem.

In kaj bi vi z njim naredili?

Ne vem, ker ga še nimam.

Reciva, da ga imate.

Najbrž, gospod, to, kar delate zdaj vi.

Pogledal jo je, ostro. Njegov pogled je bil postal telo in začel ga je oblačiti.

Kaj veste vi o meni? je zašepetal.

Ničesar.

Rekli ste nekaj, kar nekaj pove.

Ljudje, gospod, ko stopijo v bife, povedo v trenutku vse. Samo kako nekdo pije, kaj pije, koliko časa pije, pove natararici vse.

Mislite? se je ustrašil.

Pri nas sploh ni treba misliti, mi samo gledamo.

Bi šla z mano?

Bi.

Ko je slišal, da bi, ga je vzdignilo in ga vzdigovalo do vrtoglavice.

Ampak življenje, gospodična, ni samo to, da ješ in da ti je dobro, je rekel s tonom zagrenjenosti. Moralo pa bi biti, ja, se strinjam. Dajte še enega!

Ne bom šla z vami, če boste opiti.

Lahko spijem vse, kar je tule, ne bom pijan.

Nalila mu je.

Bodite tukaj. Tako toplo je, če je kdo zraven, ko te jemlje hudič.

Kaj ste storili?

Usekal sem ženo — takole, je pokazal. Zdaj je konec. Fraj sem, če sploh veste, kaj je to.

Zakaj se mi smežete?

Zato, ker človek ni nikoli *fraj*, če useka ženo.

Zakaj pa ne, če smem zvedeti, gospodična?

To je samo začetek še večje ljubezni.

Ali ste kunštni, se ji je posmehnil nesramno. Kolikokratov ste bili pa že poročeni?

Tolikokrat, da to že vem.

Jaa, je zapel in srebnil. Bi me vzeli?

Ne.

Zakaj pa ne?

Ker ste že vzeti, zato ne.

Pa če jaz nočem, da sem vzet.

Vi lahko tisočkrat to nočete, pa ste.

Nisem.

Ste.

Dajte no, gospodična, jaz, doktor prava, razvezujem zakone, vem, kaj je zakon.

Lahko ste doktor doktorjev, lahko zakone na trgu prodajate kakor solato, nikoli ne morete biti moj, tako moj, kakor ste od žene, me razumete?

Bivše! je dregnil.

Katerkoli, sedanje ali bivše, rekli ste *ja* in ta *ja* se ne da zamenjati za drugega.

Kako to da ne, jaz sem doktor prava, punca . . .

Jaz sem pa kelnarica, tako, možak. Sem pridejo taki, ki so že drugič in tretjič rekli *ja* in bi ga še katerikrat, če bi mogli, ampak so še zmeraj samo pri prvem in spominjajo se samo tistega prvega; jočejo za njim, da boste vedeli, ko imajo polno ritko; šli bi nazaj k prvemu *ja*, ampak jih drži ta drugi, tako drži, da najdejo vselej k njemu nazaj, pa če popijejo sod. Nikoli več ne morejo nazaj, hodijo pa ves čas. Samo še enkrat tja, govore. Prvi *ja* je zares pravi *ja*. Takrat si vzet z dušo in telesom, drugič si samo s telesom.

A tako, se je zamajal.

Tako, tako, gospod doktor.

Potem ne boste šli z mano?

Seveda bom šla, v posteljo, saj hočete tja. V zakon pa ne, ker nočem telesa. Dušo hočem, da mi bo toplo. Ob telesu pa je samo mraz in moraš piti, piti, da se ogreješ.

Ne bi me vzeli? je rekel razdvojeno.

Za vse na svetu ne. En *ja* ste imeli in ste ga oddali, je tako?

Je.

Kaj naj s tem telesom, ki pije in jé, doktor? Dražji mi je šuštar, ki lahko da tudi dušo. Tam mi bo toplo. Ampak jaz nočem ne šuštarja ne doktorja, nočem, da bi imela nekega dne samo to, kar ima zdaj vaša soproga: klofuto čez obraz in vaš jaz brez vas.

Torej ne boste šli z mano?

Šla, šla. Zakaj ne, samo ko bo vsega dovolj, *prosim*.

Bom šel, bom.

Sicer vas vržem ven, veste, samo sitnosti nočem.

Ne bo jih.

Prav. Včasih hoče biti kdo sentimentalen in se mi hoče vsiliti.

Ne bom.

Telo za telo.

Velja. Dajte, nalijte, je poterjal po pijači mežikaje.

Bil je razvezan, prost. Čutil je to prostost, vendar ga je bilo res manj v nečem.

Ima prav ta cipa, je premišljeval. Moj *ja* ima Marija. Vzeti ga ji bo treba. A kako? je zapolemiziral s tenkim izzivom. Pravnik zmore tudi to, je odgovoril. A kako? Jutri, jutri bomo porazmislili tudi o tem.

Kmalu po tem sta šla s kelnarico k telesu za telo.

Veste, da niste od muh, ji je rekel.

Zakaj?

Življenje vam ni neznanka.

O, je, je, velika, bojim se ga, zato ga tudi ne živim prav. Ko gledam te reveže, pijane in zgubljene, si mislim, boljši so od tebe, vsaj poskusili so, ti niti tega nisi zmožna. Pogled na vse to me je strl, gospod. Ne upam. Danes, pogledjte, ste me preplašili spet vi.

Zakaj, gospodična, jo je nežno nagovoril in prijel za komolec.

Ali naj se poročim, potlej pa jo dobim čez gobec za to, ker sem si upala reči *ja*. In kaj bom dobila za to? *Ja* brez telesa?

Saj ni tako . . . Ne, je tako.

No.

Veste, da ste sijajni!

Ker sem kurba?

Saj niste, se je začudil njeni iskrenosti.

Ženska, ki gre z dedcem, ki pripada drugi, je kurba in nič drugega.

Ampak, gospodična . . .

Veste, jaz vem o sebi vse, vi mi ne morete prav ničesar povedati, kar zadeva mene in moj položaj.

Kaj hočete, svet torej mora imeti tudi to.

Saj ima, gospod.

Kar hoče, to ima. Če bi hotel same kurbirje, bi imel pa same kurbirje.

Jasno.

Ker hoče naju, ima pa naju.

Prav gotovo.

Prišla sta k nji. V lepo, dišečo sobico. Čisto. Ki je kar vabila, da bi kdo trikrat rekel *ja*.

Lepo imate, lepo, si jo je ogledoval.

No, to je pa moj mož, je rekla ona.

Nikoli vas ne bo lopnil in vas zapustil.

Ne, to pa res ne.

Škoda, da nisem imel vaše pameti.

Kaj bi z njo?

V sobo bi jo zaprl, hudičevko.

In potem?

Ne vem, veste, da ne vem.

Skurbala bi se vam. Kakor se je meni.

Mislite?

Ne boste prišli?

Bom, bom, gospodična Melita.

Se boste za menoj skopali?

Da, za vami.

Odšla je v kopalnico, on pa se je razgledoval po mladi dekliški sobi, polni vabljivih stvari, ki jih ljubijo mladi, ko se prskajo.

Spomin na zakon je bil podoben velikemu kosu lave.

Plošče, je gledal njene stvari, slike lepotcev, kitara, najbrž dar, mini televizor, velik akt iz Playboya. Imitacija medvedjega kožuha.

Vstal je in se začel počasi slačiti, ker je slišal, da je v kopalnici pojenjal tuš.

Prišla je iz kopalnice kakor deklica: mlada, premlada za spolni akt, ki ga je mislil uprizoriti z njo.

Lepo je, je rekel in pokazal stvari, ki so ga vznemirile.

Vsak ima kaj, kar potrebuje, da živi, je rekla.

Res je.

Odšel je v kopalnico, ki je dehtela po milu iz vijolic in sopari. Po koži in sprani umazaniji.

Slekel se je in spustil roj curkov, preskušajoč jih v temperaturi na svoji koži. Nato pa se je prepustil bičanju vode. Oblilo ga je ugodje, kakršnega že dolgo ni doživel. Začel se je militi.

Tuš je v curkih drl mimo.

Nastavil se mu je in oblilo ga je, kakor da dežuje iz velike bližine.

Privil je curek na nič.

Bela brisača ga je čakala kakor menih: mehko se mu je ponujala. Vzel jo je hvaležno in se zaril vanjo, otirajoč znoj in vodne kaplje.

V celoti, kot mož, je bil že nabreknjen.

Na vratih kopalnice je visel kopalni plašč. Nataknil si ga je in pobral svoje borne stvari ter izstopil iz tesnila, ki je bil prepoln pare.

Melita je vdano ležala, prebiraje slike v Playboyu.

Prisedel je.

Ni ga hotela videti.

Tako se je začela igra, ki je trajala toliko časa, dokler nista družno odnehala. Zasičena s telesi.

Takoj je zavel hlad duha, ki mu je še pravkar pod vsemi koti služil. Začel je iskati, kakor da je slep.

Legel je zraven in si jo mehko prižl.

Bila je samo telo, od katerega je vela mržnja.

Melita!

Mm.

Ali ti ni prav?

Kaj prav?

Čutim, da sem odveč.

Prav čutiš.

Ampak . . .

Ne bodi sentimentalen, doktor, ne bom te vzela.

Saj ne mislim na poroko.

Na karkoli boš mislil, bo to samo način, kako bi ostal. Nočem, da ostaneš. Povedala sem ti, kaj hočem in kaj mislim.

Da, se je vdal.

Tišina. Tišina je bila vse bolj živa. Gibka. Tekoča. Vodljiva. Šel je za njo. Naenkrat sta bila pri kosu lave, ki je oživiljal.

Doma si, kaj? je vprašala.

Kako veš? je vprašal prestrašeno.

Vsi, doktor, ki so bili pri meni, so se vrnili tja, kjer jih ljubijo.

Ti si smešna.

Zakaj?

Zakaj naj me ljubi, ker sem se zapil in zakurbal?

Seveda. Zato. Ti bi ne ljubil svoje žene nikoli več, če bi se samo za hip takole zgubila, kakor si se ti. Pustil bi jo crkniti, če bi bilo to odvisno od tebe. Od moških sploh. Ona pa te, glej, čaka.

Ja, hudiča!

Ali si pomislil zdajle nanjo ali nisi? Bodi mož in ne zmevžani sinek. Sem, sem.

Vidiš, to si lahko storil samo zato, ker je tam ona. Ona s tvojim in svojim ja in s klofuto na obrazu.

Kljub klofuti?

Kljub, kljub, kljub hudiču, če hočeš. Ker ti, pankrt moški, sploh ne veš, kaj je ljubezen. Ti hočeš biti samo ljubljen. Ne vprašaš se pa, kako je to mogoče. Zdaj vidiš, da je mogoče.

O, Melita!

Ne boš pa več tisti, kakor si bil.

Je le bil začetek, je le bil, je rekel mrmraje.

Kaj je bil? je vprašala.

Veš, deklica draga, mislil sem, da moje idile ne bo konec, je rekel.

Zdaj si dočakal.

Zdaj sem dočakal.

Zdaj si se prepričal, da je človeštvo stara zadeva.

Zdaj sem se prepričal. Govoril je, ponavlja je njo, in se že videl v novi situaciji v zgodbi, iz katere jo je ucvrl.

Ne vem, zakaj je bilo vse to potrebno, je rekel počasi, motreč sam sebe že z razdalje, a še naprej v zvezi s sabo.

Ne veš?

Ne.

Jaz pa vem,

Jaz pa vem.

Ti jaz povem.

Saj bom zvedel kmalu tudi jaz, je rekel domotožno.

Mož, ki stori to, kar si ti storil, je spregovorila, uživa je nad njim, je samo utrdil zakon. Ženi je dal še več moči nad sabo. Saj žena ne ve, ali ima slabiča ali res moža za moža. Takšni, kot si ti, vselej dezertirajo, eni za

zmeraj, zato da hodijo potem nazaj k prvi ženi za kakšnim šankom, zapiti in smrdljivi, ogovarjajoč natakariče; drugi, krotkejši, pa se vrnejo in se prepuste ženski naravi, da jih nauči življenja. Življenje, dragec, pa je zakonitost. Disciplina. Red. Me slišiš?

Slišim, je rekel tiho.

Zakaj sem to storil? To me zanima? je vprašal ves odsoten.

Saj sem ti že povedala. Vsi to store. Razbiješ v nekem trenutku zakon, zato da je potem še močnejši. Jaz bi, po pravici ti povem, tudi težko čakala, kdaj ga bo mož posral.

Zakaj?

Misliš, da je prijetno vsak dan biti vljuden, izbirati glas, s katerim nagovoriš svojega nemarneža, da ne bo užaljen. Naveličaš se. Življenje zahteva atavizmov tudi v odnosu, mož pa hoče izbrano poezijo, sam pa ni zmožen ničesar več. Zahteva, samo zahteva, kakor požrešen mladič smrdokavre.

Slikovita si, Melita.

Dajbog, da ga že enkrat poserje, je rekla naša blagajničarka lani, neznošen je že v svoji brezbarvni praznini. Lačen, lačen kakor kosič. Nisem mu več kos.

In ga je?

Ga je posral. Oddahnila se je. Prijela ga je s preprostimi arzenalom zatiravstva: z grožnjo, da lahko gre, če bo še enkrat tak, kakršen je bil. Možicelj pa je hotel biti ljubljjen, in zdaj spet je, ampak s pogojem.

Kako se vse spremeni, ko se poročiš! Kako je vse drugače, Melita. Tudi oblaki so drugi, dež, sneg. Vse je bistveno drugačno. Zakaj, zakaj, zakaj? Zakaj se slika sveta, ki ga ljubiš, sesuje in postane blato? To, če mi poveš, to, samo to, pa se dvignem in bom pomirjen odšel.

K ženi?

Kamor koli, kamor koli.

Saj je vse isto, vse. Dež je dež, sneg je sneg in oblak je oblak. Spremenil si se ti, nisi pa toliko priseben, da bi to spremembo pripisal sebi, ampak jo vidiš v oblaku in dežju in snegu. Ni se svet sesul, sesul si se sam v ne vrednost. Zato se tudi začne nov odnos. Kjer koli, v zakonu ali v službi. Poglej, saj te lasten otrok, ko te več ne potrebuje, zavrže kakor konzervo. Kdo se je torej spremenil: oblak ali otrok?

Seveda, seveda. Imaš prav. Prej bi moral vedeti, kar vem zdaj.

Kaj bi storil?

Nikoli ne bi šel delat otrok.

In takole kakor jaz bi si omislil sobico in preživel večere s poročenimi soprogi, ki so dezertirale. Saj vsaka. In kaj imam jaz od tega?

Mir, mir.

Res je, ti se boš pa dvignil in odšel ozdravljen k svoji soprogi. Jaz pa h — komu? K spominom na tega, na onega, ki je prespal tu in je zdaj doma, čil in pomirjen. Zamejen je v svoji zgodbi. Trdno, trdno. Če bo spet začutil večvrednost, če bo spet hotel več, kar življenje zmora, jo bo znova mahnil grešit, zato da bo delal pokoro z manj upanja, da se mu odpusti.

Privošči si še ti moža, kaj jočeš!

Ni vsaka poklicana za moža.

Kako da ne?

Nekaj nas bo takih ostalo.

Vidiš, ti škiliš v zakon, mi iz zakona.

Tako je življenje, doktor, vsak vidi boljše strani pri sosedu.

Ti praviš, da se spridi človek in ne oblak.

Ali si se ali se nisi, sam si odgovori.

Če vzamem tako, sem se.

Nisi baraba. Vsaj to mi bo v uteho, ko boš odšel. Ali bi bil zmožen biti nezvest tretji dan po poroki?

Ne.

Po dveh mesecih?

Še ne.

Po pol leta?

Ne.

Po enem letu?

Ja.

Ali je nezvestoba človekova vrednota?

Ni.

Si se spridil?

Sem. Ampak zakaj, zakaj?

Samo človek si, doktor.

To ni tolažba.

A, glej ga, zdaj bi bil pa še rad pocrkljan, ko ga je posral. Ne, zdaj boš delal pokoro. V tem je tudi lepota življenja. Kakšna? Ne vem. Vendar, ko gledam starejše, ki so že mimo te telesnosti, ki jo imava midva, slutim, da so vdani v trpljenje svoje narave, da jo prenašajo z razumevanjem in da bi jih težko pripravil, da bi prestopili nazaj, tudi če bi jim bilo to mogoče.

Zakaj?

Zato, ker pot v resnico sveta drži prek sladkega.

Kaj pa je resnica sveta?

Nimaš okusa v ustih?

Imam, seveda ga imam.

No. Kako se počutiš? Véselo-kíselo.

Ne, slabo, je rekel.

To je resnica sveta. Zpomni si jo. In kadar boš pozabil nanjo, ga poserji tako, da jo boš spet imel polna usta in hoje. Pa boš živel laže in dolgo.

Ne bom mogel.

Spet nič lažjega: umreš.

Strašna si, Melita.

Jaz?

Ti.

Ne, doktor, o ne, jaz sem taka, kot si me imel. Resnica sveta je strašna.

A, seveda, oprosti, Melita.

Greš? se je dvignila z glasom za njim.

Rekla si, da želiš, da ne ostanem.

Ti bi lahko ostal, čutim.

Dr. Ernest se je molče začel napravljati. Več, ko ga je bilo v obleki, bolj ga je vleklo domov, k soprogi, kjer bo prejel najboljšo kazen sveta. Svet je predvsem blag, tudi kadar te ubije.

Melita ga je spremljala s postelje in se spominjala vseh tistih, ki jih je vrnila njihovim ženam: hotela jih je, zanimivo, zadržati zase, imeti jih; tiste pa, ki so želeli ostati, je morala vreči iz sobe.

Tudi doktorja bi rada zadržala, a je vedela, da ga ne bo.

Lep je, ga je spremljala v gibih.

Slasten.

Nesrečen, ker je srečen.

Sije kakor luč, bela človeška luč.

Bil je v obleki. Pogledal je na nago Melito, ki je odsevala od bele posteljnine. Čakala je, da pristopi. Čakala je, pripravljena kakor smrt, da ga požanje nase.

Dr. Ernest je obšel posteljo, na kateri je bedel njen akt.

Bila je brez moči. Kakor pri vseh tistih, ki so se odločili za svoje žene.

Greš? je vprašala. Nekako odsunjena na svoje ležišče.

Grem, Melita, je iztisnil, poln zadrege.

Dober je, je videla in okusila hkrati. To so pravi možje.

Pozdravi ženo, je rekla, zasmehovaje ga.

Prikimal ji je in cinično zarobil usta.

Mislím resno, doktor.

Še enkrat ji je prikimal z istim nasmehom.

Hvala, je rekla z glasom, v katerem je že bila bolečina duha.

Hvala tebi, Melita.

Zgi-ni! je zatulila in se zarila v blazino.

Odmuknil se je ven, kakor da je kradel. In tudi hodil je kot prestopnik: po prstih in napet v vsem mišičevju. Šele ko je nekaj časa hodil med ljudmi, se je zgubil kot prestopnik. Nihče ga ni več odkril, niti sam sebe nič več.

Šel je na avtobusno postajo in se povzpел na avtobus, ki je vozil mimo njegovega kraja. Bilo je vse prazno. Nekaj neznatnih glavíc po sedežih je pričalo, da je vozilo nekam le namenjeno.

Sesedel se je k oknu in se zamislil čez vso odisejado. Zagrenila ga je. Brezup mu je prišel do ust, ko je rekel sprevodniku: Do Krnskih jezer. Sprevodnik je odtipkal na strojček številko in ponudil.

Naj vozi, vozi vse dni do konca sveta, je odmisllil dr. Ernest, ko je ostal spet sam s seboj.

Pa je le moral dol že čez pol ure.

Bilo je pozno. Blizu polnoči.

Zvezde.

Jaz pa tu, je odmisllil.

Odšel je proti domu. Bil je brez vsake pobude. Ves je bil izžet v pričakovanje kakor pes, ki se potepa.

Doma je bila še luč.

Pozvonil je. Pozvonil.

Nihče ni prišel odpirat.

Imel je svoj ključ. Zaril ga je v špranjo in zadrhtel. Vrata so se vdala. Vonj, ki je bil njun, je dahnil vanj. Bil je postan. Vonj po čevljih in oblekah.

Dober večer, je pozdravil.

Tišina.

Ona je sedela in likala. Spremenjena. To ni bila več ona, ampak ženska, ki je spominjala na Marijo. Na obrazu je že imela pripravljeno grobost in brezobzirno zaničevanje.

Kako je? jo je nagovoril licemerno.

Zaničevanje se je poglobilo v bolečino.

Oprosti, ji je rekel zdihujoč.

Likala je dalje. Vse hitreje, vse hitreje.

Nisem bil . . . na višini, je bleknil.

Likanje se je nadaljevalo.

Si za to, da se pogovoriva?

Likanje, likanje.

Ja?

Ne?

Njena podoba, ki je odsevala iz novega bistva, je bila, tako se mu je začutilo, seznanjena z vsem, kar je počel.

Zahrepenel je po kazni. Kakršni koli.

Dvignil je roko in jo omrtvelo spustil.

To je konec, je začutil. Od tu se nekaj začne spet znova. Kaj?

Vstal je in odšel v sobo, kjer je bila njena postelja že brez posteljnine.

Zamajal se je.

Šel jo je vprašat, zakaj.

Nič. Le tisto zaničevanje se je poglobilo in bilo še bolj izrazito.

Vrnil se je. Legel in čakal. Čakal na kazen.

Zdaj mineva že tretji misec, on pa še zmeraj čaka. Toliko se je pomiril v pričakovanju, da razločuje dve možnosti: da ni šel do konca v svoji sprijenosti oziroma da se že privaja kazni, ki je zanj še neznana.

In ker ima čas, vmes spregleduje zgodbo stare zaveze; občuduje jo, kako mojstrska je, kako v vsem človeška, tudi kadar je najbolj kruta. Enkrat je v nji človek, enkrat ona v človeku; prepletata se kakor trta in kol, le da tu na koncu nihče ne ve, kdo kaj rodi. Oba sta mrtva, kadar sta, in oba živa, kadar živita.

Zdaj čaka, čaka hrepeneče, da bi se zgodba že začela ali končala, na oboje je pripravljen v svoji izolirani samoti. Žal, ve samo soproga, kaj bo, kadar bo. Morda res čaka, da izstopi še enkrat. Tako je čutiti njen izziv.

Prevejana je, hoče, da izgubi on.

Počasi se ji vdaja, morda je res šel preblizu, da bi lahko zgodbo pretreslo in očistilo. Več bo treba storiti v svoji izprijenosti, več, spoznava. On čuti, da je še zmeraj prekrito nečist. Da se je samo skrnil.

Treba bo začeti vse znova: prepir, čustveni razkol, nezvestobo; vse, vse, da bo lahko čist in sposoben nadaljevati zgodbo.

Začel se je spet *mol*, *mol*, ki ga je med vsemi prvinami sveta imel najraje.

Molčanje je potovanje v smeri, ki so blizu popolnosti.

Starim, je odmisлил.

Naj.

Šel je s svojim duhom po svetli stezi, ki se je bila naredila na jezeru, šel je, šel in se zgubil.

Najlepši trenutki življenja so, ko si zgubljen v sebi. Morda je smisel zgodbe, v kateri sta zdaj z ženo, prav v tem. Kdo bi vedel.

Nataša
Kastelic

Popotniki in zavetja

I

poglej
popotnika
kako srečen je da sme iti

nihče ni bolj zvest
kakor nikogaršnji
in potepeni

II

tisto sluteno daleč je sreča
zvesto potuj
in prideš

tisto sluteno daleč je sreča
zmotim se v želji
da hočem

nekoč ti bo vse podarjeno ker si zvesto potoval
vse obljubljeno ker si zvesto imel
kar si mogel
zmogel imeti